

BES^eDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Ivan Tavčar

Mrtva srca

O M N I B U S

BES^eDA

Ivan Tavčar

MRTVA SRCA

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-082-0

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

VSEBINA

Prvo poglavje	4
Drugo poglavje	10
Tretje poglavje	20
Četrto poglavje	30
Peto poglavje	38
Šesto poglavje	46
Sedmo poglavje	52
Osmo poglavje	62
Deveto poglavje	71
Deseto poglavje	80
Enajsto poglavje	85
Dvanajsto poglavje	94
Trinajsto poglavje	102
Štirinajsto poglavje	119
Petnajsto poglavje	133
Šestnajsto poglavje	138
Sedemnajsto poglavje	153
Osemnajsto poglavje	170
Devetnajsto poglavje	188
Dvajseto poglavje	208
Enaindvajseto poglavje	221
Dvaindvajseto poglavje	224
Triindvajseto poglavje	240

PRVO POGLAVJE

*Popotnik pridem čez goro,
in kamor se oko ozre,
povsod se mu nov svet odpre.*

J. Strel

Na mehkih blazinah v kupeju drugega razreda je sedel gosposki človek ter se očitno bojeval z dolgim časom. Primaknil se je bil k oknu in zrl je v krajino, nad katero se je krožilo tedaj tožno jesensko nebo.

Ali da ustrežem takoj svoji bralki, če mi katero privoščijo dobri bogovi, povem, da je ta naš junak mlad človek, in, kar je veliko večjega pomena, lep, mlad in neoženjen človek!

V tem trenutku pa, ko smo se mi sešli z njim, se prav dolgočasi. Ko v prirodi ne najde iskane tolažbe, odmakne se k sredi blazine, izvleče počasi cigaro ter si jo zdi-hujé zapali. Potem izpušča dim proti stropu ter si pogladi tu in tam mehke pričetke prve brade, ki mu je obdajala blede obraz.

»Strašen čas!« reče končno, vzemši uro iz žepa. »Že dve! A še zdaj ni te čudne Grčave! Prav kakor bi se človek v večnost peljal!« Zopet se zavije v dim ter zatisne

oči. Tedaj pa se ustavi vlak. »Grčava!« začuje se glas hri-pa vega kondukterja. Bila je to majhna železniška posta-ja, v ozki dolini ležeča in okrog in okrog obdana z goz-di. Vštric železne ceste je tekla precej mogočna voda med tesnimi travniki, po katerih se je tedaj pasla živina. Tu in tam je čepela koča, z vinsko trto preprežena, sla-bo zidana, z raztrganim ostrešjem ali pa še celo nevar-no v stran nagnjena.

Vtis tega kraja je bil čuden, nevesel, in to tem bolj, ker se je iz gozdov oglašal rog, z melanholično zavitimi gla-sovi, zbirajoč čredo okrog pastirja. V sredi te pustinje pa se je tiščalo štacijsko moderno poslopje, kakor da bi bila kultura prav hitro stopala tod mimo ter v hitrici pustila to svoje znamenje za seboj!

Žvižg — in hlaapon oddrda dalje po dolini. Naš zna-nec ostane sam na peronu in pri srcu mu je, kakor da je tu zapuščen v samotni puščavi. Nekaj časa zre predse. V prvem trenutku v istini ni vedel, kaj bi počel.

»Dalje moram!« reče polglasno. »Svoje reči pustim tu, dokler ne zvem, kako se mi uravna usoda!«

Prekorači vratca nizke ograje. Po slabi, blatni cesti stopa med njivami, po katerih je takrat zorela ajda. Po-časi dospe do mesta, kjer se pot navzdol proti strugi za-vije ter se odpre pogled na reko. Naš potnik opazi takoj star brod ob bregu in nad njim v melini čepečo brodni-kovo koč. Pred njo sedita postarni ženski. K njima pri-

stopi naš znanec ter ju vpraša, kod naj gre, če hoče na Višavo. Vprašana čutita potrebo, omehčati si srce med seboj.

»Katra,« vpraša prva tiho, nagnivši se proti drugi, »kdo je ta človek?«

»Bog ve, kdo je?« vpraša le-ta.

»Jaz ga ne poznam.«

»Jaz tudi ne!«

»Na Višavo bi rad!« pravi prišlec znova.

»Na Višavo?« začudi se Katra. »Pa zakaj ne na Nižavo?«

»Ali Višave ni?« vpraša tujec.

»Višava, se ve, da je! — pa tam ni vse, kakor bi moralo biti!«

In važno obrne veli obraz proti njemu. »Tam, rečem vam, pa ne da bi se šalila, tam so strahovi in duhovi mrtvaški, rečem vam, odkar se je storila tista grozna smrt!«

Lahno se je zasmeljal, a vendar mu je bilo tesno pri srcu, ko je odgovoril: »Strahov se ne bojim. Pota ne poznam.«

»Čez vodo morate in čez hrib navzgor!«

»Čez vodo? In kdo me prepelje?«

Namesto odgovora prične Katra prav silno kričati: »Miha! Miha!«

Miha kmalu prikorači iz veže.

»Bo že spet treba čez vodo!« pristavi jezno, opazivši tujca. »Da ga ni miru, da bi človek le eno uro v miru prespal!« Potem gre ter prične pri brodu z verigo rožljati. Bojazen prešine potnika, videčega okornega brodnika. Končno položi plačilo pred starki na mizo ter stopi vdanost na ladjo. Miha poprime kolec ter odriva od brega.

»Ali boš mogel?« povpraša oni boječe.

»Mogel?« in Miha se raztegne od samega srda in z roko si šine med puste lase na glavi. »Mogel?« in zaničljivo zavleče usta. »Mogel? Le tega nikar ne vprašajte! Pa sem prepeljal samega ‚gospoda‘, pa je bila voda velika, rjava, kalna, pa je nosil Boga na rokah in sveto obhajilo; pa sem vendar prepeljal! Pa bi vas ne?«

In res priveslata srečno na drugo stran. Tu se je takoj pri bregu vzdigovalo hribovje, da je bilo v vznožju komaj prostora za ozko cesto. Po tej cesti se odpravi naš junak.

Pod njim v strugi se vleče voda počasi in brez šumenja. Tu in tam se kažejo očem umazani, peščeni prodi in bele povodne lastovice se vzdigujejo z njih ter letajo okrog valov, topeče se zdaj skoraj v vodi, zdaj pa zopet pobliskavo kvišku švigajoče.

Nad cesto po rebri se razprostirajo veličastni gozd, gozd samega kostanja, s starimi, iz zemlje molečimi koreninami. Žolne potrkavajo po deblih in oglašajo se druge ptice.

Naš potnik počasi koraka. Saj se mu ne mudi nikamor. Sonce pluje še visoko na nebu in jesen še ni tako pozna, da bi noč hitro in zgodaj nastopila. Hipoma se mu napolni srce s tisto prečudno slastjo, ki veje v starih gozdih ter objema potnika, pod njih senco hitečega.

»Saj je vendar krasno v domovini!« vzklikne srečno. Zdaj se zavije dolina bolj proti jugu in odkrije se čisto nov razgled. Dolina se vleče daleč proti jugu in po njej reka, enaka srebrni kači. Ob vodi se vije cesta kakor siv trak, ki se zdaj skrije med zelenjem, zdaj pa zopet prikaže. Na tej strani se širijo kostanjevi logi po bregovih, na oni pa se vijejo okrog hribovja vinogradi s hramovi in belimi hišicami.

Naš prijatelj dospe do razpotja. Cesta vodi dalje ob vodi, stranska pot pa se odcepi navpik v goro. Velika lesena roka z napisom: »Na Nižavo!« govorila je jasno, da se po tej poti dospe tudi na Višavo, o kateri je naš znanec vedel, da je Nižavi soseda. Po poti navpik odpravi se torej. Zdaj stopi šele v gozd, ob katerega robu je hodil poprej. Sam ni vedel, kako se mu je vsiljevala treznost v dušo. Nehote se zamisli v preteklo svoje življenje in spomni se tudi ukaza, ki ga je privabil v kraje, v kraje domovinske, a njemu do zdaj neznane. Od juga je vlekla sapa tedaj, in vrhovi v gozdu so šumeli, kakor bi sami sebi nekaj skrivnostnega pripovedovali.

»Kaj šume? Kaj si pripovedujejo?« vpraša naš potnik samega sebe. »Mislim, da je čas in da sem na pravem mestu.«

Ravno tik pota razprostira široke svoje veje star ko-
stanj, pod katerim je rastlo mehko mahovje, mehko in
k počitku vabeče. Tu sem sede, podpre glavo in zre v ze-
leni gozd. Jesenska bučelica brenči okrog njega in zdaj
pa zdaj pade nanj rumeni list. Ali vse to ga ne moti. Ta-
koj privleče na dan zavitek listin, odveže rdeč trak, s ka-
terim so bile prevezane, ter prične brati.

Jesenska bučelica ga brenče obletava in rumeno listje
pada nanj — ali on bere in bere.

DRUGO POGLAVJE

*Ljubezen te je pogubila,
mladosti zamorila cvet...*

Boris Miran

Sin moj! Obljuboval sem ti večkrat, da tedaj, ko bodo počivale moje kosti v zemlji in bom jaz, trudni potnik tega življenja, vzel od tebe za vselej slovo, da se ti bo tedaj odkrilo, kar je ležalo temno in težko nad menoj! Ležalo ves čas, kar sva ga skupaj preživela! Ali moja želja je bila, da se ti to vse odkrije v krajih, kateri so me gledali otroka, življenja radostnega.

Sin moj, ko to bereš, vršé nad teboj stari kostanji, katerih se je veselil tvoj oče v mladosti, ko so tudi vršali nad njim, od sape premikovani. In letal sem med njimi, pulil stari mah od debel ter sesal vase divno življenje, katero klije v teh večnih gozdih. In kako sem živel! Kaj sem se menil sveta tam zunaj! Na mehkih tratinah sem polegal in gledal skozi vejevje do jasnega neba. Ali sem pa hitel po stezah, štel znance svoje, stare kostanje, in bil radosten, da sem živel v sredi njihovi.

Vse se ti odkrije! Kadar prideš po beli cesti navzgor, do vrha, tedaj se ti odpre kostanjev gozd in ravnina se razprostira pred radostnim tvojim pogledom. V tej ravnini opaziš takoj malo kmečko vas z belimi kočami, v ozadju pa mesto — Lukovec. Ravno pod nogo ti leži bolj gosposko poslopje. To je Višava. Ni graščina. Podobno je prostorni pristavi. Tam zdolaj skoraj pri vasi pa je še drugo gosposko poslopje. Graščina je skoraj. In to je Nižava!

Bogomir, tu se je rodil tvoj oče. Tedaj je bil gospodar na Nižavi in tudi na Višavi Gregor Lesovėj — oče moj. Osoren mož, čuden mož. Posestnik več hiš v Lukovcu si je bil pridobil s srečno vinsko in drugo kupčijo za svoje razmere velikansko premoženje. Iz malo olikane rodovine je bil sam takisto v sredi med kmečkim veljakom in olikanim meščanom. Na svetu je ljubil le dve reči — denar in pa svojega Ernesta. Le-ta je bil sin njegove sestre. V siromaštvu je bila umrla nekje tam doli na Hrvaškem in zapustila tega otroka. Po to siroto je šel moj oče ter jo pripeljal domov na Nižavo. Ravno isti čas mu je bila žena — moja mati — umrla. Ali leto ga ni prehudo zadelo. Čudno pa je bilo, kako je ljubil sina svoje sestre! Mene je puščal letati ves božji dan po kostanjevih gozdih in, če sem bil bolan, malokdaj je prišel k postelji. Ernesta pa je nosil na rokah, gladil mu mehke lase ter ga imel vedno na svoji strani. In tako je ostalo do tedaj, ko sva

z Ernestom dorasla in prišla v šolo, na gimnazijo v Lukovec.

Kar je pisal, pisal je le Ernestu in po meni je samo povpraševal. Pri takih razmerah ni bilo čuda, če mi je proti mojemu očetu okamenelo srce. Bil sem tihega, podanega značaja. Pa saj je bil ta Ernest človek, ki ga je moral vsakdo rad imeti. Prečudne moške krasote, imel je tudi zmožnost, priljubiti in prisladkati se v srce, da malokdo tako.

Prišla je Gregorju Lesovéju nekdam zadnja ura. In tedaj sva stala z Ernestom pri postelji njegovi. Tega je prijel za roko in jemal slovo od njega. Ali mene, sin moj, mene je komaj videl! Milo se mi je storilo in sklonil sem se pri vznožju njegovega ležišča ter pričel glasno plakati. Počasi se je vzdignil bolnik.

»Vid!« dejal je. »Ubožec!«

Tako mi je govoril oče na smrtni postelji.

»Ubožec! Zakaj tudi ti nisi tak, kakor je moj Ernest!«

In ko sem le plakal, pristavil je še: »Jokati nikar! Saj sem mislil naté v svojem testamentu!«

Še je govoril z Ernestom, potem je pa umrl — in name je mislil v svojem testamentu!

Gregor Lesovéj je umrl in, ko so odpečatili oporoko njegovo — bil je Ernest gospodar bogate Nižave, z njivami, vinogradi in s hišami v Lukovcu. Jaz pa sem dobil Višavo in vse prekrasne gozde starega kostanja krog in

okrog nje. Pričel sem takoj čediti svojo posest, prodal sem nekaj lesa, nekaj vina. Kmalu sem si bil v srečnih špekulacijah namnožil svoje imetje. Ernest pa je bil največji gospod. Jezdaril je konje in se vozil v kočijah, igral s kvartami in živel je sploh lahkomišljeno. Časih je prišel k meni na Višavo ali sem pa jaz šel dol na Nižavo. Pila sva vino in rada se imela. Kazal mi je svoje konje, vozove in drugo ropotijo, vlekel me tudi v Lukovec, in ondi sva hodila od hiše do hiše. Ernest se je sladkal okrog mladih deklet, jaz pa sem tičal pri materah, pil z njimi kavo in govoril resne reči. Saj je moralo tako biti pri tem mladem človeku, ki je pil življenje z radostnimi požirki. Nekdaj sva šla peš iz Lukovca domov proti Višavi. Pri nekem sorodniku — Sodarju (morda še prideš z njim v dotiko) sva bila in Ernest je bil ukazal prinesti francoskega vina. In ko sva šla proti domu, omamile so ga bile vinske moči. In tedaj je bilo, da sem mu dejal: »Ernest, jaz se bom ženil!«

»Ženil!«

Obstal je in malo je pogladil svojo brado ter z bičem, ki ga je vedno nosil pri sebi, švignil čez zrak.

»Le se, če se hočeš!«

In šla sva molče dalje.

»Le se!« dejal je še potem, »ali življenje boš imel slabše, to ti pravim!«

Zopet je obstal. V dolu se je videl Lukovec s svojimi hišami.

»Tale Lukovec,« pristavil je, »ima čudne reči v sebi, dragi moj Vid! In omožena ženska, pravim ti, čudna ženska, rečem ti! Pa če te je volja, le se!«

In šel je dalje in tiho je pel:

*»Tri ljubce ljubiti,
so čudne reči:
vsem trem se lagati,
me nič ne skrbi!«*

Jaz pa sem se bil res oženil.

Ti je nisi poznal, svoje matere, sin moj, in ne spominjaš se obraza njenega.

Nekdaj v Lukovcu, ko sem še ondi študiral, seznanil sem se bil z njo. Hči je bila precej premožnega kupca. Krasna ženska, cvetoča in polna življenja. Bil sem se ji ujel v mreže in pripeljal jo na Višavo. Počasi jo je zapuščal dolgčas, ki jo je sprva moril s spomini na mesto. Ljubil sem jo, sin, ljubil še potem, ko me ona ni več in ko so že davno bile pretrgane vezi med nama! Moja natura se je bila v njeni raztopila in preživel sem v sreči mnogo dni. In časih se me je z grozo polastila misel, kaj bi bilo, ko bi je več ne imel, te ženske. Porodil si se ti na svet. Moje veselje je bilo neskončno, in neskončna moja ljubezen do Klare, tvoje matere. Preteklo je potem eno

leto. Klara je bila srečna in živeli smo idilično. Skoraj vsak dan je prijezdaril k nam bratranec Ernest. Bil je jako dobre volje v naši družbi in popustil je počasi pijančevanje tam doli v Lukovcu. Upal sem, da odloži slabe svoje navade in da pripelje morda tudi ženo na Nižavo in da bomo potem šele srečno skupaj živeli.

Tako sta pretekli dve leti. — To so mi bili srečni trenutki! Sam nisem vedel, kako bi se radostil življenja in bodočnosti. S puško sem lazil po kostanjevih gozdih, imel svoje misli ter gojil nade prihodnje!

Od Višave v gozd, daleč tja v gozd, dal sem bil široko pot izsekati in jo s peskom posuti. Po tej poti smo se navadno sprehajali zvečer. Nad nami so dvigali stari kostanji stare vrhove in, če je piš majal njihove veje, bilo je spodaj prekrasno poslušati vršanje nad glavo.

Lep večer je bil. Sonce ni več sijalo in skoraj mrak je bil že legel na gozd. Slonel sem pri starem deblu in poslušal razgovore, katere je imela sapa z vejami in listi nad menoj. Ozrem se po peščeni poti proti Višavi. Prihajala sta bratranec Ernest in Klara v živem razgovoru. Ne vem, kako mi je prišla ta misel iz pekla — in skril sem se za deblo, da bi poslušal, kar sta govorila med seboj, hoteč potem med njiju stopiti ter ju prijazno iznenaditi. Prišla sta in skoraj ravno pred deblom obstala.

»Klara,« rekel je Ernest, »koliko časa naj še čakam poljuba tvojih ust?«

»Ernest!« vzdihnila je ona ter ga pogledala ljubeznivo.

»Le poljub, Klara! In potem bom vzel slovo in šel v daljni svet, in videla me nikdar več ne boš in Bog ve, kje bom poginil!«

In ležala mu je na prsih in solze je točila.

»Ernest,« ihtela je, »ti ne smeš od mene! Kako naj potlej živim, kako prenašam življenje na strani slabotnega moža! Jeli, da ne pojdeš, jeli, da ne?«

In on je trgal rože njenih ust.

»Kje je Vid danes?« rekla je Klara potem in se mu izvila iz naročja.

»Svojo glavo bi stavil,« odgovoril je Ernest, »da je že doma in da z največjo skrbljivostjo preiskuje hleve in jasli svojih volov ter se s svojimi očmi prepričuje, so li očenjeni konji in nasičeni svinjaka poetični prebivalci. Potem pa, potem pa seve, bo prišel k svoji Klari in bo povprašal, kako se počuti od Boga mu dana soproga! Ha, ha!«

Lahno se je smejal.

Večer se je bil naredil in noč se pripravljala, zaviti okolico v temni svoj plašč. Ta dva sta odšla proti Višavi in po pesku so se čuli njiju lahni koraki.

O, da ju ni tedaj zadelo in razdrobilo neba prekletstvo!

Meni pa sta poteptala v srcu mlado cvetje in pustinja naredila v njem.

Vprašal boš, kaj sem počel v tistem trenutku.

Zemlja se je zasukala okrog mene in stara drevesa so se lomila nad menoj in vulkan mi je razsajal po možganih. Na dan so hotele srca moči — a niso mogle, in peklenške težave vse so me obšle! Prva beseda, katera se mi je izrila izmed zob — bila je kletev. Strašna kletev je morala to biti, vzeta peklu iz najglobokejšega brezna! Naposled sem padel na zemljo in pri tej priči z vročim čelom dotaknil se mrzle dvocevne puške, katera mi je bila poprej odpadla. In misel mi prešine tedaj goreče možgane, misel, ki mi je tako rahlo objela koprneče srce in, vgnezddivši se v nje, hladila mi skelečo rano. Bog te varuj, dragi moj Bogomir, strašnih tistih trenutkov bodočnosti, v katerih nesrečnem črvu skoraj ne ostaja drugega kakor s svojo roko vreči od sebe to uboštvo, ki ga imenujemo življenje.

In že sem bil vzel slovo od sveta, kar mi je stopila pred dušo tvoja podoba, Bogomir. In vrgel sem od sebe morilno orožje in tok solza se mi je udril iz oči in srce je izjokalo svoje gorje!

Na nebu pa so migljale zvezde, in tisti, ki za njimi kraljuje, zrl je tedaj z usmiljenjem na to ubogo stvar, katera je črni noči točila tisočere svoje bridkosti in katera je

bila vendar tudi ustvarjena kakor druge vse, da se veseli in radosti svoje bodočnosti.

Pozno v noči sem prišel domov. Hlapec, čakajoč mojega prihoda, pove mi, da je šla gospa že davno k počitku. Tisto noč nisem zatisnil očesa. Svoje reči sem dejal v red, proti jutru pa sem se poslovil od svoje domačije in tebe, Bogomir, sem vzel s seboj. Zbudil sem te iz nedolžnega spanja, ko se je za gorami delal dan. Za seboj pa sem pustil pismo, v katerem je bilo povedano vse, vse z mrtvimi črkami in brez srda, ki se mi je kuhal v duši.

Tedaj sem vzel slovo tudi pri kostanjevih gozdih. Mrzlo jutro je bilo, ko sem se peljal s teboj navzdol proti Lukovcu. Tebe sem bil zavil tesno v plašč in te pritiskal na svoje kipeče srce, kjer si bil z mirno dušo zopet zaspal. Tedaj si bil moja edina tolažba in, če si kdaj morda opazil neizrečeno ljubezen, ki je vezala potrtega tvojega očeta s teboj, bili so gotovo tisti trenutki, kateri so najbolj zasejali to čutje v moje srce! Daleč v tujini sem si napravil s teboj drugo domačijo. Ali smejočega si me videl malokdaj, malokdaj so se mi razvlekle megle s čela in v srcu se mi ni nikdar zacelila rana globoka. To srce je bilo mrtvo, umorjeno!

Ničesar mi ni bilo ostalo po moji domačiji kot grenak spomin. Ali tebe sem vestno s trdom sam naučil jezika, kateri se govori v rojstnih krajih. Dosegel sem, če vidiš kdaj prijazno Višavo, da govoriš z domačimi kakor

gospodar, med njimi vzgojen. In gospodar si na Višavi in narejena so pota, po katerih prideš v posest svoje lastnine.

In zdaj še malo besed! Ko to bereš, mrtev sem in prost življenja okov. In če me vprašaš, če sem odpustil, preden sem izročil svojo dušo stvarniku — povedati ti moram, da nisem. Nisem mogel! Pri odprti smrtni gomili sem obrnil pogled nazaj na svoje preteklo življenje. In strašne sem gledal razvaline, podrtine, in bodeče trnje je poganjalo med njimi! Spomnil sem se tedaj, kako bi mi bila lahko spremenila ta ženska življenje v cvetoči vrt, in umirajoče srce je še vzkipelo in se zgrudilo v grob — brez odpuščanja! Večni Bog pa naj sodi med nama, kadar bova stala pred prestolom njegovim!

Pojdi na Višavo! In kadar si v sredi med kostanjevimi gozdi, beri te vrste in spominjaj se očeta, ki je nekdaj bil srečen, a zopet tako nesrečen med njimi. Enega človeka sovraži na svetu — Ernesta Malca, ki je bil nekdaj bratranec moj!

Bogomir, do danes še nisi vedel, da imaš domovino. Ljubi jo, kajti ona ni kriva pregrehe, meni storjene. Ljubi domovino!

Ali na svetu sem neizrečeno trpel! —

TRETJE POGLAVJE

*Čito sam u starih knjiga',
da je žena prava napast
i najljuda svijetom briga,
što muškarca može zapast:
stvor prevejan, pecav, mitljiv,
srcem varav, licem blag,
lukav, lažan, nenasitljiv,
riječju: da je žena vrat.*

A. Šenoa

Lesovėj Bogomir je prebral. Čudne misli mu rojijo po mladi duši. —

Lepa cvetlica si, materina ljubezen! Kadar je srce prazno in pusto, kadar je duša potrta in od blagih čutov zapuščena, tedaj se zateče vselej k tebi, vzorna ljubezen! In ti jo napolniš z nebeškimi darovi in kakor mavrica zlata se razpneš čez njo. Ali kdor te ne pozna, temu je hotel Bog hudo že pri zibelki, in peklenskim erinijam je prišel v žrtev!

To je občutil tedaj Bogomir Lesovėj in neskončna grenkoba se mu je polastila srca. Otemnel je zrak okrog njega in, ko je pogled obrnil na zeleni log, zdelo se mu je vse mrtvo in brez življenja. Dolgo časa je sedel na

mestu in čutil, da je v malo trenutkih postal starejši za mnogo mnogo let. Kaj je vedel do zdaj o življenju? Ali to življenje mu je položilo zdaj vprvič železno svojo pest na mlado ramo!

Mehko srce, dobro srce je imel Bogomir Lesovėj in narava je pritiskala v to srce svoje pečate in vsak vtis je imel svoje vplive. Ni torej čudo, da ga je prvi pogled v to zmes, ki ji pravimo življenje, skoraj popolnoma omamil.

Tedaj, ko se mi seznanjamo z njim v tej povesti, imel je kakih trideset let. Živel je do zdaj v tujini in le svojemu očetu, katerega je neizmerno ljubil. Ko je preteklo pol leta po smrti očetovi in se je žalost o grenki izgubi v sinovi duši nekoliko pomirila, pričel je preiskavati očetovo zapuščino. Razvnelo ga je pismo, ki se je z zavitkom drugih listin v tej zapuščini nahajalo.

V pismu pa mu je bilo rečeno, naj gre v svoj rojstni kraj, kjer bo zvedel zgodovino svojega očeta — zgodovino mrtvega srca. Prošnja je tudi bila izrečena, da bi priloženi zavitek prebral šele tedaj, ko ga vprvič obdajo sape rojstnega pogorja, da bo toliko bolj občutil — koliko je trpel oče njegov!

In tako je prišel v domače kraje. Tu je stal sam in strasti so se borile po njem. Med branjem se mu je bilo orosilo oko in zdaj je krčil pesti in grozil se človeku, ki je povzročil toliko gorja.

»Kakor blisk udarim med stare mu dneve!« reče, »in če ima le količkaj sreče še, morajo izgubiti in osamljen kot zadnji jesenski list pasti v samotni grob!«

Moral je dalje. Čas je bil medtem potekel in že se je bližalo sonce k vrhovom. Dolge sence so se bile naredile od dreves čez cesto, po kateri urno odkoraka.

Vtopi se v svoje misli. Prebude ga koraki, in ni čudo, ker to so bili težki, trdi koraki.

Za njim pride, ali bolje rečeno, prisopiha mož, kateremu je morala biti precej težavna ta pot po trdi cesti. Mož nosi na hrbtu obširen meh in pod to pezo počasi premika stopala.

Pri Bogomiru obstane in se opre na debelo grčavo palico.

»Pa malo postojva, no,« reče dobrovoljno, »pa malo poglejva, no, in se odpočijva!«

In obriše si potno čelo ter hladnokrvno povpraša dalje. »Kam pa greste? Glejte, rad bi vedel!«

»Na Višavo.«

»Aha! Na Višavo!«

Potem dialog za nekaj časa zastane. Bogomir molči, le-ta z mehom pa govori polglasno sam s seboj: »Hudirja! Bog ve, če bi mi jemal v zlo, če mu dam tobaka, da si ga nabaše. Ej, navsezadnje še pipe nima, je nima, dejal bi!«

»Kam pa vi greste?« vpraša Bogomir, ko konča oni svoj samogovor.

»Na Nižavo! To se pravi ne v grad, ampak v vas, na Nižavo!«

»Ali ste znani na Višavi?«

»Nekoliko že, bi menil.«

Ko Bogomir umolkne, še vpraša: »Pa niste od tod, bi dejal, vas nisem še videl!«

»Nisem,« odgovori le-ta kratko.

»Aha, niste!«

In zopet molče korakata kvišku. Tu pa se pot nekoliko zavije in tik ceste se odpre dolinica, kakor se večkrat nahaja v gričevjih. Na prijazni trati je rastlo nekoliko starodavnih bukev in tedaj delalo dolgo senco z vrhovi. Nekje više pa je izviral studenec, tekkel skozi tratino in potem v jarek pod cesto. Bil je to prijazen kotiček in ta častita drevesa so kar vabila v svojo senco!

Bogomir Lesovėj postoji. Tudi oni z mehom stori tako, ali nekako s strahom, ter naredi z okornimi svojimi prsti velik križ čez čelo in prsi. —

»Če bi šel ponoči tod mimo,« reče, »povem vam, da bi šel z grozo tod mimo!«

»Kako, da?« vpraša Bogomir.

»Kako, da? To vam povem in rečem, da na tem kraju ni vse, kakor bi moralo biti!«

In ideta dalje.

»Vidite,« pripoveduje, »to je bilo tistega leta, ko sem bil prišel od vojakov in je tam na Višavi gospodaril še gospod Vid.«

»Gospod Vid!«

»Da, gospod Vid, vam rečem, s tisto črno brado in svetlimi očmi in s tisto drobno žensko, ki je bila njegova žena. Tisti Vid, pravim vam, kateri je imel v svojem hlevu po deset jarmov volov!«

»In kaj se je zgodilo potem?«

»Potem,« pravi le-ta, »potem pa malo dobrega. Z onim z Nižave sta prišla v prepir. Gospod Ernest smo mu dejali in mu še pravimo. Pa če ga zdaj pogledate, pa ga ne poznate več, tak je zdaj. Nekdaj pa je bil tak, da je ženstvo, gosposko in kmetsko, vse gledalo za njim. Ali zdaj je prišla starost in starost je huda reč!«

»Huda reč!« pritrdi Bogomir.

»Huda reč, pa gotovo! In pogledjte, tako se je bilo naredilo, da je oni z Nižave zahajal k temu na Višavo. Ljudje pa so dejali, da zahaja k njegovi ženi na Višavo. Ali naj je bilo, kakor že hoče, nekega jutra smo govorili po vasi, da je gospod Vid zapustil Višavo, ženo in vse. In zdajle pa vam bom nekaj pametnega povedal!«

Obstane in pogleda našega znanca takisto strašno modro, kakor je kmetska navada.

»Vidite, če človek zapusti tako svoje lepo posestvo, svoje vinograde, svoje gozde in svojih deset jarmov vo-

lov, rečem, da to mora nekaj biti! Ali o tem ne govoriva! Reč se je pomečkala, gospodje v farovžu niso radi videli, da bi se o njej mnogo govorilo. Gospoda na Nižavi pa tudi ne!

Povem vam naj še to, da se je dve leti potem, ali pa še pozneje, oženil gospod Ernest na Nižavi. Tam doli v Lukovcu, tistega bogatega vinokupca, Sodarjevo sorodnico, lepo žensko si je bil vzel ter jo pripeljal na Nižavo. Poročil pa se je tu doli, v cerkvi v Rakovcu, pri vodi, tu spodaj. In takrat nam je bil lep dan in mnogo vina se je popilo! Mnogo vina v Rakovcu kakor tudi potem na Nižavi!

Kar je nas mladega ljudstva bilo tedaj na Nižavi, drlo je vse v Rakovec, da bi gledalo imenitno tisto poroko. Šele popoldne smo se vračali in pred nami so se peljale kočije, vam rečem, kočije samih gosposkih svatov. Mi pa smo šli za njimi ter bili prav hudo veseli. In v prvem vozu sta sedela ženin in nevesta. Vozovi oddrdrajo po cesti, mi pa zavijemo na pešpot poleg ceste. In glejte, pridemo ravno tja dol, kjer se cesta zavije, do tiste tratine in tistega bukovja. Tam pod starim drevesom, ki stoji nekoliko streljajev od ceste, najdemo gospo z Višave, v krvi ležečo na tleh in nezavedno. Na deblo je bil naslonjen mlad obraz in oči je zatisnila. Poleg nje pa je ležal takšen mnogoceven samokres in od nje je tekel studenec same rdeče krvi.

Ali izza tistega časa, vam povem, je tale tratina zapuščena. Nekdaj smo tu vaški otroci imeli svoje igre — ali zatem ga ne spravite otročaja tu sem, da bi se mu ne ščetinili lasje na glavi. Bog ve, kaj ji je bilo, da si je sama pomagala na oni svet? Ali jaz toliko rečem, da človek tak je revež! In kadar grem todi mimo, naredim križ, da bi ga ji Bog vštel v njeno zasluženje! V njeno zasluženje!« —

»V njeno zasluženje!« govori Bogomir tiho za njim.

Njegov spremljevalec, končavši svoje pripovedovanje, zavije na stezo, katera je držala s ceste v grmovje.

»Tu je bližnjica na Nižavo! Vi pa, gredoč na Višavo, morate še po cesti dalje!«

In odide. Bogomir pa obstane na mestu. In ta strašna tragedija, katero mu je preprosti jezik lahkomerno pripovedoval, stopila mu je bila pred dušo z vso grozo in strahom. Kako se mu je bil danes odkril ta svet! V malo trenutkih tako grozno odkril!

Gre dalje, kvišku po cesti. Ko dospe k vrhu, ozre se nazaj po poti, po kateri je bil prišel. Gozdovi se razprostirajo naokrog in precej globoko v dolini vije se reka.

Pred njim je širna ravnina in daleč tja proti večerнему pogorju se razkrije bogato polje. Sredi polja pa mesto — Lukovec. Tu ravno pred nogami leži mu bolj gosposko poslopje, tam pa vas in tik nje drugo, graščini enako zidovje. Brez dvojbe Višava in ondi Nižava! Vmes

je kostanjev gozd in mimo vasi teče potok, ki se ravno v sredi med Višavo in Nižavo steka v malo jezerce. To se blesketa izmed zelenega drevja kot živo srebro. Po vršini plavajo race in gosi kar v tolpah, ki zdaj pa zdaj zaganjajo neharmonično svoje čebljanje. Lep razgled je to.

Cesta zavije navzdol. Počasi se spusti Bogomir po njej. Kmalu pride do mesta, kjer vodi širok kolovoz proti Višavi. Po njem dospe do nje, in tu je poslopje, v katerem se je rodil! —

Poslopje bolj starikasto, z deskami krito in s precej visokimi okni. Prostorno dvorišče je obdano na obeh straneh s hlevi in kletmi. Pred hlevi pa se raztezata dva kupa, velikanska kupa gnoja. Piščeta, race in gosi brbrajo po gnoju in, ko naš znanec pristopi, se boječe s krikom razpršijo. Petelini pa glasno zakikirikajo in tam nekje se zaleti velik pes ob verigi, pogleda proti nebu in zalaja iz vsega grla. Pri hlevskih vratih pogleda hlapec radovedno na dan, za njim pa še radovednejša dekla s posodo belega, penastega mleka, katerega si je bila ravno namolzla. In opazovala sta prišleca z največjo radovednostjo; pes pa je otresal z verigo in kuretna je čebljala.

Bogomir pristopi in ravno pri veži se sreča s človekom, katerega je šum izklical na dvor. Star mož je to, belih las in upognjenega telesa.

»Ali ste vi gospodar tu?« vpraša Bogomir.

»V varstvo mi je dano vse,« odgovori trudno. »Že dolgo časa tu služim, prav dolgo časa, in zdaj varujem vse!«

»Jaz bom danes tu prenočil in morda še kdaj!«

»Tu prenočili, moj Bog!«

In starec zmaje z glavo.

»Pa čemu ne greste tja na Nižavo, tam imajo več prostora, gosposke postelje. In gosposko družbo tudi dobi-
te!«

»Čemu da ne? Takoj vam povem! Ker sem tu na svojem in ni mi treba iskati tuje postelje!«

»Na svojem!« in staremu možu se odpro usta. »Na svojem! Saj sem vedel! Vidov sin! Vidov sin!«

Živahno pristopi k Bogomiru.

»Oči imam slabe!« pravi še. »Naj ne pride hudo z vami pod to streho! Hvaljen bodi Bog!«

Prekoračita vežni prag.

»Vidov sin!« govori starec sam s seboj. »Vidov sin! Saj sem vedel, da bo prišel, da bo prišel enkrat!«

Pelje ga v prvo in edino nadstropje ter odpre vrata v sobano.

Tu notri je temačno, ker zunaj je padal mrak na zemljo. Starec pripravi luč ter jo s tresočo se roko postavi na mizo. Bogomir sede na stol.

Starec pa stoji sklonjen pred njim. Zagleda se v črte njegovega obraza. Pri sebi pa mrmra: »Vidov sin! Gregorjev vnuk! Saj sem vedel, da pride. Tisti široko raz-

raščeni zimzelen je padel s strehe pri hlevu in vedel nisem, kaj je pomenilo. In pomenilo je, da Gregorjev vnuk pride. In prišel je!«

»Danes sem truden in spal bi rad.«

»Posteljo takoj pripravim.«

In starec odide. Tisto noč je Bogomir Lesovėj po dolgem času zopet spal pod streho očetne hiše. Kake podobice so mu v sanjah vstajale pred dušo, ne vemo. Ali gotovo ne prevesele.

ČETRTO POGLAVJE

*Glej, on je krivico učinil,
zlo rodil in žalost samo,
kopal je in skopal jamo,
ali sam bo v njej poginil.*

M. Valjavec

Zgodaj se prebudi Bogomir Lesovėj drugo jutro. Vstane. A čuti se potrtega na duši in telesu. Boli ga glava, kakor da bi celo noč prečul. Odpre okno. Debela megla pokriva okolico in od dreves kapa kakor v dežju. Takoj, še danes hoče odriniti! Čemu tudi bivati v krajih, kjer mu poganjajo samo otožni spomini. Kaj početi? Pregledati vendar hoče, kaj skriva ta Višava v sebi. Preiskuje tedaj opravo po sobah, podobe po stenah. Odpira zaboje, predale, a nikjer ničesar! Vse je prazno in vse pričuje, da že dolgo časa ni prebivalo v teh prostorih človeško bitje. Nikjer reči, ki bi ga zanimala. Pri oknu opazi pajčevino. Pristopi, da bi jo odstranil. Ali tu na steni visi podobica v okviru, katerega zlato je že davno odpalo. Očisti jo od prahu in prikaže se v olju slikana podoba drobne, mlade ženske. Bleda, koketno nagnjena glavica je razodevala nekaj boleznega, poželjivega. Ta

vtis so še povišavale oči, ki so Bogomiru zrle nasproti! Obide ga zavest, da je moral te oči že videti nekje. Ali kje? Odstopi od okna in premišljuje in premišljuje. Pa brez uspeha. Tedaj dvigne pogled. Nasproti visi mu zrcalo, in ostro se črta njegova podoba v njem. Mraz pretresa mu ude. Zdaj je spoznal te oči! Saj so mu z mrtvega stekla gledale nasproti! Njegove oči! V rokah je imel podobo — svoje matere!

Ječe sede na stol, ali podoba mu odpade, da se ji okvir v kosce razleti. Z roko si pokrije obraz. Dolgo časa je sedel tako in znova je bojeval boje, v katerih je že včeraj omagoval. Prešine ga misel, da mora na Nižavo.

»Videti moram tega človeka! Opravičiti se mi mora!« Ta misel da mu novega življenja. Tedaj se odpro vrata, in starec, ki ga že poznamo, pomoli sivo svojo glavo v sobo ter vpraša Bogomira, če hoče kaj jesti. Odgovor, da mladi gospodar ničesar jesti neče, mu nikakor ni po volji. Govori nekaj o stari mesenini, ki je spravljena po shrambah na Višavi. Ali mlademu gospodu se srce ne omeči.

»Kako vam je ime?« vpraša skoraj osorno.

»Jernej, če se vam ne zamerim, Jernej sem.«

»Dobro.«

Odpravi se iz sobe. Medtem se je bilo napravilo krasno jutro. Ko stopi na dvorišče, sije sonce, in samo tu in tam se kažejo še meglene proge. Pri mizi pred vežo sedi

družina. Bogomir jo pozdravi ter gre mimo, ko vidi, da nerodno snemajo hlapci klobuke z glav. Danes še ni imel veselja, seznaniti se z ljudstvom.

»Naj kdo vpreže in pripelje moje reči z Grčave,« ukaže Jerneju.

»Sevé, sévé,« poveseli se starec, »in potem ostanete nekaj časa pri nas! Hvaljen bodi Bog!«

»In opoldne?« vpraša, videč, da se hoče gospodar brez besede odpraviti.

»Opoldne pridem domov!«

»Domov! Ej, hej, domov! In kaj naj se skuha? Ali kaj težkega ali kaj lahkega? Kaj bi vi rekli, če se skuhamo ajdovi žganci? In mastno mleko na nje!«

»Meni je dobro vse!«

»Ajdove žgance, Lenka, ali čuješ, ajdove žgance! Luka, vprezi!«

Bogomir odide, starec pa še vpije za njim: »Če greste kaj po gozdu, malo glejte! Kostanj kradejo, da je groza! Primate tatu in zaprli ga bomo, da bo groza!«

Ko se je odhajajoči skril za grmovjem, še pristavi:

»Družina, na Višavi bomo nekaj doživeli! Zadnja ploha je odtrgala zimzelen s strehe. To ima pomen, boste videli!«

Medtem je hodil Bogomir po široki, s peskom posuti poti, ki je vodila z Višave v kostanjev gozd. O tej poti je že bral v očetovem pismu. Obdajajo ga stari kostanji, ki

so že poznali njegovega očeta in čuli ječanje trpečega njegovega srca! Hiti dalje. Pred njim je jezerce, z bičjem obraščeno. Pri bregu se giblje čoln ob verigi; po vršini pa plavajo race in velike črnikaste ribe. Tu zapusti Bogomir pot, ki je še globlje v gozd vodila, ter stopa po stezi, po kateri je moral očitvidno dospeti na Nižavo. Prekorači mostiček, ki je bil napravljen čez potok, izvirajoč iz omenjenega tolmunca. Hipoma poneha drevje in pred njim leži — Nižava, poslopje z zelenimi naoknicami, izpod katerih se je zelenje in cvetje po zidu usuvalo.

Stopivši na plan, opazi, da se je ravno voz z dvorišča odpeljal. Kdo je sedel v njem, ni bilo mogoče videti. Ondi pri visokem portalu sloni moška oseba in gleda za odhajajočim vozom. Mož hoče ravno oditi v vežo. Opaživši tujca, postoji še na pragu. Bil je to človek visoke postave, katero pa so bila leta že močno upognila. Ta so mu bila morda tudi lase z glave spravila, ki je kazala mogočno plešo. Izpod čela pa zro oči življenja trudno.

Bogomir pozdravi. Oni se prikloni in kakor blisk mu šine pogled po mlademu človeku. Ali le za trenutek, potem pa gleda zopet življenja trudno kot poprej.

»Ako ste Ernest Malec, rad bi govoril z vami.«

Vprašani pritrdi. Vstopita in po stopnicah gresta molče navzgor. Stopita v sobo. Ondi sede Ernest Malec v mehki stol, drugega pa ponudi tujcu. Ali Bogomir neče

sesti. Opre se z roko na naslonjalo ter reče, izgovarjaje počasi besede: »Jaz sem Bogomir Lesovėj!«

»Lesovėj, Bogomir Lesovėj!« In Ernestu Malcu zgine iz obraza še tisto malo krvi, ki jo je imel v velem licu. Roka na mizi se mu skrči v pest. Poskuša vstati, ali tedaj ni imel moči.

»Lesovėj, Lesovėj!« mrmra med zobmi ter se zagleda skozi okno v svetli dan. Na mizi stoji vaza in cvetje v njej. Z roko jo pograbi in prevrne, da pade cvetje in da se ulije voda iz nje. Ničesar ne opazi. Bogomir pa sloni pred njim in s slastjo čuti vpliv svojih besed.

»In vi mi ničesar ne rečete, prav ničesar?« vpraša ironično. Oni se vzdrami in boječe mu ponudi svojo roko. Ta pa se skoraj glasno zasmije: »Vaše roke si ne želim! Vaše roke! Če se ne motim, na njej sta kri in smrt!«

Ernest Malec vstane ter prekorači sobo gor in dol.

»Kaj mi hočete? Kaj mi morete?« ustavi se pred Bogomrom.

»Kaj hočem? Ničesar. Morda spomine nekdane nekoliko oživiti, vašo mladost vam malo pred dušo poklicati. Starost ima hudo vest!«

Ernest zopet sede in si briše potno čelo.

»Nekdaj,« oglasi se zopet Bogomir, »bilo je bolj prijetno na svetu. Ali ne čutite, stric Ernest, ali ne čutite, da se časi spreminjajo? Nekdaj je ležal Vid Lesovėj na smrtni postelji in tedaj se mu je postavilo izgubljeno življenje

pred kalno dušo. In okrog postelje mu niso stali otroci, ljubezni polni, in tudi žene ni bilo, stric Ernest, tudi žene ni bilo. Vid Lesovėj je umrl daleč od svojega doma in vas je preklinjal. In mati mi je tudi umrla!»

Staremu grešniku se je povabila glava na prsi, globoko na prsi, ječal je in s prsti mel cvetje, katero je bil poprej stresel po mizi.

»Ali vendar mi ničesar ne morete!« Drugega ne ve odgovoriti.

»To se pokaže pozneje, gospod stric! Za zdaj imam trdno voljo ostati tu v vašem sosedstvu. Po kostanjevih logih se hočem sprehajati ter se spominjati prigodb, starih in pozabljenih. In, ali vam, stric Ernest, ti stari gozdovi ničesar ne pripovedujejo? Ali vam tedaj, kadar sapa vleče in listje šumi, ne doni iz tega šumenja večna tragedija našega življenja nasproti? Tragedija ali pa komedija? Tako je življenje! Enemu komedija, drugemu tragedija! Vam je bila vesela igra!

Vesela igra,« nadaljuje Bogomir, ko oni le molči, »vesela igra! Vsaj do zdaj! Ali morda vam usoda na stare dni trnje požene. Bomo videli. Dozdeva se mi, da vam postajam nadležen. Za danes jemljem tedaj slovo. Pozneje se ve, da še pridem! In če imate kaj srca v prsih, skušal ga bom zamoriti!«

Hoče oditi. Takrat se odpro vrata in v sobo stopi gospodinja. Bila je lepa, polna ženska, in leta se ji še niso poznala.

»Ernest,« vpraša nejevoljno, »kje sta dekleti? Vse jutro ju že iščem.« —

Ugledavši tujca, umolkne. Ernest Malec vstane s svojega sedeža in mrtvo-zaspano reče: »Helena, tu je gospod Bogomir Lesovėj z Višave!«

»Z Višave!« vzklikne začudena. »Tedaj sorodnik? Kako me veseli, da ste nas obiskali! Škoda, da deklet ni doma! In Viktor se je odpeljal v Lukovec! Škoda! Ali si že prosil gospoda, da ostane pri nas, Ernest? Kaj hočete na pusti Višavi? Saj smo sorodniki!«

Poda mu belo roko.

»Vaši vljudnosti najlepšo hvalo, milostiva! Ali vendar sem sklenil vsaj za pričetek stanovati na Višavi. Tam je prebil moj oče mladostna svoja leta — in mladostno svojo srečo!« doda ironično.

Potem so govorili še nekoliko vsakdanjih reči. Pri slovesu pravi gospa: »Vhod pri nas vam je vedno odprt — jeli da, Ernest?«

»Gotovo, gotovo!« in s težavo spravlja besede iz grla. Bogomir odide z lahnim poklonom. Ta dva v sobi molčita nekaj časa.

»To je torej romantični naš sorodnik!« spregovori gospa občutno. Premalo je cenil njeno prijaznost. Zato pri-
stavi: »Čudne manire ima!«

»Čudne manire!« vzdihne soprog za njo.

PETO POGLAVJE

*Le zeleni, senčni gaj,
duhti nad menoj;
jaz kot list uvel zdaj
mrjem pod teboj.*

S. Gregorčič

Boji se me! Ta zavest obda Bogomira z divno slastjo. Zdaj nikakor ne odide! Tu ostane in kakor huda vest mu hoče biti! Take in enake misli ga obhajajo, ko stopa po stopnicah navzdol. Prestopivši prag nižavski, se čuti prerojenega, pomirjenega in pokrepčanega. Hitro prekoraka dvorišče. Pri vrtu, ograjenem z železnim opažjem, zavije v gozd in kmalu je pod gostim vejevjem. Kam? Sam ne ve. Tu je zopet pot, držeča proti Višavi. Po njej dalje, vedno globlje v log! Notranja zadovoljnost mu daje peruti. Pridruži se še vtis jesenskega drevja. Sonce sije, da se blešči listje po vejah, kakor bi bilo iz čistega zlata. Okrog puhti duh gozdnega življenja, ptice frfotajo od veje do veje, žolne kljujejo, strnad se tožno oglašča in mrčes šviga po zraku. Bogomir se ustavi pri globokem prepadu. Daleč tja v dolino mu sega oko. Ob

beli reki se vrsté sela, in tam drdra tudi lokomotiva, katere dim se vije po zraku. —

Domov še neče! Kje je še poldne! Obrne se v gozd nazaj. Pogledati si hoče skrivnosti njegove. Morda jih ima kaj? Nekdaj jih je imel. Po stezah lazi tja in sem. Brez namena. Dospe do preseke sredi loga. Trava in resje poganjata po plani. Tedaj se skoraj prestraši. Na mahovju je ležal človek, katerega takoj prvi trenutek še opazil ni. Kar na soncu si je bil poiskal ležišča in položil na mah svojo glavo, ne meneč se za žarke bleščeče. Roki si je bil dejal čez čelo in grabil je po gostih, dolgih laseh, ki so mu pluli od glave na zemljo. Govoril je sam s seboj. Začuvši korake Bogomirove, dvigne telo od zemlje ter obrne proti tujcu svoje temno, veliko oko. Bledo, kakor iz kamna izsekano obličje ne spremeni najmanjše črte.

»Na vašem posestvu sem, gospod Lesovėj,« spregovori hladno, »kakor vidite. Morda vam ne bo prav.«

Bogomir od začudenja ne odgovori takoj. Mož ga je torej poznal.

»Mimo Višave sem šel, in povedalo se mi je, da je prišel mladi gospod. In zdaj menim, da ste vi to. Morda vam ne bo prav!«

»Bog ne daj, da bi vam kratil veselje, uživati božjo prirodo.«

»Božjo prirodo,« vzklikne, »božjo prirodo! Prav ste dejali. Glejte, častiti gospod Lesovėj, če midva reč paz-

ljiveje pregledava, imam ravno isto pravico kakor vi, ležati tu v mehkem mahu ter zreti proti visokemu gošpodarju, kateremu iz rok se je izlila vsa stvaritev. Božja priroda! Ali zdaj so jo s silo iztrgali božji roki, obvili jo s svojimi capami. To pa imenujejo pravice, imetje, jus!«

Rousseau in Proudhon sta imela torej svojega častilca tu pod košatimi kostanji!

Potem še pravi: »Ha, ha! Kaj si boste mislili, da se redi v krasnih vaših gozdovih tako barbaričen komunist? Ali če pridete mnogokrat, privadite se me tudi!«

»Gotovo!« pritrди Bogomir.

»Čemu govoriva!« odgovori oni. Ne spregovori več besede. Mirno, kakor bi Lesovéja ne bilo, leže zopet na tla, zre proti nebu ter meša z rokami po črnih laseh. Tudi prične sam s seboj govoriti. Ko Bogomir le ne odide, dvigne se znova ter reče: »Predstavil se vam nisem. Čemu tudi? Ničla sem, kakor jih živi milijone in milijone po božji zemlji. In če ste morda radovedni, čakajte, kako naj se izrazim? Glejte, ondi rumen list. Padel je z veje in zdaj počasi mrje pod njo. Ko pride zima, bo mrtev. Mislite si tedaj, da sem list, ki mrje pod vejo. Samo, da sem padel z nje že *spomladi!* Z Bogom!«

Na tak odločen poziv je moral Bogomir odstopiti. Kdo je ta človek? Obleka, silno obnošena in lahka, pričevala je o uboštvi. Tudi na obrazu se je čitalo, da mož ne živi v izobilju. Ali vendar je napravljaj ta obraz z duhovi-

timi svojimi črtami in z visokim mislečim čelom vtis, ki se ga Bogomir ne more iznebiti. Še potem ne, ko je že na potu proti Višavi. V tem obrazu je tičalo nekaj, česar si nikakor raztolmačiti ne more. Misli in misli. — Prebudi ga lahko smejanje in zveneča govorica. Drevesa mu prikrivajo govoreče. A toliko se da soditi, da govoré ženske.

»Kaj praviš,« vpraša ena, »ali bo prišel?«

»Nikar skrbeti!« odgovori druga. »Jaz ga že vidim, kako prisopiha ondi po stezi!«

»Že iz dalje bo napenjal obraz ter se rotil na tatice, ki hočejo ves kostanj odnesti.«

»In medve še bežali ne bova.«

»To bo kričal!«

»Še klet bo v svoji jezi!«

»In potem bo odpiral oči!«

Obe se radostno smejeta. Bogomir se pritihotapi za deblo in se pazno ozre po gozdu. Pod visokim drevesom, ki je stalo nedaleč od mesta, kjer se je skrival, pobirata mladi dekleti kostanj po tleh. Z belimi rokavi in predpasniki napravljata ljubezniv prizor. Pod rutama, okrog malih ušes koketno zavezanima, gledata rožnata obraza v svet, tako veselo in skoraj razposajeno!

»Čakaj, še malo poklatim!« spregovori manjša. In v resnici poprime za precejšen oklešček ter ga z velikim trudom trešči v polno vejo, da se zreli kostanj usuje od nje kakor dež.

»Oj, ko bi tole Jernej videl!« vzdikne druga, večja.

»Zdaj bi pa rada vedela, kak je ta gospodar, ki je tako čez noč prišel na Višavo.«

»Miha ga je videl včeraj zvečer, ko je prišel. Na Višavo je nesel koso nazaj in takrat je prišel.«

»Kaka kisle stvar bo.«

»Še prijazne besede ni dal družini. E, naj bo, kar hoče, medve pobirajva kostanj!«

»Pa kje je tičal toliko časa?«

»Bo že odrinil, kakor je prišel!«

»Medve se ne bova jokali za njim!«

»Čakaj, zdaj bom pa še jaz malo!« pravi večja ter vrže že omenjeni kolec v vejo. Zopet se je usul kostanj. A nekaj ga je priletelo skoraj do drevesa, kjer je tičal naš znahec.

»Nekaj jih je odletelo!« reče manjša. In ročno je hitela proti mestu, kjer se je skrival Bogomir. Skloni se in pobira. Tedaj stopi oni izza drevesa.

»Jezus, Ana, beži!« In tovarišica izgine kakor blisk v grmovje.

»Tu se pobira *moj* kostanj!« spregovori Lesovėj, poudarjaje besedo »moj«. Dekle dvigne glavico proti njemu in prestraši se tako, da popolnoma prebledi. Vzkloni se kvišku in v deviški sramežljivosti stoji pred njim. Pri tem izpusti svoj predpasnik, da se usuje svetli kostanj po zemlji. Z ročico si hoče nekaj popraviti pri ruti okrog

glave. A ruta ji uide na ramo, in odkrijejo se krasni rumeni lasje, ki se kakor zlato leskečejo v soncu.

»Pustim ga tu, kjer sem ga nabrala!« vzdihne končno boječe. Obrne obraz po stezi, odločno v namenu, da bi pobegnila. Uganil je hudobne njene naklepe. Pristopi ter jo prime za roko, ki se mu je za kmetico videla prečudno bela.

»Tako brez kazni mi ne pobegneš!«

Roka se ji trese, to dobro čuti.

»Ali se ti oglašča slaba vest, prijateljica?«

Kri ji zdaj stopa v lice, da je kakor roža cvetoča.

»Kako ti je ime?« vpraša mehkeje.

»Ana. To se pravi, ne! No, pa vendar Ana!«

»Kaj imaš dve imeni?« smeje se.

Tudi dekle se ojači nato.

»Izpustite mi roko,« prosi ponižno.

»Zdaj še ne. Od kod si?«

»Z vasi. Delavec so oče in lakoto trpimo.«

Pri ustih se ji je napravila nežna črtica, kakor bi se hotela smejati rdeča ta usta.

»To je nekoliko opravičenja! A lakota še vendar popolnoma ne opravičuje napadov na tujo last!«

»Mati so bolni!«

»Zopet olajševalna okoliščina, rekli bi pri sodišču. No, pa stvar je še vedno grozno nevarna. Nekje v kazenskih

zakonih se čita, naj se hudobnež, ki jemlje sadje z drevja ali pa klasje s polja, ostro kaznuje z zaporom.«

»Moj Bog!« vzklikne in skoraj ji sili solza v oko. »Iz-pustite mi roko!«

Poskuša tudi, ali bi se ne dalo s silo uteči. Drži jo tako močno, da se ne more iztrgati. Tedaj pa ji postane v isti-ni oko solzno.

Lesovėj bi bil gotovo vsak drug dan tako lepo priliko porabil ter sladak poljub pritisnil dekletu na usta, a danes mu je bilo srce še prepolno maščevalnih misli. Ko tedaj zapazi solze v krasnih očeh svoje ljubeznive tati-ce, izpusti ji roko. Plahi srni podobno in z obrazom ka-kor roža rdečim steče za sestro po gozdu. Lesovėj gleda za njo.

»Idila v gozdu? In kako mil obrazek je bil to!«

Obrne se proti domu. Sredi pota mu prihlasta naproti stari Jernej.

»Kradejo! Kradejo!« kriči že iz dalje.

»Miha z Nižave je šel mimo ter dejal: tu doli kradeta dve kostanj. Vse nam bodo pokradli, ti hudirji!«

»Pred menoj sta zbežali!«

»Škoda! No pa naj mi drugikrat v pest prideta...«

Ko Bogomir ničesar ne odgovori, reče še: »Saj vem, tisti dve Poredneževi iz vasi sta bili. Tam krade vsa fami-lija!«

»Videl sem še drugega človeka v gozdu!« pravi oni.

»A je tudi kradel? Kaj?«

»Ne. V resju je ležal in proti nebu gledal!«

»Proti nebu! In gosposko nošo je imel!«

»Da.«

»Umazano in ponošeno?«

»Da.«

»Že vem, Lipe z Nižave je bil.«

»Kdo je to?«

»No, Lipe z Nižave. Za Tekstorja se piše in šolo je obesil na kol.«

»Pa kaj je?«

»Kaj? Nič! Smrti čaka in z miloščino ga menda redé na Nižavi. Pa jaz ničesar ne vem, in če bi vas gospod z Nižave vprašal, recite, da sem rekel, da ničesar ne vem. Za Tekstorja se piše in, če bi umrl, prav bi storil!«

Videlo se je starcu, da nerad govori o tem. Bogomir ga zato ne izprašuje dalje. Prideta tedaj tudi že prav k Višavi, kjer starec takoj izgine v kuhinjo. Tu se je pripravljalo kosilo gospodu.

ŠESTO POGLAVJE

*Ti sam si gospodar!
A eno te prositi smem:
Iz praha vzgoji ti cvetico,
podari logu pevko-ptico,
katerokoli ustvari star;
kedor bi pa ko jaz na sveti
imel čutiti in trpeti,
med dvomi, zmotami viseti —
človeka — ustvariti nikar!*

S. Gregorčič

Potem preteče nekaj dni. Bogomir Lesovėj je zahajal pridno v gozd. Ostro je prežal, če se ne skriva kje med debli rumenolasa glavica, ki mu ni hotela izginiti iz spomina. Sam sebi je lagal, da ne lazi zato po logu. Kaj hoče s kmetico? No, pa je vendar lazil in kri mu je šinila v lice, če je iz dalje ugledal bele rokavce ali pisano krilo. In če je, bliže prišedši, videl, da ni ista, katero je iskal, čutil se je nesrečnega. Ali nikdar je ni več ugledal pod jesenskim drevjem. Pač pa se je medtem razvilo drugo znanstvo.

Bogomir Lesovėj in Filip Tekstor sta se spoprijateljila. Mnogokrat sta se srečala v kostanjevem gozdu, pri-

četkom osorno, pozneje prijazneje in končno nikdar ne brez daljšega razgovora. Sam o sebi ni nikdar hotel govoriti ta človek, kar je Bogomir opazil takoj. Nikdar ga tedaj ni povpraševal, kako je živel do zdaj in kaj namerala za prihodnost. Zato sta dobro izhajala. Ali vendar je iskal Bogomir te prečudne družbe, ker so ga, dasi morda prenapeti nazori Filipovi, vzbujali k premišljevanju.

Nekdaj sedeta na posekano deblo tik prepada, o katerem smo že govorili. Tedaj vpraša Bogomir temnega svojega prijatelja, kaj meni o našem življenju.

In Filip Tekstor si podpre glavo z drobno roko, da se mu usujejo lasje čez čelo, čez oči, kakor črna preproga.

»Kako si jaz mislim življenje? Godi se nam, kakor je pisano v sveti knjigi: lačni smo in iščemo ljubezni — a podaja se nam kamen in sovraštvo!

Mi živimo v časih mrtvih src! Ta čas se za silo skriva pod penami napačne humanitete. Ilustracijo naj vam daje tale pripoved. Nekdaj sem obiskal starega, močno bogatega gospoda. Po vsej deželi je slul za moža mehkega in najblažjega srca! Pridem do njegovega dvora, obdanega s senčnatim vrtom. Prišel sem tiho do veže. On di pri vhodu je slonel berač, star, slaboten, usmiljenja vreden. Nekdo pa je prav grdo kričal nanj, nanj potepuha, ki si upa lenariti in beračiti pri poštenih ljudeh. Pri stopivši, sem videl, da je bil ta kričač gospod sam. Gospod, ki je slul po deželi za moža najdobrotljivejšega

srca! Mene ugledavši, se prestraši, potem pa ročno dene obraz milobno v dobrotljive gube in proti kuhinji usmiljenja kipeč vzdihne besede: „Nežika! Nežika! Ubožček je tukaj, daj mu obilo daru, za Boga, daj mu obilo daru!”

Poglejte, tako je naše življenje!

Nekdaj zopet sem stopal na strani krasne gospe. Sonce je sijalo iz njenih oči in spomlad se je cvetoče razprostirala v njenem srcu. Prišla sva mimo hiše, kjer je visoko na balkonu sedelo mlado dekle, vzdihovalo pod težo svojih tujih las ter koketno spuščalo bliskave poglede na mimogredoče artilerijske oficirje. In opozoril sem svojo spremljevalko na to neprijetno vojskovanje. Ali smeje mi je odgovorila: „Kaj hočete, dandanes mora vsako dekle biti koketno. Tako zahtevajo časi!”

Tako je naše življenje!

Naše stoletje je stoletje mrtvih src! Človeštvo je silno materialno postalo! Jedo in pijejo; ženijo se, da bolje in lažje jedo in pijejo; pred svete oltarje poklekujajo, da bolje in lažje jedo in pijejo; domovino ljubijo, da bolje in lažje jedo in pijejo, in tako dalje! In tako dalje! —

Kultura in omika? Tudi kultura je mrtva dandanes in ne oživlja duše in srca! Svoj ponos si išče v izumovanju morilnega orožja, morilnih strojev! Tolikokrat se hvali kultura; ali kake uspehe je imela ta kultura, gospod Bogomir? Naj je človek najbolj omikan na naši zemlji, naj se še tako hvalisa z duševnimi svojimi deli, tega pač

zakriti ne more, da ima trdo in sebično dušo! Kultura se mu je vlila v srce kakor razbeljeno železo, katero se je počasi ohladilo in mrtvo mu naredilo srce!

To se vam bo zdelo morda čudna, logična blasfemija. Marsikaj bi bil morda zamolčal, ali ljubezen do resnice me je napotila, da sem posegal po skrajni konsekvenci.

Naše stoletje,« nadaljuje, »je stoletje mrtvih src. In, kar je najhuje, videti je, da bo vsako prihodnje stoletje še trše, sebičnejše. Znano je, da tisti večni ogenj, ki divja v osrčju naši zemlji, pojema vedno bolj in bolj. Nekdaj pa ugasne in strašni mrazi se polaste te naše zemlje. A znano je tudi, da peša sončna luč vedno bolj in bolj. Nekdaj ugasne tudi ta velikan in tema pokrije prostore svetovne.

Že Malthus je dokazal zakon, da se človeštvo množi z geometrično progresijo, a da se živež in hrana, oziroma reči, ki nam služijo v to, množe le v aritmetični progresiji. To pa se pravi: *materialno blago se pomnožuje kvečjemu v aritmetični progresiji; pohlep po njem pa se s človeštvom pomnožuje v geometrični progresiji!*

In to, prijatelj, to je strašno, grozno! Vi čutite, da bo zemlja, zapuščena od blagotvornih moči večnega sonca, s pojemajočimi plameni v svojem osrčju, vedno manj in manj rojevala, da polagoma opustoši ter postane končno gol kamen brez rastlin in življenja. A kadar pride to v tok, bo šlo hitreje dalje kot z geometrično pro-

gresijo. Tema nastopi in rodé se strašni mrazi. Človeštvo, po hrani hlepeč — divja v besnosti prvotnega živalstva. In zemlja postane velikanski stolp, v katerem se bo kakor Ugolino borilo človeštvo z lakoto in smrtjo. Tedaj pa bo konec sveta! Ali poprej bo kazala ta tragedija še strašne prizore, vršeče se stoletja in stoletja. V teh stoletjih pa bo zatonilo vse vzvišeno, vse vzorno med človeštvom, in materializem, združen z živalskim, bo vladal.

To je teorija mrtvih src! Ali Bog sam je gospodar! Morda vsemogočni njegovi volji dopade, da že poprej poseže z žarečo svojo roko v vesoljni svetovni sestav, da se zemlja kakor iskra utrne ter izgine v večnem prostoru.

To je teorija mrtvih src! In če se počasi seznanite z našimi slovenskimi razmerami, videli boste, da tudi med nami poganjajo mrtva srca, in tako dalje!«

Izpregovorivši, vstane Filip Tekstor ter brez slovesa odide. Bogomir Lesovėj še ostane. Z roko si podpira bolečo glavo ter skuša pregnati te misli, koščene, grozne in temne, katere so se mu vzbujale med Filipovim govorom.

Bilo je že skoraj poldne, ko se povrne k Višavi. Ondi ga pričakuje obisk. Na dvorišču stoji voz, v katerega je vprežen mršav in suhorebrn konj. Na prvi pogled se je kazalo, da je to fijakarski voz. Začuden hiti Bogomir v

zgornje sobane. Tam se mu z obilnimi pokloni predstavi gospoda z belimi rokavicami in v belih kravatah. Povesta mu, da sta odbornika lukovške kazine in da ga vabita na ples, ki ga priredi ta kazina v korist pogorelcem v ... Imenovala sta mesto daleč v Nemčiji. Čula sta o njem, velikem posestniku z mestne okolice, ter upala, da se bo udeležil, če ne, že zavoljo dobrodelnega namena. Bogomir plača vstopnico in obljubi priti. Nato se Nemca s pokloni odpravita. —

SEDMO POGLAVJE

*Schwarze Röcke, seidne Strümpfe,
weiße, höfliche Manschetten,
sanfte Reden, Embrassieren —
ach, wenn sie nur Herzen hätten!*

H. Heine

Mesto Lukovec, o katerem zdaj hočemo govoriti, je glavno mesto slovenske pokrajine. Eno tistih mest je, katere je novošegna kultura prevlekla z barvo modernega bogastva, tako da prvi hip nekoliko očara oko, če stojiš na visočini ter zreš na skupaj stlačene stavbe pod seboj. Nova doba je postavila sredi staroverskih hiš tu in tam novo, takisto moderno-eterično poslopje, katero napravlja vtis, da se bo podrlo, če zemlja le malo potrepeta pod njim. Sicer pa se mesto odlikuje z nemško inteligenco, z umazanimi ulicami, slabim pomoštom in z veliko množico nemških napisov.

Zvečer se pije po nizkih, zakajenih sobanah kislo vino in vodeno pivo, kuje politika in se razpravljajo čudni nazori. Sploh je Lukovec mesto, kjer imajo jeziki prečudno svojo moč in te nehote zapredó v tisočero niti, če se

morda tudi za ves svet ne meniš ter stanuješ kje visoko pod streho.

Denar ima svojo moč! Če nisi hišni posestnik ali če vsaj nimaš dva ali treh vinogradov, potem ne šteješ, potem si ničla. Hčere bogatašev se pošiljajo v Lindau ali druge nemške inštitute, iz katerih se čez nekaj let povračajo, cvetoče v nenaravni koketnosti. Če hodiš po mestnih drevoredih, niti enega trenutka nisi varen, da ti ne zadoni na uho francoščina s strašnim akcentom ali pa govor v visoki nemščini, katera pa se tudi odlikuje s posebnim lukovškim akcentom. To so slovenske gospodične z nemško notranjostjo, z nemško vzgojo!

Razkazujejo se ti tudi zakonske ženice, v špicah in žamet. Oblečene so bogateje nego gospe v Parizu in živé tako, da spravljajo na beraško palico svoje uboge zakonske može, ravno tako kakor one v Parizu!

Tako je to mesto, to nemško-slovensko mesto!

* * *

Na bližnjem zvoniku je bilo pol devetih, ko se pripelje Bogomir Lesovėj pred lukovško kazino. To središče nemškega življa v Lukovcu stoji na precej prostornem trgu. Na eni strani ga obdaja majhen vrt, kjer se vse leto ne čuje slovenska beseda, kjer so še celo točajke naučene zabavljati na jezik slovenski. Lukovška kazina se že dolgo bori z denarnimi nadlogami in mnogo težko hi-

poteko mora prenašati ta stavba. Da niso nekateri zavodi imeli usmiljenja, morda bi bila že davno prišla na boben ter služila tako v podobo stranki, ki že dolgo časa umira po Slovenskem.

Bogomir mora čakati. Dolga vrsta vozov je pred njim, ki se počasi izpraznjujejo. Dospevši do vhoda, odpre vozu vratca nekakšen portir, opravljen v ponošeno livrejo, držeč v rokah palico, ki je nosila debeli rumen gumb na svojem koncu. Ta maršalek se z veliko važnostjo globoko pokloni. A Bogomiru se vendar dozdeva, da diši po žganju, kar je bilo vsekakor mogoče. V veži je regetala velika tolpa krščenic in kuharic, ki so prišle gledat svojo gospodo. Skozi to tolpo je moral vsak, ki je hotel dospeti k stopnicam. Pri tem so se morali poslušati vzkliki, ne vselej prijetni!

Vrh stopnic je prežal tako imenovani slavnostni odbor. Nekoliko navadnih, starih in mladih obrazov, prezebajoč v tankih frakih in razkazujoč bele kravate okrog suhih obrazov. To krdelce si je dajalo neznosno važnost ter s posebno navdušenostjo hrumelo vsaki ženski naproti, metajoč okrog s tistimi znanimi frazami, katera poganja lukovski parket.

Ta odbor se gnete ravno tedaj okrog visoke gospodične, ki se je brez dvojbe štela med lukovške zvezde, Bogomir zleze mimo in nikdo se ne meni zanj. V temačni garderobi je dremal čuvaj in niti ne prebudi se, ko vstopi

naš gost. Brez pomoči tega čuvaja se izlušči torej iz zgornje svoje obleke. Prvo, kar opazi potem, je družba častnikov. Pred visokim zrcalom stojé ter si češejo lase.

Bogomir stopi v sosednjo sobo. Povsod tuji obrazi. Tu so sedeli očetje, ki so prišli neradi in samo svojim gospe in gospodičnam na ljubo. Že zdaj, ko se je veselica komaj pričela, grozno so se dolgočasili. Pušili so cigare ali pa vzdihovali pri pol izpraznjeni kupi ter v duhu preračunovali, koliko bo stal nocojšnji večer. Tudi igralo se je. In črno krdelo prežalcev je oblegalo mizo, kjer se je tarokiralo ali preferansiralo. Ti gledalci so kritikovali vsako karto.

V kotu se je bila zbrala okrog političnega svetovalca — voditelja — tolpa ponižnih poslušalcev. Bili so fanatični obrazi, s slovenskimi črtami ali z duhom germanskim. Govorili so o politiki ter metali kamenje na rod, ki je bil njih rod! Bogomir hoče hitro mimo.

Pri tem je čul nehote naslednji razgovor.

»Na njegov značaj ne dam črvivega oreha!« pravi eden z velikim nosom in dolgim obrazom.

»Ne sodi prehitro!« odgovori politični svetovalec.

»Poslušajte mene! Poslušajte mene!« hiti oni z dolgo glavo. »Pri prvi volitvi bo Ernest Malec volil panslavista in čez leto dni bo sam panslavist!«

»Ni mogoče! Izkazal se je že v trdih bojih!« Politični svetovalec ni prenašal opozicije med svojimi pristaši, zato je govoril te besede skoraj srdito.

A dolga glava nasprotuje.

»To je špekulant in špekuliral bo tudi s svojim pre-pričanjem!«

»Tiste jame so mu morda pojedle nekoliko očetovih grošev!« vsili se tretji.

»Kaj jame! Sin, sin, ta ga obira!«

Te besede je Bogomir še čul, potem pa prekorači prag sosednje sobe. V tej sobi je stal biljard in igrali so štirje mladi gospodje. Zaspan točaj je markiral igro, a gospodje so kričali, v resnici prav grozno kričali. Bili so obrazi, malo nespametni, malo blazirani in nad vse prav mogočno dolgočasni. Nekaterim se je napravljal že lisa na temenu in drobna stvarca z obrazkom, ki je komaj ušel šolski klopi, bila je odločno plešasta. Igrali so, kakor povedano, s kričečim navdušenjem, a igrali so slabo, zabavljali pri vsakem sunku na biljard ter se togotili na markerja, da premalo piše. Bitja so bila to, katera so skrbne matere razvadile, katera se niso ničesar naučila v kratkem življenju, katera pa so zdaj, ko so imela pravico s frakom plaziti se po parketu, govorila o vsaki stvari, in sicer govorila, kakor bi Bog ve kaj vedela!

»Slaba deska to!« kriči dolgin, na katerem je bilo naj-zanimivejše to, da si je česal lase v velik rep okrog ušesa.

»Ta káj, ta stara žlica,« vpije tista šibka plešasta stvarca, »bil bi za gnojne vile preslab.«

»Danes bo še kak Slovenec tu!« ogласi se tretji zaničljivo.

»Slovenska sodrga!« srđi se oni z repi okrog ušes. O Slovencih ni nikdar drugače govoril kakor s to psovko.

»No, lepa družba!« dostavi tretji. Nosil je takisto rumeno laško obuvalo, da je bilo videti, kakor bi bos skakal okrog! —

Bogomir pobegne v tretjo sobo. Tu je pripravljena restavracija: mize so z rumenimi prti pokrite. Pri teh mizah preži nekoliko točajev v ponošenih frakih in umazanih kravatah. Po zraku pa se je iz bližnje kuhinje razširjal duh ogrskega golaža, iz česar se je dalo sklepati, da se bo ta madžarska jed pri »supeju« o polnoči prav pridno naročala.

Dvorana, v kateri se je plesalo, je precej visoka in obširna. Vrsta stebrov razdeljuje to plesišče v dva prostora. Od stropa visi nekoliko svečnikov, na katerih pa je tedaj gorela samo vsaka druga sveča, tako da ni bilo prave svetlobe. Ko Bogomir vstopi, šumelo je tu notri, kakor šume zvečer čebele v panju. Godba, posajena visoko na galeriji, je ravno počivala, in plesalke in plesalci so se sprehajali v velikem kolobarju po parketu ter se sladko smejali. Če si tak parček, in posebno gospodiča v fraku, iz dalje opazoval, zdelo se ti je, kakor bi se črna mu-

ha spenjala po cvetoči roži. Dekleta, kar je resnica, bila so krasna: belih polnih rok na kupe in žarečih oči na izobilje! Črne muhe v frakih pa so zaljubljeno zrle svojim plesalkam v obraz, zvijale tanka telesca ter živo igrale z rokami, kakor bi Bog ve kaj duhovitega govorile. Prišedši bliže pa si kmalu opazil, da se ta duhovita govorica suče samo o tem, kako se gospica danes zabava, kako je danes krasno, da se bo jutri lahko dolgo spalo in da se kaj takega samo v lukovškem kazinu napraviti da, itd. Sredi kolobarja, pod svečnikom, na tako imenovanem otoku, taborili so bolj ostareli gospodje, vdovci, zasebniki, kateri so se pri svojih visokih letih še vedno radi ogrevali o tistem ognju, ki nam ga v krvi užigajo nagi komolci mladih deklet. V tej družbi se je kazalo tudi nekoliko redov, a malo.

Ob straneh, na mehkih sedežih so čepele matere z zadovoljnimi obrazi ter se s pogledi ozirale po svojih hčerkah, in ti pogledi so jasno oznanjevali: Kajne, to je dekle, moja hči!

Po stranskih kotih so se šopirile gospe, ki niso več plesale, ki so pa pri takih prilikah rade razkazovale svoje drage obleke, svoja naga tolsta pleča in dolgi rep kipečih svojih častilcev! A zakonski možje so sloneli kje pri strani, pozabljeni in prave ničle nocojšnji večer. Vmes so se pletle vojaške uniforme, rožljale sablje, in star general s sivo brado se je trudil okrog mladega, krasnega dekle-

ta, ki je koketiralo — ne s sivo brado, a z zlatim robom pod to sivo brado!

Summa summarum: mnogo smejanja, mnogo plesanja, mnogo nepotrebnega govoričenja in mnogo potu! V srcu pa je vendar čutil vsakdo, da je bilo lani in predlanskim ravno tako, in vsak si je želel, da bi bil že skoraj v gorki postelji. Če si pa vprašal koga, kako se ima, kratkočasnosti in izvrstnosti tega plesa prehvaliti ni mogel!

Bogomir sloni pri stebru ter opazuje to burno življenje pred seboj. Skoraj se je pričel dolgočasiti, kar se mu položi tuja roka na ramo.

»Vraga, ali si ti Lesovėj ali nisi?«

Vprašani se začuden obrne. Pred seboj opazi malo osebo v fraku in lakiranem obuvalu, ki se je svetilo kakor srebro. Ta oseba si je česala globoko na čelo svoje lase, kakor je bilo nekdanj pri otrocih navada, da je bil obraz videti kakor brez čela. Temu možu so se cedili lasje od dišav in na prsi si je bil nekje nataknil rdečo rožo. Pri vsakem koraku so se na nogah prikazovale krvavordeče nogavice. Bil je to elegantno-modern človek! Na fraku je nosil še celo rumene, zlate gumbe, da je bilo z ničevno svojo fiziognomijo v resnici podobnejši lakajju nego spretnemu in priljubljenemu plesalcu. V rokah je tiščal ženski pahljač, ki si ga je bil izposodil pri svoji plesalki ter ga po plesu pridržal, da je vzbujal večjo pozornost.

»Ali si ti Lesovéj?« vpraša še enkrat ter se pri tem s pahljačem vseka po suhem stegnu, kar je menil, da je silno elegantno. »Vraga, od kod pa je tebe prineslo?«

Bogomir ga nikakor ne more spoznati.

»Mene boš vendar poznal! Ferdinand Sodar! Na univerzi sva bila prijatelja!«

»Resnično! Ti si, Sodar!« odgovori hladno. Že na univerzi mu ni bil povšeči medeno hinavski ta značaj.

»Bog te živi! Bog te živi!« govori oni. »Poglej, jaz sem zdaj notar v Lukovcu in denar si delam, ha, ha! A danes sem grozno presiran (notar Sodar je govoril rad v tujih izrazih), tu sem aranžer in skrbi imam, skrbi! Prijatelj, ti ne veš, koliko tako aranžiranje opraviti daje!«

»Kaj?« začudi se Bogomir. »Kako si prišel ti med preroke? Na univerzi si hotel pokončati vso Nemčijo?«

»Ej, univerza! Slaba šala, prijatelj! Zdaj smo v življenju in pametnejši in denar si služimo. Slovenščina je za dijake. Zdaj smo Nemci in v srcu smo bili vedno Nemci, kar je pametno. Slovenščina je za dijake! Hi, hi!«

In sam se je smejal temu hromemu dovtipu. Bogomir si je dejal sam pri sebi, da je to človeče ravno to postalo, kar je bilo o njem pričakovati. A mladi notar mu ne da časa, da bi dolgo premišljeval o taki značajnosti. Zopet se udari s pahljačem po stegnu ter pravi: »Ne stoj tu kakor kip! Pleši, vraga! Čakaj, predstavim te nekaterim gospodičnam, lepim in bogatim. O vsaki ti vem poveda-

ti, koliko bo imela dote, in povedal ti bom, če boš hotel! Hajdi!«

Bogomir mora z njim. In oni s pahljačem, s katerim se je še vedno bíl po stegnu, vlačí ga okrog med gospodičnami ter ga predstavlja: »Gospod Lesovéj — gospica!« Bogomir napravlja svoje priklone. Mladi notar pa se radosti, da je zopet vzbujal pozornost s tem, da je kazal nepoznanega plesalca. Potem pa se postavi sredi dvorane, popravi si nekoliko obleko, da se zabliskajo krvavordeče nogavice, trešči s pahljačem ob stegno ter kriči: »Kadrilja! Gospoda, kadrilja! Prosim dve koloni!«

OSMO POGLAVJE

*Kad prvi put do mene sjedjela,
te Joj kradom modre oči pazih:
s divnom slutnjom nešto me prorazi,
i razigra od srca do čela.
Kad Joj danas pazim obraz mili,
oko mene vas se svijet zavrti,
zadržće mi ko list srce živo ...*

Stanko Vraz

Kadrilja v dveh kolonah! Kdo je ne pozna, dolgočasnosti take kadrilje? Okrog tebe sopara, po parketu odtrgani kosci ženskih oblek, nad teboj bobneča godba, tebi nasproti pa bled človek, ki premika z nenaravno grandeco okorne ude! Tik sebe imaš družico, polovično opravljeno, z umetnim cvetjem čez in čez prepreženo, in z obrazom, na katerem vsaka črtica oznanjuje, da hoče od tebe, svojega plesalca, kratkočasena biti! In končno še najhujše! V tvojem sosodstvu se je naselil zaljubljen parček in ta se ti nosi kakor golob in golobica na strehi. Ti sam imaš neprestano zavest, da moraš kaj govoriti. Ali kaj? Tvoja plesalka te je pogledala že enkrat, dvakrat, in vselej manj prijazno, in končno se ji prav jasno čita na obrazku, da je neprijetno raznenadena in da

obžaluje, ker ima takega dolgočasneža na svoji strani. Nekaj se mora spregovoriti. Jezik se vendarle razveže in besede, katerih se je človek z vsemi svetimi prisegami ogibati zavezal, izrujejo se ti iz grla: Gospodična, kako se zabavate nocojšnji večer? — V resnici, tvoja usta so jih spregovorila, banalne so te besede! Otrpneš o njih kakor riba, zmrznjena v ledu! A pomagati se ne da: Gospodična, kako se zabavate nocojšnji večer? — Pa vir je vendar odprt. Potem si hipoma sredi govorice, živahne in navdušene. A ko je kadrilja končana, ne veš, kaj si govoril. In glava te boli! Da bi jo vrag vzel, tako kadriljo!

Bogomir si izvoli plesalko aristokratične zunanjosti in z nekako ošabnim obrazom. Bil je slovenski obraz in, če bi ga ovil s pečo, bil bi mnogo krasnejši nego zdaj, ko ga je venčalo umetno cvetje. Precejšnja samozavest se je prodajala po tem obrazu, in Bogomir je kmalu zvedel, kje korenini omenjena samozavest.

Po splošnih prvih frazah mu je povedala, da je vzgojena v nemškem inštitutu in da tudi pri plesu nima navade govoriti s Hamletom besede, besede in samo besede. S tem je hotela izraziti, da tudi pri plesu ljubi resne razgovore.

»Gospod Lesovėj,« vpraša potem ponosno, »ali govorite angleški?«

Bogomir otrpne. Angleški? Kakor bi to bilo v Lukovcu kaj navadnega!

»Ne, gospodična! Ali govorite vi slovenski?«

Zasmejala se je ter odgovorila porogljivo: »Ne! Čemu vprašujete?«

»No, ker je slovenščina v tej deželi mnogo potrebnejša od angleščine!«

»Za kuharice in krščenice gotovo!«

Te besede spregovori prav zelo občutno. A vendar se ni hotela v resnici razsrditi, ker se je bala, da ji sicer odide prilika, pokazati svojo veljavo.

»No, ali angleška literatura vam bo znana?«

»Nekoliko, gospodična.«

»Kateri angleški pesnik vam najbolj ugaja?«

Že je hotel imenovati tebe, večni Shakespeare, a premisli se; Bog zna, kakov okus ima te ženska! Zato odgovori hladnokrvno: »Težko je soditi, gospodična. A recimo: Tomaž Buckle.«

In v resnici ni opazila jame, katero ji je skopal pred nožico s tem, da je slavnega zgodovinarja postavil na čelo angleškim pesnikom. Mirno in zavestno odgovori:

»A meni ugaja najbolj Coleridge!«

»Coleridge! Dober poet je!«

»Ste li čitali njegovega ‚Starega mornarja‘?«

»Ne, gospodična.«

»Škoda! To je prava poezija!«

In zdaj prične pripovedovati, kako je star mornar od treh svatov enega ustavil. Bogomir pa mora poslušati

celo dolgo pripoved o tem nesrečnem mornarju: Kako je na jugu hudobno ustrelil ptico albatros, kako je potem razkačen duh preganjal ladjo, kako so tovariši pri luninem svitu pomrli, kako ga je sveta Devica z dežjem okrepčala, in kako pokorno je moral delati nesrečni mornar!

In Bogomir si je takoj raztolmačil položaj. Ta drobna ženska se je pred plesom iz kake knjige o angleški literaturi na pamet naučila poglavje o Coleridgeu in zdaj je s tem poglavjem mučila svoje plesalce! Zrak naokrog se je spremenil v tekoč svinec, in skoraj ni mogel več dihati. K sreči se je kadrilja končala. Bogomir se zahvali svoji plesalki za okusni in poučni razgovor. Pogleda ji v obraz ter opazi, da si barva obrvi: pri desnem očesu ji je bila obledela polovica obrvi, da se je takoj vedelo, kje meji ta priroda in umetnost.

»Nevarna ženska je to!« misli si Bogomir. »Barva si obrvi in z angleško literaturo pita svoje plesalce!« Z olehčanim srcem pobegne vstran. Kmalu potem pride njegova plesalka mimo. Vodil jo je gospod, ki je v življenju brez dvojbe prodajal rozine ali kaj takega.

»Gospod, ali poznate ,Starega mornarja'?«

Vprašani razkorači obraz: »V Trstu sem jih poznal nekoliko!«

Zdaj je Bogomir zagotovo vedel, da se je gospodična na pamet naučila kapitel o Coleridgeu! Taka je ta ženska učenost!

Tedaj pa je prikipela veselica do svojega vrhunca. Že poprej se je pripovedovalo, da ima družba nečesa veselega pričakovati. Bolj posvečeni v tajnosti slavnostnega odbora so pripovedovali za trdno, da se bo o svojem trenutku tudi nekaj mask oglasilo ter s svojimi dovtipi pomnožilo izvrstnost nocojšnega večera.

V resnici se hipoma odpro vrata iz ženske garderobe in v dvorano se vsuje vrsta kostumiranih parov. Maskirane pa so samo ženske. V tej družbi se je razkazoval nekakov vojvoda Alba z zajčje plašnim obrazom; potem se je videlo nekoliko turških paš z obleko, ki se je dobro poznala na odru lukovškega nemškega gledališča; nekoliko Kitajcev in sploh enakih kostumov, ki se dado v ceno napraviti ali pa pri gledališču izposoditi. Cvet vsem pa je bil markí Poza, lukovski markí Poza! Z obrazom, kakor ga imajo naši rovtarji, in s tankimi nožicami, ki pa že prav čisto nič meč kazale niso, persifliral je Schillerjevo dramo, da je bilo groza! Ta markí je pričel takoj z veliko strastjo plesati ter je bil v črnem svojem plaščku in z brezmečnimi nožicami brez ugovora smešna prikazen. Priletna gospa, mimo katere je priplesal čudni ta Maltezovec, pa je vendar (tako, da je vsakdo lahko slišal) vzkliknila: »Ah, wie herzig!«

In vi bi morali tedaj videti malega markíja, kako je zavihtel svojo glavo in plesal in plesal!

Ženske maske se razkropé med občinstvo in kmalu se prične glasno smejanje tu in tam, da so se pričeli tisti znani napadi, ki hočejo biti dovtipni, a so skoraj vedno neslani. Tudi pred Bogomirom se ustavi maskiran parček: prva, črrolasa Turkinja s koketnim fesom; druga pa fantastično opravljena. Hotela je predstavljati spomladansko vijolico: tega dišečega cvetja je viselo vse polno okrog nje, in še celo glavico ji je pokrivala modra vijola. Pod modrim tem cvetom pa so se žarili rumeni lasje ter se čarobno družili z modrim cvetom. Krasna, ljubezniva je bila ta vijolica in nosek izpod črne maske zroč in pod njim rdeča usta so se videla Bogomiru nekako znana. Tudi modre oči je imela, ki so ga nagajivo opazovale izmed temnega žameta.

»Kaj stojiš tu, kakor bi bil lesen?« vpraša Turkinja.

»Doma pa ti kostanj kradejo, ti gozdni čuvaj, ti!« dostavi vijolica.

Bogomiru šine kri v lice. Usta so ravno tista, nosek tudi, in ti rumeni lasje! A vendar ni mogoče! Kako naj pride kmetsko dekle semkaj! Od samega začudenja niti besedice spregovoriti ne more.

»Poglej ga, še vedno je lesen!« oglasi se zopet Turkinja.

»Saj sem ti pravila, da bo kaka kisla stvar!« doda vijolica. Tudi te besede je čul tedaj v gozdu! Zdaj dvojba ni več mogoča! Oni dve smejaje odhitita v gnečo. Bogomiru pa pólje čudna sreča po duši. Kakor bi se bil vsilil nebeški žar v dvorano, vidi se mu hipoma vse v večjem blesku. Še celo smešni plesalci so mu zdaj vzori moške lepote! Ničesar ni več premišljeval; samo to je vedel, da bo danes zopet gledal obrazek, ki ga ni mogel pozabiti od tistega dne. Danes je tu, in zdaj ni več smešno, če jo ljubi!

Tedaj pa se postavi naš Ferdinand Sodar sredi dvorane, tleskne s pahljačem po stegnu ter pove, da je ura polnoči in da zahteva zakon, naj se milostive gospodične demaskirajo.

Splošni ah! in a! oglašá se po dvorani. Gospodične snemajo maske, žanjejo pohvalo od svojih častilcev ter hité k materam, katere jih s skrbno zadovoljnimi pogledi sprejemajo. Izvrstno se je posrečilo vse! Družba vstaja, da bi se odpravila k »supeju«. Gospodične in gospe se ogrinjajo z belimi mantiljami ter pobirajo cvetje, s katerim so jih obložili tlačani-plesalci. Tudi očetje prihajajo pravit, da so že zasedli prostore. Ves ta čas se je oziral Bogomir kakor jastreb po dvorani. Izmed belih oblek in črnih frakov ne more opaziti vijolice, po kateri je hrepenelo njegovo srce. Končno jo ugleda. Ondi pri vratih v garderobo je stala brez maske — ter snemala bele roka-

vice z belih rok. Pogled je obračala po plesalcih. Morda je iskala *njega*! V resnici sreča se oko z očesom. Bila je *ona*, kakor je živela v njegovem srcu! Dobro opazi, da se ji razširi lahna rdečica po cvetočem obrazu, kakor se razširi jutranja zora po mladem nebu. Čaroben smehljaj se ji zaziblje okrog ustec potem pa izgine v garderobo. Bila je *ona* in *njega* je hotela še enkrat videti!

»Lesovéj,« oglasi se v tistem hipu notar Sodar, »dovolj, da ti tu predstavim svojega prijatelja, gospoda Viktorja Malca!«

Vsa poezija izgine pri tem imenu! Bliskoma se obrne — in pred njim zvija telo tisti dolgi človek z repi okrog ušes, ki ga je poprej videl pri biljardu. Nemileje mu usoda ni mogla ogreniti nocojšnjega večera! In ta človek naglaša še celo skupno sorodstvo! Bogomir nekaj odgovori, a sam ne ve kaj.

»Morda hočete z nami supirati?« vpraša mladi Malec.

»Obžalujem! Voz sem naročil, a tudi glava me močno boli. Predolgo sem že tu!«

»Škoda, dobrega šampanjca imamo.«

»Lahko noč, gospoda!«

V srdcu zapusti dvorano ter se v pozni noči odpravi proti Višavi.

* * *

Med zimo je odpotoval Bogomir Lesovėj. Imel je opravke v mestu, kjer mu je umrl oče. Spravljajal je v denar za puščino. Tako je pretekla zima in, ko se je zopet povračal na Višavo, bila je že spomlad v deželi in kostanjevi gozdje v belem cvetju. Nekega jutra se oglasi pri njem notar Sodar. Pove mu, da ga samo mimogrede obiskuje in da gre na Nižavo, kjer obhaja hišni gospodar danes svoje godovanje.

»Kakor tihotapec se plazim danes tja!«

»Kako to?«

»Emest Malec postal je čez noč narodnjak! Vrag vedi, kaj mu je seglo v možgane! Pri zadnji volitvi je volil narodno in zdaj ga pisano gledajo moji prijatelji in neradi bi videli, da se pečam z njim!«

»A ti se vendar pečaš?«

»Moj Bog, kaj hočem. Moj klient je in pije se dobro vino pri njem. Tudi dekleta so lepa in bogata!«

Prijatelja se ločita. Ko dospe Ferdinand Sodar na Nižavo, bilo je skoraj poldne. Na dvorišču je stalo polno voz. Ernest Malec se je radostil svojega rojstva in povabil je bil gostov, da se je vse trlo po starem poslopju. V prostorni dvorani sta bili pripravljeni dve dolgi mizi in kmalu je sedela okrog njiju vesela in navdušena družba.

DEVETO POGLAVJE

*Eine groBe Epoche hat das Jahrhundert geboren;
aber der groBe Moment findet ein kleines Geschlecht.*

Schiller

Tu so sedeli! V srcih vseh je živel današnji dan in s težko dušo so ga pričakovali vse leto. Danes pa so sedeli pri mizi in z žarečimi obrazi si podajali roke. Vsi so tu bili in z radostno dušo pričakovali skled, da bi jih praznili. Zdaj in zdaj je privzdignil ta ali oni kupo, obrnil jo proti oknu in zaljubljeno-melanholično zrl na barvo cekinastega vina. In potem jo je izlil v želodec in dobro mu je dejalo po vseh udih.

»To je veselje!« vzklikne gospod Škrjanček, ki je leto in dan bil zakopan med akti v Lukovcu. Pisaril je v davkariji ter si bil počasi izpisaril svoje srce. Tega, kar imenujemo prepričanje, pa gospod Škrjanček nikdar poznal ni.

»To je barva, prava, poštena barva, ah!« In izpije in iz srca vzdihne. Za njim se oglasi gospod Kremen, ki je bil sodnik v Lukovcu.

»To je pijača, Škrjanček! Ko bi človek takega vsak dan imel le en poliček! Škrjanček, vsaj en poliček, kajne?«

Izpije in žalostno povesi glavo.

»Poliček, Kremen, en poliček! Pa še nekaj, Kremen, še nekaj!« Škrjanček imenitno dene v gube svoj obraz.

»Poliček — pa suhega mesa, Kremen, takisto v skledo položenega med kislo zelje, Kremen!«

»Vem, vem!« odgovori Kremen, »potem bi si ne želel ničesar na svetu in rad bi delal in zibal prah v pisarni!«

Umolkmeta in padeta po skledah, ki so se ravno servirale. Jed in pijača sta jima bili v življenju — ideal!

Tik njiju si je bil izbral danes svoj prostor gospod doktor Zima. Kaj je bil naš gospod doktor Zima? Zdaj samo kos mesa z glavo, truplom in dvema nogama. Nekdaj je imel lep talent. A nesreča je hotela, da je spisal še precej dobro razpravo o repatih zvezdah. Spisal pa je edino to delo in (kakor je že pri nas v navadi) dobil z njim patent do duševne lenobe. In v tej duševni lenobi si je zamastil in zamoril srce in dušo.

»Kako se vi zovete?« vpraša mladega človeka tik sebe. Bil je to gimnazijalec svetlega pogleda. S svojim sorodnikom, pogorskim župnikom, je prišel ter zdaj tik »slavnega« doktorja sedel z vzvišenimi občutki in z verno vdanostjo sesal vase besede učenega doktorja. Bilo je to mlado srce, polno kakor kristal čiste ljubezni do slovenske domovine in polno najbogatejših upov za prihod-

nost. Bilo je to srce kakor mlado zelišče spomladi, potrebno podpore dobrega vrtnika. Bilo je to bitje, kakor jih ima mnogo naša uboga domovina, in na katera bi morali vedno nebeškega blagoslova klicati, da bi nam zvesta ostala do počitka v grobu!

»Kako se vi zavete, mladi prijatelj?«

»Jakob Ozimek, gospod doktor.«

»Aha! Jakob Ozimek! Ozimek! Lepo ime!« In doktor Zima zgrabi velik šop zelene solate ter si napolni usta z njo, da mu zastajajo glasovi v učenem grlu.

»Poglejte, Jakob Ozimek, vi ste še mladi, jako mladi! In to so lepi časi in upe si kujete v svojem srcu, Bog ve, kake upe. A nekdam pridete do spoznanja, da vsi ti upi niso bili niti prevrtanega oreha vredni; pridete do spoznanja, da smo mi Slovenci ničle, ljubi moj Jaka Ozimek, slabotne ničle! Vidite, takisto slabotni smo kakor drobna prepelica. Hitela je iz Afrike proti severni domačiji. Ali viharji od morja so jo vrgli nazaj — v sahar-sko puščavo! Ondi pa je z žulji med perutmi obležala, obležala v pesku in pustinji! In potem umira in umre! Ha, ha! Kadar dozorite, Jakob Ozimek, pridete gotovo do tega spoznanja, in povem vam, da vas bo to vse — prav malo skrbelo potem!«

Z groznim cinizmom je govoril te besede, vlival smrt v mlado dušo in trgal z neusmiljeno roko upe iz nje. In ali jih morda ni takih »pesimistov« v istini med nami,

kateri nam s suhimi svojimi idejami ostrupavajo mladi-
no? Da bi jih zadelo neba prekletstvo!

Gospodu doktorju je stopalo vino v možgane, ker
pridno je pil.

Oni pa je tudi pil, in objele so ga vinske moči. Strašna
praznота mu je nastala v srcu. Kjer je klilo poprej mla-
do, živo cvetje, hipoma je poginilo resje in trnje! Zalost-
no povesi glavo.

»Torej pravite, gospod doktor, da mi Slovenci nima-
mo nikake prihodnosti?«

»Nee! Ne, nee! Kaj hočemo mi Slovenci? Mi smo nič-
le, gospod Ozimek, prave ničle!«

Medtem se je življenje pri mizi razvnelo in hrup je
nastal. Tu pa tam so žvenketale kupe in pile se zdravi-
ce. Iz tega kaosa pa se je začul zdaj pa zdaj gospod Škr-
janček ali Kremen.

Prav spodaj pri mizi, pri vhodu v sobo sta sedela še
dva junaka. Mi ju takoj imenujemo po imenu ter pove-
mo, kdo sta. Bila sta učitelj Oroslav Žlica in pa podučil-
telj Vekoslav Kozica. Tudi ta dva sta se veselila današ-
njega dne ter obirala tolste krače. Sedela sta seve kolikor
najbolj mogoče oddaljena od gospodov duhovnikov ter
z zaničljivimi pogledi zdaj pa zdaj streljala na božje slu-
žabnike.

Bila sta to liberalna učitelja, tedaj v navadi pri nas Slo-
vencih.

Ernest Malec je bil tisti dan židane volje. Tik svojega sorodnika, gospoda Lavrencija Sodarja je sedel. In mnogo reči napravlja jima skrbi.

»Ej, ti Sodar,« toži Ernest, »cene ni, cene!«

»Prav res, cene pa ni!« odgovori Lavrencij s klavrnim glasom.

»Vina imam nakopičenega v kletih, da ne vem kam z njim! Ali cene ni, cene!«

In Ernest Malec se skloni k onemu rekoč: »Veš, kaj ti rečem, Lavrencij? Če bi takisto malo toča poškropila vinograde ter jih malo raztolkla, povem ti, kupčiji bi ne bilo na kvar!«

Tudi Lavrencij na široko razblekne svoj tolsti, široki obraz.

»Bog ve, kako še pride,« reče potem, »Bog ve? Jaz pa sem letos tak, da se ne bojim črnih oblakov. Prav nič se jih ne bojim, bo vsaj vino kaj cene imelo! Ha, ha!«

»Istina, ceni bi ne škodilo, hi, hi!« Tako sta govorila ta dva poštenjaka. Na mestu, kjer nosijo drugi srce, imela sta brez dvojbe mehove, vina polne.

V najburnejšem hrupu se dvigne tedaj rakovški gozpod župnik Andrej Blagor s svojega sedeža. Slabosti je bil vdan, da je v verzih napravljal najbolj čudne napitnice. Poprej, ko so se napravljele oficialne napitnice, je molčal. Ali zdaj je prišla njegova ura. Pograbi kupo rumenega vina in vstane. Vsakdo je vedel, da pride napit-

nica. Vse umolkne. Gospod župnik pa takoj vkuje gospoda Ernesta Malca — v strašne rime. Na dolgo in široko ga primerja zlati posodi in v to posodo nameče vsakovrstnih biserov in dragih kamnov.

*»On je zlata posoda,
k'ma ljubezen do svoj'ga naroda,
naj mu zažvenketa čaša,
če je taka tud' volja vaša!«*

Z navdušenjem se dvigne vse ter hiti k domačemu go-spodu. Takoj zadoni žvenket vinskih kup! Ali tedaj se odpro vrata in v sobo stopi — Bogomir Lesovėj!

Ernest Malec obledi, potem pa mu prijazno hiti na-proti ter vzklikne, kakor bi se Bog ve kako veselil prišedšega gosta. S silno sladkostjo ga seznani z družbo. Ali na čelu se mu prikaže znoj v svetlih kapljah. Posadi ga na svojo stran ter mu natoči vina. Druga družba kmalu pozabi nijju in klepeče med seboj. Tudi ta dva se podas-ta v razgovor.

»Stric Ernest, vam bi se bilo gotovo čudno zdelo, če ne bi se bil oglasil danes tu pri vas. Ali prišel sem in sre-čo vam voščim, Ernest Malec, v spomin tistim, katere ste Vi — pomorili!«

Vzame kupo s penečo pijačo in se nasloni proti one-mu.

Le-ta se pretrese, in roka na mizi se mu skrči v pest. Potem pa vendar odpije na zdravico. Od čela se mu uderó debele kaplje na lice. S servieto si hitro obriše obraz.

»Pa je v resnici vroče tu!« pravi Bogomir hudobno.

»Vročé! Vročé!«

»Ali ostaniva pri svojem razgovoru! Stric Ernest, vi podpisujete tudi — menice?«

Ernest Malec obledi kakor stena. Ravno je hotel piti. Ali tresoči se roki odpade kupa, da se mu draga pijača razlije po obleki in da se steklo žvenketaje razleti po tleh. Družba plane kvišku ter prihiti h gospodarju, ki je brez moči in bled kakor kip sedel na svojem mestu.

»Potolažite se, gospodje,« reče Bogomir. »Govoril sem mu o starem prijatelju. Revež je samega sebe umoril in to zavoljo svoje žene. Tožna taka usoda je pretresla gospoda Malca. Dragi prijatelj mu je bil!«

»Drag, prav drag!« pritrjuje Ernest in beseda mu prihaja tako težko iz grla, kakor bi ga nekaj dušilo. »Saj ni nič, le pijte, gospodje! V moje zdravje pijte, gospodje! Le pijte, gospod Kremen, gospod Smola!«

In hipoma se zopet pomirijo.

Bogomir prične na novo: »Vi torej tudi menice podpisujete?«

Oni ni mogel odgovoriti, samo debele svoje oči je s strahom, s smrtnim strahom uprl nanj.

Nekaj časa nastopi molčanje.

»Stric Ernest, koliko je vredna tale Nižava, koliko bi vi dejali?«

»Nižava? Vredna? Menim do štirideset tisoč goldinarjev.«

»Štirideset tisoč! Lepa posest! Vi torej podpisujete menice! In glej, jaz sem posestnik nekaterih takih papirjev!«

»Vi!« vzdihne.

»Jaz! In če je Nižava toliko vredna, treba se mi pač ni bati, da bi kaj izgubil pri vas, gospod Malec!«

Ko ne dobi odgovora, reče še: »In pa saj bi tudi spodobno ne bilo, če bi ljubljeni vam sorodnik pri vas izgubil svoje imetje! Ali ne, gospod Malec?«

»Ne! Ne!«

»Vi podpisujete torej menice! In danes sem vas moral s tem razradostiti, da vsaj veste, v kakih rokah počivajo zdaj vaši podpisi. Ernest Malec, še enkrat na spomin tistih, katere ste vi — že veste!«

In ko sta odpila, reče glasno. »Zdaj, stric Ernest, pozdravil bi še rad domačo gospo in gospodične!«

»Na vrtu so!« zajeclja Ernest. Ali bil je tako prestrašen, da ni mogel vstati. Otrpel je obsedel na svojem mestu, ko se je gost priporočal.

Tedaj pa se je gospod doktor Zima storil domačega.

»Počakajte, gospod Lesovėj, ali kakor se že zovete, počakajte, jaz grem z vami! Počakajte! Samo tole še izpijem!«

Ko se oni vidoma začudi nenaravni tej priljudnosti, pravi: »No, jaz sem doktor Zima! In tole še izpijem, toliko boste vsaj počakali! Ni vraga, da bi ne!«

Potem si vlije natočeno vino v svoje grlo in, obrnivši se proti Jakobu Ozimku, spregovori patetično: »Tako, Jakob Ozimek!« in poda mu roko, »zdaj pa preudarite, kar sem vam pravil! Tehtne besede!«

Polasti se Bogomira ter ga potisne skozi vrata. Za njima pa gre Ernest Malec in kakor v megli ju vidi zapuščati sobo.

DESETO POGLAVJE

Naš maček je ljub'co imel...

S. Jenko

Na vrtu v lopi je sedela domača gospodična Meta in oddaljena sorodnica, gospodična Amalija Murnova. Kartali sta. Z njima je igral notar Sodar in lasje so mu dišali po mazilih vsega sveta. Pri strani je še sedela domača gospa ter opazovala igro. Tik nje pa je slonel Filip Tekstor ter zrl skozi okno na cvetoči vrt. Malo se je govorilo. Samo mladi notar je zdaj in zdaj spregovoril ter gonil enakomerno: »Prosim, gospodična! Dajte, gospodična! Vi pričenjate, gospodična, če ste tako dobri!« in tako dalje.

Po peščeni poti prideta Bogomir Lesovėj in doktor Zima.

»Kdo bo tu v lopi?« vpraša Bogomir svojega spremljevalca, da se je vsaj kaj govorilo.

»Kdo? Oj, le počakajte! Predstavim vas, na mojo vero, takoj vas predstavim!«

Stopita v lopo. Hišna gospa je takoj opazila novega gosta.

»Kako me veseli, gospod Lesovėj, da tudi nas vendar enkrat obiščete! In tu je moja hči Meta in tu —!«

Hotela mu je predstaviti gospodično Amalijo Murnovo! A doktor Zima je bil tudi vstopil. Pri takih prilikah je navadno s svojimi podplati drsal po tleh, kakor bi se drsal po ledu. Tako se tudi tedaj pridrše do gospodične Amalijs Murnove.

»Gospodična Amalija!« reče (in prikloni se nekako takisto, kakor bi se priklonil cerkveni stolp, če bi se mogel), »gospodična Amalija, v pokorščini vam tu predstavljam gospoda Bogomira Lesovėja!«

Bogomir hitro pristopi. Nesreča je hotela, da je ravno tedaj pred gospodično Amalijo sedel njen ljubljenelec, maček Amor, ter si lizal svojo nožico. Dolgi in lepo pisani rep pa je položil čez tla. Na ta rep položi Bogomir Lesovėj težko svojo nogo. Zver potisne od bolečine nepopisen glas iz svojega grla; gospodična Amalija pa skoraj omedli. Dvoje je ljubila na svetu: tega mačka in pa dolgo zjutranje spanje.

Tudi doktorju se hipoma raztopi srce, v rahlem usmilenju vzklikne: »Uboga živalca!« Skloni se in z roko pogladi Amorja, ki se je ječe stiskal k svoji gospodinji. Od tedaj je živel Bogomir Lesovėj v grozni nemilosti pri gospodični Amaliji.

»Trudna sem,« pravi postarana devica nato, »nočem dalje igrati!« Vstane ter se obrne proti doktorju Zimi: »Ali bi ne hoteli z mano na vrt! Lep sprehod bi bil!«

»Sluga pokorni! Sluga pokorni!«

Združena v harmoniji src odrineta. Ali obnašanje pri-
letne gospodične je kazalo povsem, da je užaljena. —

V lopi se prične živ razgovor, ki ga je vodil v prvi vrsti notar Sodar. Tudi hišna gospa pove zdaj to, zdaj ono. Hvali dobro letino, da je bilo lani žito prav bogato in da je letos strašno obilo solate. Vpraša tudi, če Bogomir obdeluje vrt na Višavi, če pazi družini na prste, da mu preveč ne pokrade. Čudi se, da ne pride nikdar na Nižavo in da more prebivati tako sam in zapuščen!

Bogomir je sedel črnolasi Meti na strani. Le-ta si skoraj ni upala povzdigniti obraza proti njemu. Malo je govorila. Ali v lice ji je bila prišla lahna rožna rdečica. Bogomiru pa se je dozdevalo, da se je časih takisto na skrivnem izpod svilnatih trepalnic obračalo njeno oko proti njemu. Kje je že videl nekaj ta črnolasi obraz in kje že čul njen zvoneči glas? A notar je govoril toliko, da Bogomir ni utegnil premišljevat. Mladi človek je govoril mnogo in dovtipno. Pri tem pa je imel navado, da je patetično vil in povzdigoval svoje roke in da se je v prvi vrsti sam smejal slabim svojim dovtipom. Govoril je najbolj z gospodično Meto ter ji pravil slabo prikrite ljubeznivosti. Dekletu je gorelo lice. Pri oknu pa sloni Fi-

lip Tekstor. Besedice ne spregovori, tako da nihče ne pazi nanj. Bil je kakor kip, mrtev in pozabljen. Ali ko mladi notar zopet napravi saltomortaličen poklon dekletovi lepoti, pristopi Filip hipoma k družbi.

»Gospod notar,« reče osorno, »ne trudite se brez uspeha in ne sleparite dekleta!«

Molk in osupnjenje nastaneta.

»Meta,« nadaljuje Filip z mrtvim glasom, »ne bo imela toliko dote, kolikor si je vi želite pri prihodnji soprogi svoji! Saj vi, gospod notar« — in Filip se suhotno zasmije — »žensko lepoto kakor svoje kliente cenite le po — imetju. In prav delate!« To reče in odide. Za njim pa nastane čuden položaj. Notar je bil planil kvišku in zdaj je od jeze krčil svoje pesti. Gospa Helena je tolažila in posredovala, a notar se ne da potolažiti.

Nastal je mučen prizor.

Zdajci vzklikne hišna gospa: »Tu prihaja Ana, mlajša moja, gospod Lesovėj!«

In kakor pride blagodejen dež na razsušene livade, tako je zdaj gospodična Ana olajšala mali družbi neprijetni položaj, katerega so bile ustvarile besede Filipove. Pred pragom je obstala. Sonce je zahajalo tedaj in v zlatu se je žarilo večerno nebo. Ko je tako pred pragom stala, plamtela ji je v ozadju večerna zarja ter z rumenim svitom obdajala mehko in nežno dekletovo postavo!

»Vidite, gospod Lesovéj, tu je moja Ana!« pravi gospa ponosno. Bogomir se lahkodušno obrne. Tedaj pa zre v mili in zardeli obrazek, ki je od prvega hipa, ko ga je bil ugledal pod senčnatim kostanjem, kraljeval v njegovem srcu! —

ENAJSTO POGLAVJE

*In mein gar zu dunkles Leben
strahlte einst ein süßes Bild.*

H. Heine

Bogomir vstane. Kri mu polje v obraz, a hipoma je zopet bled kakor sveča. Hči je Ernesta Malca! Ta misel mu kakor blisk prešine trpečo dušo. Ta stvarca, podobna dihu mlade spomladi, katero si je v svojih sanjah in sanjarijah obdajal z romantičnim svitom, ta stvarca je hči človeka, edinega človeka, ki ga je Bogomir na svetu sovražil! Bil je to grozen prevrat, toliko groznejši, ker je prišel čisto nepričakovano! Kaj bo zdaj? Kakor črn prepad se je odpirala pred koprnečim duhom prihodnost! Tema se mu je napravljala pred pogledom, in potno mu je postalo čelo. Niti pogledati si ne upa dekleta, ki je bilo medtem vstopilo. Gospa Helena opazi spremembo, ki jo je gost kazal v svojem vedenju.

»Kaj vam je, gospod Lesovėj?« vpraša skrbno.

»Nič, prav nič, gospa!«

In obriše si potno čelo.

Tedaj pa se oglasi gospodična Meta: »Jaz pa vem, mama, kaj je gospodu Lesovēju. Danes se z Ano ne vidita

prvič! In to ga je osupnilo, ali ne, gospod Lesovėj? Skoraj bi rekla, da smo stari znanci!«

»Kako to?« začudi se gospa. Tudi beležnik Sodar izrazi svoje začudenje. Gospodična Meta prične razpletati dolgo pripoved, kako sta se sestri napotili v višavske gozdove kostanj pobirat. Dobro sta vedeli, kako vestno čuva kostanj stari Jernej. Izposodita si torej kmetsko obleko pri Mici, dekli. Miha, hlapec, pa je moral na Višavo. Šel je tam mimo ter je dejal: tu doli ob dolgi poti kradeta dve kostanj! Onidve pa sta komaj pričakovali starega čuvaja in radovedni sta bili, kako se bo vedel, kadar ju spozna. A vso to krasno šalo preprečil je Lesovėj, ki je prišel namesto starega Jerneja!

»In kaj je bilo potem?« vpraša beležnik radovedno.

»Ušli sva mu,« pravi Meta, »vsaj jaz sem pobegnila kakor strela in kakor vidite, še danes me ni spoznal!«

»In gospodična Ana? Poglejte, kako je sumnjivo rdeča!«

Tu se beležnik glasno zasmije. Pri vsakdanjem mišljenju imel je tudi vsakdanje vedenje in tako govorico!

»Tudi jaz sem mu ušla!« vzdihne Ana sramežljivo in obrazek se ji razžari čezinčez do rumenih las.

»Aha!« zastoka Sodar.

Kakor v sanjah je čul Bogomir dolgo pripoved in razgovor za njo. Neprestano je premišljeval, kaj mu je zdaj početi. Časih se je ozrl od strani na dekleta, na njene zla-

te lase, in dozdevala se mu je krasnejša od spomladanskega dneva, ki ima pisano svoje cvetje in sončne svoje žarke. Tedaj je vedel zagotovo, da jo ljubi, a vedel je tudi, da je skoraj ljubiti ne sme, ker je hči človeka, ki je nekdanj pokončal vso srečo očetu njegovemu. Morda ga *ona* ne ljubi? Tu je bila rešilna misel! Kaj je on dekletu? Saj je še skoraj otrok! Če bi zvedel resnico o tem, potem bi jo lažje pozabil. Pozabiti jo! Kako se mu je duša stiskala v bolečinah, ko je to mislil! In pri tem se je spominjal še žive je, kako mu je v dolgi zimi sladki spomin nanjo razsvetljeval dušo, in s kako srečnim srcem se je spomladi povračal v Lukovec, da bi jo zopet videl in zvedel, kdo je! In zdaj je hči sovražnika njegovega! Pozabiti jo mora! V spomin se mu nehote vsilijo krasni Heinejevi verzi:

*»In mein gar zu dunkles Leben
strahlte einst ein süßes Bild;
nun das süße Bild erblicken,
bin ich gänzlich nachtumhüllt.«*

Zopet se ga polasti nova misel! Kaj, ko bi usoda hotela po tej poti sprijazniti sovražne elemente, po tej poti pokončati nekdanjo nesrečo ter jo nadomestiti z novo, sladko srečo? A vsekakor mora z dekletom govoriti! Položaj se mora razjasniti na eno ali drugo stran, hitro razjasniti!

Na dvorišču pred Nižavo so se poslavljali gostje. Ana je ostala pri strani.

Bogomir pristopi k njej in ji poda roko: »Gospodična Ana,« reče ji tiho, da je čula samo ona, »jutri popoldne ob štirih bom pri ‚prepadu‘ in pričakoval bom vas!«

Ničesar mu ne odgovori. Roka, katero je bil prijel pri slovesu, trese se ji in krasno svoje oko upre vanj. Bilo je to pohlevno, proseče in milo oko! A ničesar mu ni odgovorila.

»In vi, sestrična Ana, boste li prišli?«

Skoraj ponosno ji izpusti roko. Bogomir se poslovi pri vseh ter krene po znani stezi v gozd. Noč se je bila napravila vtem in tu pod vejevjem je skoraj popolnoma temno. Čuti ni glasu in nočni mir kraljuje po gaju. Na nebu pa se hipoma prikaže svetla luna in zvezda se utrinja pri zvezdi.

Bogomir dospe na mesto, kjer leži sredi gozda mala tratina. Lunini žarki padajo svetlo na ta prostorček ter obsevajo suho, temnorjavo travo. Sredi te tratine je ležalo posekano deblo, črno in trohnelo. Na njem sedi Filip Tekstor. Z rokama si je bil zakril lice in čelo; čez roki pa mu padajo v neredu črni dolgi lasje! V samoti je sam tu sedel. Po daljnem gozdu pa vlada nočna tišina! Filip stiska krčevito dlani k obrazu, zdaj in zdaj mu zatrepeta telo, in začuje se bolestno ječanje. Solze je pretakal, solze iz trpečega srca!

Bogomir tiho pristopi. Oni ga ne čuje.

»Gospod Tekstor!« pokliče ga sočutno. Filip dvigne glavo.

»Kdo je? Vi ste, Lesovėj?«

Ni mu bilo všeč, da sta se sešla na tem mestu.

»Videli ste me v slabem trenutku,« spregovori ostro, »in zdaj boste menili, da imam žensko srce, ki se pri vsaki priliki v solzah topi.«

Vstane, a takoj zopet sede na deblo.

»Dejal sem vam nekdaj, da sem list, ki je padel z veje ter potem umira pod njo. Sedite k meni, če vas je volja poslušati moje besede. Videli ste, da sem solze pretakal, a zdaj se vam moram nekoliko opravičiti!«

Bogomir sede tik njega.

»Kaj menite,« prične zopet, »ali ima list, ki mrje pod vejo, ki v tožni jeseni na mokrih tleh pričakuje zimskih, njemu smrtonosnih viharjev, zimskih zametov, kateri ga bodo umorili, ali ima takšen list zavest, kako uboga in kako zapuščena stvar je vendar? Ločen od matere svoje, redilne veje, in okrog njega polno bratov, ki so mu jih pokončale zime poprejšnje, ki mu torej jasno oznanjajo njegovo usodo! Ubogi list! In če ima zavest o vsem tem, ubogi list! — Jaz sem takšen list in jasno imam zavest, da umiram, da sem na večno odločen od veje, brez katere živeti ne morem!

Če me zdaj vprašate, kje sem se porodil, vam komaj povedati morem. K popolni zavesti svojega življenja sem prišel tu na Nižavi. A že moja otroška leta so mi kakor megleni jesenski dnevi, katerih se nerad spominjam. Toliko vem za trdno, da nikdar nisem imel človeka, ki bi me bil ljubil. Ko sem imel kakih deset let, dejal mi je nekega dne Viktor Malec: ‚Kaj boš ti, ki še očeta nimaš!‘ Bilo je to spomladanskega dne, in pri mizi smo sedeli, in Viktorju je ravno tedaj sedla na čelo črna muha. Spominjam se tega dne, kakor bi danes bilo, in dobro se tudi spominjam, kako se je vse smejalo bistroumnim besedam mladega sinčka. Ali od tedaj sovražim tega človeka, a časih se čudim sam sebi, da ga še nisem zadavil do zdaj! Njegove besede pa so ležale potem kakor teman oblak na življenju mojem in kakor črna senca se je vedno za mano plazilo vprašanje: kaj boš ti, ki še očeta nimaš! Postal sem bojazljiv kakor zajec, ogibal se vsaki družbi in premišljeval in premišljeval, kako je mogoče, da jaz edini po svetu tavam brez očeta! To so bili časi! Nekdaj sem se prebudil! To je bilo takrat, ko se mi je v gimnaziji odprlo zlato polje domovinske ljubezni! Saj jih poznate, tiste sladke trenutke! Človeku je, kakor da se je prebudil iz dolgega dolgega spanja! Tedaj se mu pove, da ima domovino, majhno, zapuščeno in tlačeno domovino! Pove se mu, da jo sme, da jo mora iz vsega svojega srca ljubiti! In kako se to mehko, mlado srce

oklene te domovine, in vse misli so ji posvečene! Res, gospod Lesovéj, sladka je vsaka prva ljubezen, ali najsladkejša, najsrečnejša je tista prva, komaj vzbujena, mlada ljubezen do domovine! Obenem se zbudi v našem srcu tisto poetično, prekipevajoče sovraštvo do naših tlačiteljev. Kako znajo mlada srca sovražiti! Res je, da se potem okruši to sovraštvo in da človek, stopivši v življenje, marsikaj z drugimi očmi opazuje nego li poprej v prvi mladosti!

Mi, gospod Lesovéj, smo pri sedanji vzgoji — Nemci s slovanskim mesom! Naša beseda je slovanska, ali nje pomen je — nemški! Naše mišljenje je nemško, četudi menimo, da je slovansko! In jaz sem, kakor me vidite, zdaj pred seboj, nemška fraza sem, ki je postala meso v slovanski obliki! Naše vedenje, naša svojstva, naša znanost, vse je nemško, in čutimo se kakor v tuji obleki, ki nam je na vseh mestih predolga in preširoka! Hotel sem slovanske vzgoje, ali dati mi je niso hoteli! Vzorna želja mi je bila, iti na slovansko univerzo ali v Krakovo ali v Varšavo ali v sveto Moskvo! Tedaj pa je posegel moj varuh, gospod Ernest Malec, v življenje moje in hotel, da bi se drgnil tudi jaz po uglajenem tlaku ter šel ali v Gradec ali na Dunaj, kjer se deli kruh nemške olike! Postavil sem se mu po robu in pobegnili od doma, a kakor hudodelnika so me pripodili semkaj nazaj. Končno mi je izginila vztrajnost, povesile so se mi peruti in zdaj sem

kakor vulkan, ki je izbljuval iz sebe vse ognjene moči! Kmalu je oživila vera, da nisem pri pravi pameti, in vsak hlapec je imel pravico zasmehovati me. A nihče me ni zasmehoval bolj nego hišni sin Viktor, in vse se je smejalo in bilo zadovoljno!

Tolažil sem se, da postanem zakonito polnoleten in da postanem tedaj tudi gospodar svojemu imetju. In tedaj sem hotel v kraje svete in blage, kjer teče vir neskaljenega slovanstva! Postal sem polnoleten! Takrat pa so dejali, da sem fantast in da bi ne vedel s svojim denarjem pošteno gospodariti — podaljšali so zato na vse večne čase varuštvo nad menoj ter mi pokončali vse, vse upe!«

Umolkne in zopet prične tihotno ječati. Potem pa zašepeta: »Končno pa me je udarila še ta nesreča. Ali kaj vam hočem govoriti o tem. Presmešno je tudi!«

Ko dvigne obraz, opazi Bogomir v luninem svitu, da se je bila razprostrla ognjena rdečica po bledem tem obrazu, kakor bi se Filip Tekstor sramoval samega sebe. Bogomir se spomni tedaj gospodične Mete in njenega častilca, beležnika Sodarja, in skoraj je vedel, o kaki nesreči je hotel govoriti prijatelj!

»Resnice vam nisem govoril, gospod Lesovėj,« prične oni na novo z zamolklim glasom, »resnice vam nisem govoril, trdeč, da me v življenju ni ljubil nikdo! Kakor v sanjah se je še spominjam nje, ki je nekdam sijala s son-

cem milobe svoje v moje ubogo življenje, ki me je nosila na rokah, ki sem ji bil vse in ki je potem izginila od mene, kakor izgine vila sredi noči z luninim svitom! Morala je to ženska biti kakor boginja in čista kakor angel božji! Zdaj še mi noč in noč počiva v sanjah trudna glava na rahlih njenih prsih in sladka njena usta mi govoré tolažbo in ljubim jo goreče, iskreno! In kako bi je ne ljubil, saj je bila vendar rodna mati moja! Kje bi bil že, če bi ne imel spominov nanjo!«

Razširi se mu vtis sreče po bledem licu, potem pa vstane ter vzklikne navdušeno: »Vi imate srce, gospod Lesovėj, in zato hočem vam odkriti svoje svetišče, da boste tudi vi gledali zorni nje obraz! Umrla je že davno, in še zdaj jo vidim blede na mrtvaškem odru. A v mojem srcu še vedno živi in bo vedno živela! Bila je lepa kakor boginja in čista kakor angel božji!«

Izвлеče zlat medaljon nekje izmed obleke ter ga odpre.

»To je vse, kar mi je ostalo po njej! In če bi oni vedeli, vzeli bi mi tudi ta zaklad. Poglejte, ali ni to utelešena poezija, ali ni kakor oblaček, ki v sončnem blesku plava po jasnem obnebj!«

Bogomir Lesovėj pristopi. V luninem svitu pa jasno spozna drobni obrazek — svoje matere, kakor ga je kazala podoba na steni! —

DVANAJSTO POGLAVJE

*Ljubezen je bila, ljubezen še bo,
ko tebe in mene na svetu ne bo.*

Narodna pesem

Mnogo se je že pisalo o ženskem srcu. Izvrstni pesniki so to srce primerjali vrtu, polnemu pisanega cvetja, ali pa zlati posodi, nasuti z biseri, ali pa morju, zelenomodremu, kateremu se v prečistem dnu šopirijo rdeči biseri in mnogobarvne trave. Imenitno je vprašanje, ali so te primere upravičene ali ne. Mi pa tega vprašanja ne bomo razpravljali. Če je žensko srce vrt, poln cvetja, resnica je pa tudi, da se tam med cvetjem in dišavo vije dostikrat kača, ali bolj galantno rečeno, kačica, vitka in mrzla! In če je to srce posoda, nasuta z biseri in dragimi kamni, zopet je pa resnično, da se med temi dragotinami nahajajo tudi ponarejene, samo oko slepeče dragocenosti! In če je končno to srce čisto, mirno morje, vendar je pa tudi istina, da priplava tu sem med morske bisere in pisane trave marsikatera hudobna riba ter iz te krasote, iz varnega in skritega zatišja, preži na nedolžni svoj plen!

Ali Ana Malčeva je imela še dobro, čisto in neskalkano srce, katero je bilo polno tiste vzvišene deviške samozvesti. V prvem trenutku, ko se je bila po Bogomirovih besedah zavedela, vzkipela ji je duša in razburila se ji mirna vršina mladega srca.

Potem pa je še dolgo premišljevala te besede.

Kako vedenje je to bilo? Vedenje Bogomira Lesovéja se ni dalo opravičiti ne z moraličnega ne s stališča ženske vrednosti. Pri »prepadu« bo! Bodi! Kaj njo to skrbi? Kaj ji hoče? To bo jutri čakal, sedeč na tisti leseni klopi! In prevzeto srce njegovo se bo od bolečine in razdraženega ponosa stiskalo, ker nje ne bo! In še prosil ni, kar zapovedal ji je! Meni nič, tebi nič zapovedal! In s tistimi očmi gledal — — ali oči ima v resnici lepe in visok je, tako visok, da bi jo moral privzdigniti, če bi se mu hotela okrog vrata okleniti — — — Tu pa je stopila naša Ana hipoma na prepovedano stezo. A s silo je otresla take misli z male glavice, s srdom, tako da je bila prepričana, da se ji oči v sovražnem svitu blesketajo. (Tega opaziti pa ni bilo moči, ker je bilo temno, a ti, bralec dragi, uganeš takoj, da se je ta razprava v mislih vršila ponoči, v postelji.) —

Taka hudobija! Njej kaj takega prisojevati! Da bi prišla in sama prišla! Čemu? Saj si nimata ničesar povedati! In kaj bi se govorilo, če bi ju kdo videl? Tam okoli časih pase domači pastir in ta bi lahko vse videl! Ko bi jo pri-

vzdignil, ko bi se mu ravno hotela okrog vrata — — —
In zopet je bila tu ista misel! A zopet je morala s silo iz vroče glavice, katero je tedaj gospodična Ana stiskala v belo blazino.

Ne bo prišla, ne, ne! Tisočkrat ne! In vzklonila se je kvišku in podprla glavo z roko ter zrla v temo, rjavo temo. In pred dušo ji stopi živa podoba. V duhu je pri »prepadu«, v katerem pada nižavski potok, šumeč čez pečine, naravnost v reko, mirno Grčave tekočo. Tik »prepada« na leseni klopi pa sedi Bogomir Lesovėj in grozno zre in od srda stiska pesti, Časih pa gotovo, brez dvoma gotovo malo zakolne! — A nje ni, prav resnično je ni! V temno noč bo čakal, čakal brez uspeha! —

Potem pa ji je glavica padla na mehko vzglavje, in iz misli seji je hipoma izbrisala zanimiva podoba. Preden pa je naša Ana zaspala, čulo se je v sobi kakor ihtenje ... jok. Kako je to prišlo, ne vemo. Čemu bi se bila tudi jokala? Saj je tako gotovo vedela, da jutri ne bo prišla k »prepadu«.

* * *

Sonce je bilo skoro zatonilo. Kostanjevi gozdi so se pripravljali k počitku in potihnili je sapa, katera je med dnevom šumela po njih vejevju.

Gospodična Ana se je bila izmuznila z Nižave. Hotela je biti sama. Na večer je tako prijazen sprehod v pomirjenih gozdih!

K njemu ni hotela, se ve, da ne! Ali videti ga, od strani ga videti koprnečega in njenega prihoda brez uspeha pričakujočega — to bi bila radost!

Prav tiho izgine v gozd in koraka pod širokimi kostanji. A ne po prostorni poti, Bog varuj, temveč po stranski stezi, o kateri oni gotovo še vedel ni!

Pred malo dnevi je bil dež pomočil pota v gozdu. Še so tu in tam stale mlakuže, in naša gospodična je morala zdaj, pa zdaj nekoliko privzdigniti dolgo obleko, da se je koketno prikazala drobna nožica. Ali tu v samoti ni bilo rahlega, z idejami salonskimi napolnjenega srca, da bi bilo občudovalo to krasno delce stvaritve!

Vendar tu je moral takoj biti »prepad«! Že se je čulo šumenje potoka iz globokega jarka. Še malo korakov — in videti se je morala klop, in na njej — tisti koprneči človek! Hotela je prav varno pristopiti in izza skritega drvesa ozreti se proti njemu! Samo en pogled! Potem pa kot blisk od tod!

»Ana!«

Glas, s katerim je te besede izgovoril, bil je mehak, iz srca kipeč.

Gospodično pa pretrese strah. Kri ji zatopi lice in ne da se popisati srd njenega srca. To je bila strašna ne-

sramnost, da ni pričakoval nje na klopi, nje, ki ni hotela priti, temveč le iz zatišja — —

A zdaj je ta hudobni človek stal tik nje! Izza drevesa je bil stopil, da sama ni vedela kdaj!

Ravno pri njej na levo je vodila steza v gozd. In glejte, še pogledala ga ni, ampak plaho je zbežala po tej stezi v temni gozd!

* * *

Strah je bil preobdal dekleta. Vse moči njene duše so se uprle, uprle proti njemu, ki jo je videl v takem položaju.

Dalje in dalje hiti! Trnje ob stezi ji trga nežno obleko. Ali ona tega ne čuti in ne opazi, da se je mrak ulegel med grmičevja in da so se pričele že nočne sence razprostirati pod košatimi vejami. Morala mu je uiti! Ali nesrečna usoda! Steza jo pripelje do precej širokega jarka. Deževje ga je bilo izkopalo v teku časov, globoko izkopalo. Ozka, samo pastirjem služeča in nekdam obe strani vežoča brvica ležala je zdaj globoko v prepadu. Zadnja ploha jo je bila odplavila. Na levi in desni tik steze pa se širi gosto trnje, da ni moči preriti teh seči. Med vejami so se bile naredile že tako čudne teme, da Ana že pri goli misli skoprni, da bi tu tam iskala zavetja.

Ubogo dekle je v grozni stiski. Naposled se pa skloni tik debla na mehki mah, da bi ga počakala. In čemu bi

se tudi bala? Moral jo bo pustiti pri miru, da odide domov po poti, po kateri je prišla.

Njen preganjalec pa je prihajal počasi za njo. Poznal je kraj in dobro vedel, da se mu krasni plen ujame v samo sebi nastavljeno mrežo.

Kakor je upal, tako se je zgodilo. Boječe dekle se končno stisne k staremu deblu, ki jez mahom obraščeno razprostiralo veje nad njim. Njena bela obleka in pa še bolj beli vrat se črtata od temnega mraka. Gozdni ponočni duh pa je napolnjeval prostor naokrog.

Ali vsa srčnost se je bila raztopila v njeni duši. Z roka ma si je zakrila obrazek in skoraj vdano pričakovala njega. Nočna, pogozdna tihota je bila prišla tudi v njeno srce in, ko je tako tu slonela, bilo jo je skoraj — strah!

Kar se začujejo njegovi koraki. Še bolj krepko si zatisne oči. Prijazno ne bo sprejet ta človek, kateri jo je sam, edino on sam vrgel v tak položaj.

»Ana!« spregovori in zdajci obstoji pred njo. In mehko prime njene ročice, da bi jih odpravil od razburjenega lica. To se mu sicer posreči. Ali ko hoče privzdigniti tudi glavico, da bi ji zrl naravnost v obrazek, to se mu ne posreči. Srdito, prav gotovo srdito obrne pogled od njega ter zre proti sencam v logu, kakor bi ji te dokaj prijetnejše bile od njegovega obraza!

Oni je držal njeni roki. In ko le noče razburjenega obličja obrniti proti njemu in ko čuti, da se ji treseta ti ročici in da pričjenja jokati, reče dobrovoljno: »Ana!«

In potem privzdigne to drobno osebito k sebi, položi ji glavico na svojo ramo, položi prav rahlo, takisto, kakor se vzame otrok v naročje ter se mu položi glavica na ramo.

Nekaj časa je sicer skrivala, sramežljivo skrivala razburjeno lice, ali viri nam pripovedujejo, da se je potem, ko jo je nosil po slabi stezi in ji rahlo govoril sladke in mehke besede, bila kmalu umirila ter se mu oklenila okrog vrata, naslonila se z drobno glavico na njegovo ramo, zatisnila si oči in poslušala, kar ji je govoril.

Viri nam še pripovedujejo, da se je Ana vdala, prav čisto vdala v svojo usodo! In ko je prišel Bogomir Lesovč na mesto, kjer so veje globoko visele na stezo, tako globoko, da je moral ukloniti svojo glavo, poljubil je pri tem vroče dekletovo lice. Ana pa se je bila že tako zelo vdala svoji usodi, da je tudi tedaj ostala mirna. In če nam viri govoré resnico, oklenila je bele roke še tesneje okrog njega!

Pri »prepadu« stopita torej tik roba ter zreta v dolino, tja na belopenečo reko, ki je drevila globoko pod njima valove svoje. Bila sta srečna. In v tisočeri radosti koprne deklet po njegovih poljubih! Tudi tu — zunaj seče —

napravljala se je skoraj noč. V dolu, v Rakovcu pa zapojó tedaj zvonovi in možnarji pokajo.

»K jutranji birmi je došel knezoškof,« pravi Ana, »in njemu zvoné!«

»Veselo zvonjenje,« odgovori Bogomir, »in misliva si tedaj, da tudi najini ljubezni zvone, Ana, tudi najini ljubezni!«

TRINAJSTO POGLAVJE

*Videl povsod si, kak iščejo d'narje,
kak se le vklanajo zlat'mu bogu.*

Prešeren

V Rakovcu ob vodi se je imela deliti sveta birma. Vas z raztrganimi strehami in umazanim zidovjem je bila olepšana tisti dan kakor nevesta pred poroko ter se šopirila v zelenju in cvetju. Povsod se dvigajo mlaji proti nebu in vihrajo pisani trakovi! Pred cerkvijo pa stoji velikanski slavolok z znanimi prekipevajočimi napisi; okrog tega slavoloka je razstavljal in urejal vaški učitelj svojo mladino ter ji v glavo ubijal, kako se ji je vesti o škofovem dohodu.

Za vasjo v bregu je plapolal ogenj; strelci so nabijali topiče in v žerjavici belili palilno železje. Zdaj in zdaj buti strel, da se pretrese hrib in dol. Vmes se oglašajo zvonovi visoko v domačem stolpu kakor tudi v podružnih stolpičih po hribovju naokrog.

Prihitelo je ljudstva, da se napravlja gneča po vasi. S cvetjem olepšani otroci tirajo se tja in sem ter s svetlimi pogledi pričakujejo sreče današnjega dne. Prodajalci (po

vedenju in mišljenju sorodni tisti drhali, katero je nek-daj Jezus iztiral iz svetišča) kriče pred božjim hramom ter hvalijo na vse pretege sladko svoje blago. Tu in tam se prepirata dva zavoljo prostora in napravljata hrup, kakor ga sodni dan ne bo čuti! Mestni gospodje se prikazujejo v množici in s kmetskimi dekleti počenjajo neslane svoje šale. Mestne gospodične pa kupujejo znane verze in na uho si pripovedujejo, kar so čitale na belih listkih! —

Knez je moral dospeti vsak trenutek v vas. Pred župnijo so ga hoteli pozdraviti najprej. V ta namen se je zbralo pred visokim vhodom obilo duhovščine in druge gospode. Še celo Ernest Malec z Nižave je prišel ter se sladkal duhovnim prijateljem. Domači župnik, gospod Andrej Blagor, hodil je nemirno od enega do drugega. Skrbelo ga je in v strahu je živel.

»Kake volje bo danes? Bog ve, kake volje bo danes?« povpraševal je boječe.

»Ko sem bil zadnjič pri njem, ni se mi videl visok,« odgovori mu župnik Reber ter lahkodušno dostavi: »No, ali midva sva součenca!«

Služboval je pri osamljeni cerkvi v pogorju, toda v veliko svojo zaslugo si je štel, da je bil součenec knezu in škofu.

»Leskovškega je menda dobro pretipal,« oglasi se dekan Muhar iz Rovt, »ali ta nima nikdar svojih računov

v redu! Tudi cerkvene posode ne; še celo krstni kamen in sveto olje ni bilo v spodobnem redu! Knez je bil menda silno razdražen!«

»Moj Bog, kake volje bo danes! Moj Bog!« ihti Blagor.

V tistem hipu priropoče po vaškem trgu star in težak voz ter obstoji pred družbo. V veliko njeno radost stopi z voza stari graščak iz Soteske, grof Anton Babo. Z njim pa je prišla tudi prekrasna hči, grofica Lina. Grof Anton je bil zastopnik starega plemenitaškega plemena, aristokrat, kakor jih ima malo, zelo malo zemlja slovenska. Da je bil veren služabnik cerkve, ume se samo ob sebi.

Z ošabnim pogledom premeri pričujoče, poda roko dekanu Muharju in se hladno prikloni domačemu župniku. Potem pa se prične razgovarjati s starim kanonikom, ki je bil že prejšnji večer prišel iz mesta. Druga družba je spoštljivo umolknila.

»Kdaj je dospeti njihovi knežji milosti?« vpraša grof zaspano.

»Vsak trenutek!« odgovori kanonik in sreča se mu sveti na obrazu, da ima čast razgovarjati se s tako visokim gospodom.

Pri strani ob farovškem vrtu je sedel na plotu gospod Lavrencij Sodar. Potil se je in z modrim robcem neprestano oral po tolstem svojem obrazu. Tik njega je slonel sin, notar, ter se — posebno od tedaj, ko je prišla konte-

sa očitvidno nekoliko sramoval družbe neokretnega očeta, ki je venomer stokal, tožil o vročini in o dolgem času.

»Kaj vraga spomnil se je ta Malec, da me je posadil tu sém na sončno vročino, da se pečem kakor ovca na droggu!« togoti se stari.

»Ne preglasno, ata!« tolaži ga notar, »da vas kdo ne čuje!«

»E, naj me čuje ta ali oni! Čemu sem tu, bi rad vedel in — basta! Ali ta Malec se dela, kakor bi bil pameten in modrost zajemal z loparjem — mi pa smo sami bedaki! Le pridi, videl boš, da bo prav! To je bil odgovor, če sem hotel vedeti, čemu naj postavim telo svoje v Rakovec naprodaj! Kaj mi hoče škof? Dolžan mu nisem nič in on meni nič in zdaj basta!«

S strahom se je oziral elegantni sin po oddaljeni družbi, če ni morda opazoval kdo smešno-prozaičnega prizora pri plotu. Ali ravno tedaj so se gospodje stiskali okrog grofa, ki je pripovedoval, kako čvrstega zdravja je bil knez in škof, ko je zadnjič obedoval pri njem, in kako ljubeznivega vedenja. Vse je vestno poslušalo. To pa je onega na plotu razkačilo še bolj.

»In ali se je kdo kaj zmenil zame? Tu na soncu me pusté kakor pijan kmet starega svojega konja! Ko pa je prišel ta grof, ali nisi videl, kako se je vse sladkalo, kako se je vse uklanjalo, kakor dračje v pišu? No, Lovre Sodar ni zadnji!«

In iz žepa je izvlekel debelo, umazano listnico ter udaril z njo po brunu v plotu, rekoč: »Ta je grof vseh grofov in basta!«

»Pst, pst!« hiti mladi Sodar.

»Nekaj ima ta Malec,« prične zopet stari, »nekaj ima, ali kaj? To že veš, da je povabil škofa na Nižavo, da bo prenočil pod njegovo streho! Čemu? Če sem hotel vedeti, trobil je vedno: počakaj, vse boš zvedel; videl boš, da bo prav! Zdaj pa čakam tu na vročini kakor hlapec farovski, ki gre na vrt spat, medtem ko so gospodje pri kosilu!«

Godrnjaje je spravil debelo, umazano listnico.

»Srečo pa ima ta Malec! To je resnica! Zadnje čase je ril po tistih jamah ter hotel kopati rudo. A zakopal je zlato in pošteni, stari svoj denar, ki si ga je Vid Lesovėj v potu svojega gorjanskega obraza prisluževal! Šlo je vse po vodi in zdaj je ta Ernest Malec, ki ga vidiš v oni gosposki družbi tam — berač, berač ti pravim!«

»Pst, pst!«

»Čemu pst? Kdor je berač, naj se ne dela, kakor bi spal na rumenih cekinih, katere je že davno vrag vzel — in basta! Pa šele ta sin, ta Viktor. Vedno se poja s konjem okrog in živi v veri, da je vsaj baron ali pa vitez. No, ali sedanje dni ste otroci vsi ničvredni, vsi, pravim!«

Notarju je čelo potno oroselo. Dobro je vedel, da se je govor nevarno zasukal.

»Vsi otroci ste malo prida,« jezi se oče, »in do roditeljev nimate spoštovanja! Ne spoštovanja ne ljubezni!«

»Tu vendar ni mesto, da tako kričite!« odgovori notar skoraj togotno. Zdelo se mu je, da se je grofica ozirala po njem.

A stari se ne da utolažiti: »Pač res! Ne spoštovanja ne ljubezni. Kdor nima otrok, srečenje na zemlji! Koliko sem zapravlil zavoljo tebe denarja, težko pridobljenega denarja! In kaj si zdaj? Nič. Notar hočeš biti, a še vedno segaš v žep moj. Tebe in tvoje notarstvo moram rediti zdaj! Če ti pa rečem najmanjšo besedico, jeziš se, kakor bi stari ljudje ničesar govoriti ne smeli! Igraš cele noči in laziš za ženskami kakor turški sultan. Živeti hočeš kakor tista bleda smetana na Nižavi, tisti Viktor, ki mi želodec preobrača, če ga le vidim! To ti rečem, tako ne pojde dalje, in basta!«

Starec se je v resnici srdil. Na tolstem obrazu so se mu napele oči, in srpo je gledal po sinu, ki je previdno molčal, da bi očeta še bolj ne razjaril. A le-ta je čutil potrebo, ohladiti jezo svojo. Ker ni imel pri roki prijatelja Malca, ki je vse to povzročil s čudnim svojim vedenjem (kakor je menil Lavrencij Sodar), ohladil je svoj srd nad sinom.

»Nikar me ne jezi, Nande,« oglasi se zopet, »nikar me ne jezi! Ti misliš, da jaz ničesar ne vem! Ali jaz vem vse, prav vse! Včeraj si zakvartal pet goldinarjev in s točajka-

mi se pečaš, kakor bi se to brez denarja dobivalo. A denar je prva stvar na svetu, to si ubij v glavo, da boš vedel enkrat in vselej!»

Ko sin (ki je predobro poznal varčno in kočljivo naravo svojega očeta) ničesar ne odgovori, ponavlja še enkrat:

»Ti meniš, da ničesar ne vem! Pa se boš prepričal, da vem vse! Če me boš dlje tako srdil, napravil ti bom nekaj, da ti bodo na glavi lasje vstajali, ki jih mažeš, kakor smo mazali nekdanj os pri vozu!»

»Da v svoji govorici ne morete nikdar zatajiti nekdanjega voznika!» oglasi se sin zbudljivo.

Lavrencij Sodar je bil namreč v mladih svojih letih voznik ter si je potem s krvavo skopušnostjo pridobil in pripotil veliko imovino. Zdaj, v starih letih se ni rad spominjal nekdanjega svojega posla. Samo kadar se je v jezi spozabil, ušla mu je beseda, ki je pričevala o njegovi preteklosti.

Sinova opazka ga je torej še bolj razburila: »Kaj, ti se sramuješ očeta svojega? Lahko se smeješ, ker se oblačiš bolje od cesarskega sina! A nikdar ti ni bilo treba skrbeti ne za obleko ne za jed in ne za druge reči! Ali oče tvoj, otroče (tu mu je bil glas mehak, kakor bi se mu hotelo jokati!), oče tvoj je moral stradati in preganjati uboštvo, spati na slami in piti vodo! Ti pa si ležal takoj na mehkih blazinah in drugega dela nisi imel na tem božjem

svetu, nego da si usta premikaval, ko si jedel! Tako je in basta! Zdaj mi pa očita moje vozništvo! Lepa je ta!»

»Ata,« tolaži ga sin ponižno, »saj veste, da nisem mislil tako.«

Ali stari se ne da utolažiti.

»Nekaj ti bom napravil, Nande, da se ti bodo ščetinili lasje! Če umrjem, zapustim ti revno pest tisočakov in ne vinarja več! Videl boš, da bo tako. Vse drugo pa dobé tuji ljudje in basta!»

»Molčite vendar, ata, saj nisva sama!» vzdihne notar.

»Bom pa molčal, če govoriti ne smem!» odgovori oni ostro, »dandanes očetje tako nič več govoriti ne smejo.«

Nekaj časa molčita. Stari brenči tja predse. Končno se mu kri umiri in sin se mu prične smiliti: delal mu je krivico, razsrdil se je samo nad Ernestom! Notar je pa tudi vedel, kako se mu je vesti proti očetu svojemu. Delal se je torej, kakor bi bil silno užaljen. Sede na plot tik starega, ozre se enkrat in dvakrat proti nebu, vzdihne zdaj in zdaj in tuga se mu razlije po vsem telesu. Očetu se topi srce: saj je bil to edini otrok, in — hiša je denar imela.

»Nande,« vpraša rahlo, »Nande, ali si jezen?»

»Kako bi ne bil, če vedno ravnate z menoj kakor tedaj, ko sem še po šolskih klopeh trgal obleko?» vzdihne ter pogleda proti nebu.

»Staremu človeku se ne sme vse v zlo šteti,« odgovori oče, »vidiš, jaz te imam veliko rajši kot ti mene!»

Pravil mu je na dolgo in široko o gorki svoji ljubezni, koliko mu hoče zapustiti po smrti in kako da se le zanj za svojega edinega sina — trudi in muči. Sin takoj porabi mehko to priliko.

»Ata,« pravi ponižno, »že dolgo časa imam željo z vami o neki važni stvari spregovoriti!«

V hipu se prične stari bati, da bi mu sin ne iztisnil kaj denarja, kakor se je pri takih domačih prepirih rado dogajalo.

»Po moji smrti,« spregovori hitro, »dobiš tako vse! Ali v življenju, Nande, moraš biti varčen in ne zapravlјati! Naj zapravlјajo drugi, ki bodo na stare dni še beračili!«

Notar se ni dal odstraniti od naskoka: »Prav važna stvar je!« —

»Moj Bog!« zahiti starec ter vidno obledi, »pa vsaj nimaš dolgov?«

»Ne, nekaj bolj važnega je!«

»Povej že vendar!«

»Oženil bi se rad!«

»Oženil!« In skrbnemu očetu se olajša srce. »Čemu ne, če imaš dobro nevesto! Si že kaj izbral?«

»Sem! Upam, da bo tudi vam po godu. Dobro hiše je hči!«

»Prav tako! Dobro hiše, ta je prva in basta!«

»Morda ste že sami uganili?«

»Ne, ne, le govori!«

»Meto z Nižave si mislim!« —

»Kaj, Meto z Nižave, ha, ha!« Stari se spusti s plotu na tla. »Kaj praviš? Meto z Nižave? Hčer Ernesta Malca?«

»Ravno tisto! Menim, da mi ne bo treba brez uspeha vprašati!«

Staremu je izginila poprejšnja rahlost z lica ter so se prikazale prvotne, vsakdanje, trde in neusmiljene črte.

»Glejte no,« pravi ironično, »in jaz o tem ničesar nisem slutil!«

»Take stvari se ne razvešajo po cerkvenih stolpih.«

»Meto! A si že govoril z dekletom?« Nekako čuden, skoraj sovražen pogled šine proti sinu.

»Ne še. Upam pa, da me ljubi.«

»Ker te dobro poznam, ne verujem ti tega. Torej je še nisi vprašal?«

»Ne še.«

»Prav tako, a dostavljam še, da je nikdar vprašal ne boš!«

Zadnje besede je govoril v srdu.

»Ata!« —

»Nič ata! Če nimaš možganov v glavi, moram ti s svojimi priskočiti. Meto z Nižave! Iz te moke, ljubi Nande moj, ne bo kruha! Prvič zato ne, ker *nikdar* ne dovolim, drugič pa zato, ker *nikoli* dovolil ne bom!«

»Ata,« vzklikne notar kipeče, »ne teptajte mi sreče!«

»Ej, to je prazna beseda! Ti boš nesrečen! Ti, ki ti je vsaka točajka, če nosi zaručene lase, ideal, ali kako že pravite učeni ljudje! To pravi drugim, a ne staremu, rod-nemu očetu! Meniš pač, da boš sedel k polni skledi! Pa je že vse izpraznjeno, sinko! Prav vse! Ernest je berač, kakor sem ti že pravil, in na Nižavi ni niti opeka, ki s strehe pade, njegova!«

»Vi se šalite, ata!«

»Veruj, kar ti pravim! Saj nisi slep, a jaz poznam raz-mere. To vse je prišlo, kakor je moralo priti. Nekdaj je iztaknil v nesrečo svojo črno prst tam v nižavskih goz-dih. Domišljeval si je, da je iztaknil železno rudo. Saj veš, kako je ril potem v zemljo, kako si je naročeval delavcev in rudokopov! In kopal je in kopal in zakopal je v črno zemljo rumenjake, ki so žvenketali Vidu Lesovéju nek-daj po vrečah! Privlekel si je od vseh strani strojev vsa-ke vrste in drugih ropotij. Kuhali in topili so in poskušali vsevprek. Ali stopilo in zakuhalo se je nižavsko bogast-vo, hi, hi! Rude pa ni bilo! In še danes je ni, ljubi sinko moj, in to niso šale, dragi moj!«

»Kdo bi si mislil, da je tako hudo!«

Mladi notar je govoril to že mnogo manj kipeče nego prej, ko je govoril o nesrečni ljubezni svoji!

»Hudo! Malec skriva, kar se da. V svilo oblači ženske svoje, a prtenina bi bila predraga, če bi jo morali s svo-jimi denarji plačevati! Že davno sem slutil vse in že do-

bri dve leti bo tega, kar mi je pojasnil denarnega zavoda agent, kako in kaj. Že takrat so ga pestili Židje in že takrat se je govorilo marsikaj! Že takrat niso več snemali lukovski mesarji pred nižavsko gospodo klobukov z glave, ker je skoraj vsaka kost ostajala na dolgu! Denar je — čast, in če ga nimamo, odvzeta nam je čast in slava! Takšen je oče Malec! A če ga zdaj tamle med gospodo opazuješ, dela in vede se, kakor da ima kapitala preobilo in na ostajanje! V resnici pa ga tarejo na vseh oglih dolgov. Samo oni kislici na Višavi je dolžan nad štirideset tisoč! Ali ta ni sam in, če danes zapoje boben, se oglasi še drugih cela armada!«

»Moj Bog, moj Bog!«

Zdaj je bil notarjev glas suhoten in trd! —

»Srečo pa ima vendar! Oni na Višavi hrani celo butarico njegovih menic, in če danes zažvižga, pa se na Nižavi vse podere in raznese. Meni ta kislica višavska takoj ni ugajal! Ima že tak obraz, ki ni ne to ne ono. V prvem hipu sem vedel, da to človeče o kupčiji in trgovini ničesar ne ve. Naroči mu, naj ti kupi dva centa suhih češpelj, in videl boš, da ne bo pametno zvršil tega težavnega posla! Čemu so taki ljudje na svetu in čemu morajo ravno take ničle denar imeti! Ali meniš, da bo zažvižgal in zabrlizgal, kakor bi to storil vsak drug, kakor bi to storil jaz in tudi ti, sinko? Pričetkom je malo nože pobrusil, ali zdaj stavim staro svojo glavo, da se bo zagledal v

tiste rumene lase rumenolične Ane na Nižavi! Ha, ha! Na zdravje! Zavre mu srce, zavre mu pamet in učkali bomo, da pozabi na težko butaro menic in da požre Vida Lesovéja groše Malčev rudokop, kakor je že pozobal Gregorjeve! To pa vem, dragi sinko, da Lovra Sodarja grošev ne bo pozobal, teh pa ne in basta!«

»Kaj mi je početi, ata?« vpraša sin ponižno, skesano. Zdaj je bil čisto ozdravljen!

»Kaj ti je početi? Pameten bodi in očeta ubogaj!«

Sin se zamisli; staremu pa se napravi satirična poteza okrog tolstih usten.

»Jurist si, Nande, ali vendar ti hočem dobro svetovati! In to brezplačno, kar v tvoji pisarni ni navada.«

»Kaj mi svetujete?«

»Ti bi se rad ženil in pravico imaš na svoji strani. Ženi se, a ženi se modro! Ženitev je loterija, v kateri se težko kaj dobi! Navadni nespametneži z njo vse zaigrajo! Na primero, ta kislica višavska bo z njo vse zaigrala, hi, hi! Ti, Nande, bodi modrejši. Kaj je ženska! Če je stara, ima vsaj to dobro, da bo zmerom stara ostala! Če je pa mlada, se bo pa postarala, in kaj ti hasne to potem? Konec je takšne, da je vse eno in isto.«

Sin se zagleda v jasno nebo. Zdaj ni več vzdihoval. Ko sin ničesar ne odgovori, prične stari na novo: »Ako že hočeš v jarem, vzemi — Murnovko. Ni stara, ni mlada! No, mnogo se ne bo nikdar postarala! Doma ima hranil-

nične knjižice, obligacije in gotovine po vseh zabojih! Travnik na Selih! Gozd pod Logom! To so lepe reči, sinko moj! Cenim jo na sto, na sto petdeset, in to niso šale, sinko moj! Vzemi jo in basta!

»Premislim si stvar!«

»Vzemi jo in prav bo! Ona te tudi vzame, to vem, ker sem že malo od strani pozvedoval, hi, hi!«

Sin se zopet zagleda v jasno nebo.

»Meta ni zate, dragi moj! To bo draga ženska! Zato si jo izbij iz glave!«

Satirična poteza okrog tolstih starčevih usten se poglobi.

»Še nekaj je, Nande! Ker sva že toliko govorila, pogovoriva se še o tej stvari. Meta ni zate, ker tiči še nekaj drugega vmes, hi, hi!«

»In kaj?«

»Nič posebnega! Malenkost! — Vzel jo bom jaz!«

»Vi, ata!«

»Jaz in basta! Z Ernestom sva že vse dognala, ljubi sinko moj, hi, hi!«

Mladi se ni mogel zavesti od strmečega začudenja, ker ravno v tistem hipu so zagrmeli možnarji in dvorni kaplan je prihitel k družbi z novico, da je knez pri vходу v vas stopil z voza in da bo takoj na mestu. Govorica potihne. Vse je osupnjeno in velik nered nastane v družbi.

»In mi ga pričakujemo tu!« vzklikne župnik Blagor, »in vsak človek je moral vedeti, da bo izstopil zunaj vasi!«

»Tu je,« odgovorijo drugi.

Počasi je tedaj po vaškem trgu prikorakal škof in knez Janez Evangelist. Bil je tiste dni star že skoraj sedemdeset let. A starost mu ni mogla skloniti visokega telesa. Kakor neomajan hrast je bil in nekaj poetičnega je obdajalo velečastno mu podobo. Ali tega poetičnega vtisa ni napravljajal ves ta blesk, s katerim obdaja cerkev svoje kneze, niti violetni talar niti z zlatom obrobljeni predpasnik! Tudi ostro risani obraz, ki je kazal strogo aristokratske proge, poviševal je imenitnost knezovega vtisa, ali poezija je kipela edinole iz modrih oči, ki so izmed bleska z neskončno ljubeznijo opazovale pregrešni svet ter že naprej oznanjevale, da rade odpuščajo. Knez Janez Evangelist je imel globoko modre oči, katerih miloba še zdaj ni pozabljena in še zdaj uživa nekaj zgodovinskega spomina!

V soncu se je žarilo zlato na njegovi obleki in obdajala ga je tolpa v srebru in zlatu! Ali nad zlatom in srebrom je prevladal rahli knezov pogled! —

Ugledavši družbo pred župnijo, snel je knez takoj triogelnik z glave ter ga ponosno oddal lakaju. Potem pa ročno pristopi in poda roko domačemu župniku, da jo poljubi.

»Kako sem srečno iznenaden, da vas vidim tu, ekszellenca!« ogovori z zvonečim glasom grofa Antona.

Cerkveni in posvetni aristokrat si podasta roko, in grofu je žar sreče za nekaj trenutkov omečil ostri obraz.

»Knežja in škofovska milost,« odgovori grof vdano, »tudi moja hči si ni hotela kratiti sreče današnjega dne!«

»Pobožnega otroka imate, grof Anton! Znano mi je in iz srca vam vosčim srečo k temu!« —

Kontesa Lina je prihitela z žarečim obrazom. In ko ji je podal knez belo svojo roko, padla je na kolena, da bi poljubila prstan na tej roki. Rahlo in galantno jo je dvignil. Pri tem pa je kazal vedenje pravega kavalirja, kar je knez Janez Evangelist v istini tudi bil, povsod in pri vsaki priliki! V družbi se je videlo nekaj dolgih obrazov, in pozneje se je morda tu in tam izrekla hudobna beseda o tem, kako se je knez vedel nasproti grofici! A knez Janez Evangelist se je tolažil z izrekom: Honny soit qui mal y pense. —

Z bistrim pogledom je premeril potem drugo družbo. Nekaj se jih je sililo spredaj in bili so si v svesti, da jih ne bo prezrlo knežje oko. Drugi, manj veljavni, morali so ostati v ozadju. A najzadnji, skoraj pri župnijske in zidu, tiščal se je stari kaplan Primož Varen! V večnih potrebah je služboval pri gorski cerkvi, jedel sok, pil vodo ter razdajal vse, prav vse, kar mu je donašala uboga službica. Danes je prišel, da bi videl svojega kneza in škofa. Bila

sta součenca nekdej, ali pri njem — kaplanu brez konkurza ni to veljalo ničesar! Prišel je v slabi obleki, na nogah pa je nosil obuvalo trdo okovano, kakor ga nosijo kmetje v pogorju! Niso se ga razradostili tovariši in čuli so se glasi, da bi bil prav naredil, da ni hodil takega slavnostnega dneva od doma! Tik zida se je torej skrival, da bi ga ne opazil knez. A opazil ga je vendar. Množica mu je morala napraviti prostor in prej, nego se je Primož Varen zavedel od sreče, držal mu je knez že obe roki ter vzkliknil:

»Primož, ali tudi še živiš! Gospod je nama obdal z večnim snegom trudni glavi. Moj Bog, kje so časi, kje so časi, ko sva vsako spomlad opazovala, kako so švigale lastovice pod sinjim nebom! Ali se jih še kdaj spominjaš, tistih dni? In svetega Vida donečih zvonov?«

Tožno pristavi:

*»Prelepo poje svet'ga Vida zvon,
kater'ga slišal več ne bom!«*

»In svetega Vida donečih zvonov, ali se jih še spominjaš? Morda jih nikdar več slišala ne bova!«

Obrne se k družbi: »Zdaj je čas, da gremo v cerkev!« Vzame slugi triogelnik, pokrije si glavo ter odide s spremstvom v župnišče. Primožu Varnu pri zidu pa so kakor lešnik debele solze lile po licu: »To je knez, to je pravi knez!«

ŠTIRINAJSTO POGLAVJE

*Ein gutes Volk — und Vater dieses Volkes,
das, dacht'ich, das muß göttlich sein! —*
Don Carlos, III, 10

Knez in škof Janez Evangelist je ravnokar prestopil prag cerkveni ter šel, obdan z mnogoštevilnim spremstvom, pred veliki oltar. Po cerkvi je natlačeno pobožnega ljudstva, a navzlic temu vlada sveta tihota po visokem prostoru. S kora samo pojemajo glasovi veličastnega speva:

»Ecce, sacerdos magnus!« Povsod goré med zelenjem in cvetjem sveče in svečice. Vmes pa plavajo oblaki vonjajočega kadila in dišava se razprostira okrog vitkih stebrov. Pri velikem oltarju plamté posebno debele sveče in dim njihov se dviguje kvišku in kakor s tančico prepreza podobe in zlatnino oltarno. Pri barvanih oknih prihajajo sončni žarki v božji hram in objemajo svetnike in arabeske, da se blesketajo in mnogovrstno spreminjajo. Vladala je tista poezija, ki je tako bogato vpletena med obrede katoliške cerkve.

Bogomir Lesovėj je slonel pri zidu in omamil ga je skoraj ves ta blesk, katerega je danes prvikrat opazoval. Posvetnjak je bil prišel v cerkev, ker je vedel, da bo prišla tudi Ana. Nekaj časa jo je iskal med množico v cerkvi, ali brezuspešno. Potem pa se je voljno prepustil vtisom bleščeče božje službe. Sam knez in škof je opravljal sveto mašo. Po dokončanem opravilu pa se je podal v zakristijo.

Tedaj je bilo, da je Bogomir Lesovėj dvignil pogled proti visokemu oboku. Nad zakristijo pri širokem oknu, kjer je bil gospodi odmenjeni prostor, slonel je grof Anton ter premikal ustne v neprestani molitvi. Napravljaj je križ za križem in se skesano trkal na prsi. Tik njega je stala ponosna in nedosegljiva grofica Lina v čarobni svoji krasoti. Mrzlo se je ozirala po množici pod sabo, in tedaj, ko je Bogomir dvignil obraz, srečala se je s pogledom njegovim. Niti črtica se ji ni spremenila na zornem obrazu, ali vendar se je Bogomiru dozdevalo, da je nekaj trenutkov na njega upiralo se njeno oko. Takoj se je obrnil proti oltarju ter skušal misli prestaviti na drugo mesto. Obračal se je po cerkvi ter prešteval s trakovi in venci olepšane otroške glavice. Tudi bele peče je pričel šteti — ali končno je vendar zopet došel s pogledom do širokega okna, kjer je kakor kip nepremično stala kontesa Lina. In zopet se mu je dozdevalo, da ga opazuje mrzlo njeno oko. Tako se mu je zgodilo dvakrat in tri-

krat! Končno pa se mu vsilijo v spomin še Prešernovi verzi:

*Trnovo! Kraj nesrečnega imena;
tam meni je gorje bilo rojeno
od dveh očesov čistega plamena.*

Postane mu pretesno v širokem hramu in pot mu oblije čelo. Prerije se med množico do izhoda ter stopi duševno prečudno utrujen na jasni dan, kjer je sonce obsevalo bele šotore in kjer so zvonovi bučali izmed visokih lin. —

* * *

Po dokončani birmi šel je knez in škof na Nižavo, da je gost pri Ernestu Malcu. Spremljevala ga je dolga vrsta vozov, tako da se je prostorni dvorec v hipu prenapolnil. V dvorani sedejo k obedu, pri katerem je na nadvladala duhovščina. Ženske so bile izključene; v tem je bil knez tako strog, da se niti domači gospe ni odkazal prostor pri mizi. Knez je navadno le malo časa ostajal pri obedih, med katerimi ni rad govoril veliko. Tudi danes je kmalu vstal ter odšel v svoje sobe. Gospode pa je prosil, naj še ostanejo, naj, če se jim ljubi, tudi kaj zapojjo. Vse je radostno o toliki prijaznosti, seve mirno radostno. Kopica mladih duhovnikov skoči v kot, in komaj

so se dobro vrata za škofom zaprla, že pojo: »Preljubo veselje, oj kje si doma!«

Hišni gospodar sili družbo jesti in piti. Kjer se mu ponudi prilika, stiska roke in, kjer le more, naglaša z veliko navdušenostjo, kako je srečen, da ga je knez in škof tako visoko počastil. Knezova strežaja donašata težke posode ter servirata z nekako ponosno galantnostjo jed in pijačo. Staremu Primožu Varnu pa se je stajalo srce, videč te strežaje v taki pridnosti. In ko mu eden prinese starega vina, zasveti se mu oko.

Priljudno natoči kupo, pograbi onega za rokav s srebrom obrobjeni, rekoč dobrovoljno: »Pij no, in ne strezi vedno, hudika!«

Strežaj prime leno za kupo in s kisloošabnim obrazom posreblje nekaj kapljic. Mož je hotel s tem nekako zunanje pokazati notranje prepričanje svoje, da je pri takih prilikah knezov lakaj morda mnogo več nego župnik s pogorja! Po črni kavi, med katero so mladi duhovniki popevali: »V gaju zelenem na lipovi veji,« počila je vest, da bo knez zdaj delil svoje avdience. Govorica takoj utihne, in marsikomu se je videlo na licu, da mu vest ni prav po godu. Zapusté obednico in se preselijo na koridor. Kmalu se prikaže galonirani škofov strežaj — in izreče prvo ime. Poklicani se pretrese, s kvadruliranim robcem si pogladi obraz, pogleda si malo pod noge — in odide za slugo. Mnogo jih pride na vrsto: potem pa se

vračajo, ali potrti ali pa radostni, kakor je knez ravno delil svojo milost ali nemilost.

Naposled pride zopet sluga ter zanoslja: »Gospod Filip Tekstor!«

Le-ta urno pristopi. Pri strani ob zidu se je tiščal in nikdo ni hotel govoriti z njim.

»Kaj hoče ta izprijeni dijak pri knezu!«

Skoraj glasno so se napravljale take in enake opazke. Ali Filip odide s strežajem. Pri vstopu v visoko škofovo sobano se mu je nekoliko skrčila visoka oseba. Pri vhodu obstoji. Ker so bile pri oknih spuščene zavesе, vladal je skoraj mrak v prostoru. Knez je bil, kakor znano, jako nervozen, zato ni ljubil jasnih, sončnih žarkov. —

Ravno vhodu nasproti je viselo na steni velikansko zrcalo. Ko se mu oko privadi mraka, opazi Filip, dvignivši pogled, ondi v steklu temno svoje obličje.

Knez, sedeč na mehkem stolu, obrne obraz proti njemu. Z belo roko, na kateri je tičal drag kamen, pa si je dal opraviiti pri cvetju, ki je v dragoceni vazi stalo na mizi.

»Poklical sem vas,« spregovori zveneče, »ker ste po grofu Antonu izrekli prošnjo, da bi smeli z mano govoriti. A zdaj bi rad vedel, kaj hočete vi od mene?«

Ko se Filip z mesta ne gane, zrbanči se čelo knezu in škofu. V veliki milosti mu je dodelil avdienco, a zdaj noče skazati spodobnega počaščenja višjemu svojemu

pastirju; zdaj tiči pri vratih in niti koraka ne stori, da bi poljubil prstan na blagoslovljeni roki. V tem pa je bil škof Janez Evangelist jako občutljiv!

»Kaka je torej želja vaša?« vpraša znova ter nekako strastno prime za zlati križec, ki mu je visel čez prsi.

»Knežja milost!« odgovori oni mehko, »prišel sem k vam prosit — miloščine in zdaj sem v stiski, kako bi besede uvrstil, da bi vam, knez in škof milostivi, prijetno donele in vam ne utrudile visokega duha! Dana vam je oblast, dane so vam moči in pravice in izročeni vam je toliko talentov, da vam bo težka odgovornost, če jih ne boste obračali v prid!«

Knez vstane s sedeža svojega. Nekje pri oknu pa je bil prišel sončni žarek v sobo ter mu obsijal prstan na roki, da švigajo iskre z njega. Ta govorica, ki je bila nenavadna za knežje uho, je pri tej priliki vendar povišala pozornost pri knezu.

»Vi ste dejali, da prosite miloščine,« spregovori dobrovoljno, »a reči moram, da vaš govor ni tak, da bi vzbujal usmiljenje in dobrotljivost! Toda moje srce je mehko, in kjer sem videl v resnici potrebo, delil sem vedno s polno roko, ker je nam ravno dan poklic, celiti rane in brisati solze!«

»Lep in blag je ta poklic! Ali miloščine ne prosim zase, pač pa za trpina, ki nosi na telesu svojem toliko ran, da jih niti Job ni toliko imel v najhujši svoji nesreči; ki je

prelil že toliko solza, da bi se napolnilo z njim jezero; za trpina, ki je tako nesrečen, da se joče zemlja sama pod njim!«

»Kdo je to?« vpraša knez sočutno.

»Ta trpin« — in Filip v strasti pristopi — »ta trpin, knežja milost, je ubogi narod, stanujoč in vzdihujoč po ubornih slovenskih kočah, narod, ki tava v duševni temoti od stoletja do stoletja kakor bolnik, ki ne more niti živeti niti umreti!«

Ko škof ničesar ne odgovori, nadaljuje Filip: »In vi, knez in škof milostivi, vprašali boste zdaj, čemu vam vse to pripovedujem? Vprašali boste: ali nisem v ljubezni služil stanu svojemu? Ali nisem delil dobrot svete vere z vdanostjo in prepričanjem? Ali nisem pohajal bolnikov na revnih ležiščih ter jim vlival tolažbe v dušo, ko se jim je odpirala večnost? Ali nisem vestno delil med ubožce, kar mi je ostajalo od mize, in ali nisem vsekdar učil ljubiti sovražnikov svojih ter jim odpuščati vsako krivdo? Blaga dela so to, in večno plačilo vam izostalo ne bo! Dane pa so vam še višje moči in pravice in izročeni so vam talenti, a nekaj ste jih zakopali v zemljo, kjer ležé brez prida in koristi. Kaj ste storili za narod trpeči? In če bi le-ta od najvišjega pastirja svojega zahteval račune, morali bi vi, knez in škof milostivi, s krvjo oblitati spoznanje, da se opravičiti ne morete!«

»Ostre so besede vaše!« odgovori knez, ne v srdu, ker je vsekakor občutil, da sveti ogenj, plapoleč v mladi duši, vsaj nekoliko opravičuje predrzne besede.

»Čul sem že o vas fantastih!« ponavlja knez, »a da ste tako žaroviti, nisem menil! Toda svet ni tak, kakor se slika v dušah vaših! Višjih razmer zahtev še ne poznate, Filip Tekstor, če pa kaj časa živite, spoznali jih boste tudi!«

»Višjih razmer zahteve,« vzklikne Filip, »kaj so li drugega nego pregreha zgodovinskih časov. Niso jih poznali naši apostoli, niti učenci in nasledniki njihovi. Te višje razmere zahtevajo, da mora okosteneti vsak ud naše družbe, da si mora zamoriti sam sebi duha, da mora potem nositi vedno mrtvo srce v sebi, mrtvo srce, četudi cvete naokrog spomlad, pojó ptice pod nebom in se žari priroda v vsej svoji krasoti. Višje razmere so samo izgovor, in vsak, kdor si ne upa na pekoče sonce delapolnega življenja ter bi rad prespal trenutke bodočnosti v senci duševne lenobe, ima te razmere takoj pri roki in opravičuje z njimi brezplodno postopanje svoje. Ali vi, knez milostivi, sklicevali se pri blagem svojem srcu ne boste nanje, in če se bo zbral narod okrog vašega prestola, pomoči in rešitve proseč, tedaj mu ne boste odgovorili: tiči v temi, v kateri si tičal do zdaj, ker višje razmere zahtevajo tako.«

»Moj Bog, kaj mi govorite!«

»Vaša milost, bodite milostivi in dovolite, da izgovorim. Le malo besed mi teži še dušo, in takoj hočem končati!«

»Govorite torej!«

»Stolica svetega Maksima, katera vam je izročena v teh dnevih, dviguje se kakor siva skala iz minulih časov naroda našega. V njenem vznožju je trpel narod, in njegove usode so pljuskale zdaj burno, zdaj rahlo ob njo. Na njej so sedeli možje različne narodnosti, plemenitaši, ki so v mehkem življenju tratili čas in o katerih se zdaj še samo to ve, da so se rodili in da so končno v Gospodu zaspali.«

»Ostro sodbo izrekate! A mladi svet je že tak!«

»Sodbo prepuščam drugim. Nikakor ne štejem vašim knežjim prednikom v zlo, da niso bili drugačni. Kar je v življenju (o večnosti, knežja milost, ne govorim) najvišje, tega niso poznali!«

»In kaj je to?« vpraša škof radovedno.

»Ljubezen do materinega jezika! Kdor je ne pozna, stoji v življenju s prozo v srcu in svetišče najvišjih vzorov mu je za večno zaprto. Spoznanje grenke pijače mora piti, ne da bi ga tolažila poezija, ki veje iz materinih sladkih glasov. Življenje mu je temna noč, po kateri razsaja vihar in v kateri so se vesoljnega obnebjja svetle zvezde zavile v goste megle. Življenje mu je kakor sta-

rodaven gozd, v katerem so okamenela drevesa in okamenele veje na njih!«

Ko škof ničesar ne odgovori, nadaljuje: »Najlepši trenutek v življenju, visoki gospod, je pač tisti, ko se človek zave te poezije, s katero je obdana domačega jezika beseda vsaka, ko se človek zave, da mora ta jezik ljubiti nad vse. Dobro se ga še spominjam, tistega trenutka! Vsa se mi je pretresla duša, ali svet okrog mene se je hipno praznično preoblekel. Sonce mi je sijalo še enkrat tako svetlo pod visokim nebom in cvetoča spomlad na desni in levi se je usipala še enkrat tako žarovito materi zemlji iz srečnega osrčja. In tistega, ki je umiral na Golgoti, prosim vsak dan, da bi tedaj, ko bom s smrtnimi boji moral zapuščati to naše življenje, da bi tedaj zveneli okrog mene domačega jezika glasovi, da bi mi tedaj napolnjevali dušo tisti mogočni občutki prve ljubezni — do materinega jezika! Ali vaši predniki,« dostavi Filip z mrtvim glasom, »niso je poznali, te ljubezni, in zato se tudi nikdar niso zavedeli tiste grozne bede in revščine, katera je od očetov časov trla rod, ki se je zbiral okrog staroslavne stolice sv. Maksima!«

Nekaj časa je vladala tihota. Knez se zamisli:

»Morda je nekaj resnice v besedah vaših!«

In po sobi prične hoditi. Pristopi k oknu ter dvigne zaveso, da prisije sonce v sobo. Pred njegovim pogledom se razprostira rumeno obsejana ravnina: zlato klasje se zib-

lje v pušu, zeleni travniki se širijo vmes in štrleči vinogradi se vrste med zračnimi logi. V ozadju pa se dviga ponosno gorovje s kipečimi svojimi vrhovi, na katerih počiva skoraj večni sneg. Knez se zamisli v pokrajino.

»Krasna zemlja,« pravi mehko, »in dozdeva se mi, da sem še včeraj tekal otrok okrog domače hiše. Tedaj tudi nisem poznal drugega jezika nego tistega, ki ga je govorila rodna mi mati.

In vendar,« pristavi otožno, »koliko časa je preteklo od tedaj. To pa je resnica, poezija, ki veje iz materinega jezika, večno je resnična! To čuti človek najbolj tedaj, ko v sivi starosti zapušča življenje!«

Filip je bil med tem časom tudi pristopil k oknu.

»Da, knežja milost, lepa zemlja je zemlja slovenska. Ali, kar jo diči najbolj, to je rod, prebivajoč po njej. Dolgo časa je ležala nemštva skala nad njim, in da ni poginil pod njo, pričuje dokaj, koliko plodnih moči mora imeti v sebi mali, a prečudni ta narod. Prebudil se je zopet, a prebudila ga je samo ljubezen do materinega jezika. Na vseh mestih se je razpočila in razmelinila nemštva skala, in studenci narodne ljubezni udarjajo na dan, kakor udarjajo po dolgem deževju hudourniki iz zelenih bregov. Za vse, kar ima, ima narod slovenski zahvalo dajati jeziku svojemu. Moč tega jezika ga je prebudila iz smrtnega spanja. Ali zdaj, ko se je ravnokar prebudil, slaboten je še, opoteka se sem, opoteka se tja in podsta-

ve nima, na katero bi se stalno oprl. Nima vodnika, nima pastirja, in tako je naravno, da se moči drobé in da deluje vsaka glava in glavica po svoji volji! Ni ga stebra, da bi se okrog njega kristaliziralo narodno delo. Ali naj vam še dlje govorim, knežja milost? Pri takih razmerah dana je velika naloga knezu in škofu, sedečemu na stolici sv. Maksima. Moral bi zapustiti vzvišeno svoje mesto ter iti med narod. Prijeti bi moral za prapor kakor vojnih čet zapovednik v najvišji nevarnosti in biti prvi narodni vojniki, pravi narodni vojskovodja, katerega beseda bi se čula tudi v najbolj oddaljenem mestu. Bil bi naroda pravi oče in do neba bi ga povzdigoval rod hvaležni. Lepšega življenja, kakor bi ga imel tak knez in mož po volji božji, si misliti ne morem. In to je, kar sem vam povedati hotel!«

Zopet se zamisli vladika. Končno pa spregovori zaspno: »Kako pravi don Filip:

*Ich ließ euch bis zum Ende reden — Anders,
begreif' ich wohl, als sonst in Menschenköpfen
malt sich in diesem Kopf die Welt —*

Na stežaj so mi odprta groba vrata in stolica svetega Maksima postane kmalu sirota. Kaj hočem jaz? Morda poznejših kdo, morda! Z Bogom, mladi prijatelj!«

Knez pozvoni. Videti je bilo, da noče dlje govoriti. Strežaj stopi v sobo. Filip odide z globokim poklonom.

»Torej tudi mrtvo srce!« vzdihne sam pri sebi. — —

Zunaj na koridoru so čakali gospodje. Nekateri so povpraševali Filipa, o čem je govoril s knezom in toliko časa. Ali v tistem hipu je stopil škof iz svoje sobe.

Vsi se globoko priklonijo.

»Opraviti želim kratko molitev v vaški kapeli, in želja moja je, da me spremite« — tu se obrne knez k staremu župniku — »vi, gospod župnik Skala!«

Skala, vesel sreče svoje, naglo priskoči ter pritisne ustna svoja na bleščeči biser na knezovi roki. Janez Evangelist si pokrije glavo in odide v milostivem razgovoru s Skalo. Za njim odide vsa družba.

Ko so bili odšli gospodje in je Filip sam ostal na hodniku, imel je priliko čuti tale razgovor v zapuščeni obednici.

»Pij še enkrat, Lovre!« čuje se hripavi glas domačega gospodarja, »pij še enkrat, raca pijana, in veseli se z mano, da se je stvar tako dobro končala! To ti je starina, da je nimaš enake v kletih svojih, dasi imaš vina obilo!«

Glas Ernesta Malca je oznanjeval, da je mož pil nekaj čez mero.

»Le pijva ga!« oglasi se Lovre Sodar. Začuje se kup žvenket.

»Ali meniš, da se bodo res usedali na limanice?« vpraša Lovre tleskaje z ustnami.

»Boš videl! Kakor muhe na medeno satje, če ga postaviš na sonce!« odgovori Ernest kriče. »A zdaj morava za njimi, ti suknjarji so silno občutni. Še enkrat pijva!«

Zopet sta pila.

»A da ostaneš mož beseda, Lovre!« — in čulo se je, kako sta vstala tedaj ter se bližala izhodu. — »Mož beseda kakor skala. Nekaj tisočakov se ti smiliti ne sme!«

»Moji tisočaki so tvoji, kakor rečem in basta!« bleketa Lovre. »A kar si obljubil, moraš tudi izpolniti, saj veš!«

»Aha,« pravi Malec, »zanesi se name. Mesec dni ne bo preteklo, in lahko se boš ženil, hi, hi!«

»Meta bo moja!«

»Kakor sem rekel, tvoja!«

»In basta!«

Filipa so zapuščale moči. Grozne besede so ga opalile kakor blisk, naslanjal se jek steni in nekaj trenutkov slo-nel je v resnici skoraj brez zavesti. Poštenjaka stopita na hodnik.

»Ta blede obraz,« zajezi se Sodar, »morda je kaj slišal.«

»Naj sliši,« odgovori oni, »ta tako ne šteje. Ali hitiva, da jih doideva!«

Nerodno odlazita po stopnicah. Filipu se napravlja tema pred pogledom, in zavedel se je groznega položaja šele tedaj, ko sta bila onadva že davno odšla. —

PETNAJSTO POGLAVJE

*Krotka je Nje duša
kano golubova,
a Nje ime slatko
kano med cjelova.
Al šta mi to hasni
dobro najugodnije,
kad nebo i zemlja
rastavlja me od Nje!*
Stanko Vraz

Filip Tekstor je sam ostal na hodniku. Ko so odšli gospodje, bilo mu je, kakor da se je prebudil iz dolgega spanja. Živo čuti, da je zdaj došel do razpotja v življenju svojem in odpre se mu bodočnost suhotna in solzna! To je vedel, da tu ostati ne sme. Moral bi si izruvat srce iz telesa svojega, ako bi moral gledati, kako bosta brezsrčna starca zvrševala svoje naklepe!

Do danes se je časih še vedno tolažil, da morda ti občutki, ki so mu živeli v srcu, niso ljubezen. Ali da so samo ljubezen, kakor se ljubita brat in sestra! Zdaj je vedel, da ni tako, zdaj je vedel, da je to, kar mu je težilo že toliko časa dušo, boleča, brezupna ljubezen!

Oditi je hotel, oditi je moral! Prej pa, nego je zapustil kraj, kjer mu je padlo v srce seme prve ljubezni, moral je še enkrat videti njo, katere podoba mu je tako jasno živela v duši. Poprej jo je videl, ko je hodila po vrtu. Gre tja. Med potjo si dela sklepe, kako ji bo govoril. Kakor iskra se mu trne zdaj v trpečem duhu sladka misel, da ji mora govoriti o ljubezni svoji ter ji povedati vse. In takoj je trdno sklenil, da ji odkrije vse, kar je nosil toliko časa skrito v sebi, da bi svet ne brusil jezikov in ne metal na čisto njeno podobo umazane pozornosti svoje. To vse ji je hotel povedati, da se vsaj v srdu ne bo spominjala njega, ki je kakor Ahasver napravljaval se v daljni svet!

Da, vse ji je hotel povedati! Ponosneje je stopal nato med gredicami, kjer se je žarilo cvetje pozne spomladi. In bilo mu je, kakor da so dišave tega cvetja napolnile tudi srce njegovo, tisto ubogo srce, kjer je poganjala na kamnitih tleh nesrečna ljubezen krvavo cvetoče vrhove svoje.

Urno stopa dalje. Poznal je vrt in dobro je vedel, kje bo dekle. V najdaljnjšem kotu je stalo nekoliko starih hrastov, velikanov z obraščenimi debli. Pod njimi v senci se je skrivala majhna miza in klopi.

Tu sem je bila prišla Meta tisto popoldne. Nekaj časa je brala v knjigi. Ko je Filip prihajal, slonela je z glavo ob starem deblu, pri katerem je sedela. Knjigo je bila odložila tik sebe na mizo in lahno položila roko nanjo.

Tako v mislih je sedela in s pogledi sledila za oblaki, ki so pluli visoko po nebu ter se ravno tedaj žarili v zlatu zapadajočega sonca. Obrnivši oko od rumenih oblakov, vidi pred sabo Filipa Tekstorja. Ni ga še opazila, ko je bil pristopil. Po bledem obrazu se ji razširi svit sreče, ki pa takoj zopet izgine. Opazivši goreče poglede njegove, vedela je takoj, da mora napočiti ta trenutek! A zdaj, ko je napočil, se ga je ustrašila. Iz srca ji zakipi kri ter ji napolni mlado lice.

Nem je stal Filip pred njo. S srečo na obrazu in s cvetjem v srcu je bil prišel! Ali pri njenem pogledu se razpršijo vsi upi, sreča izgine in hipno se posuši cvetje. Prešine ga bliskoma grozna misel, kaj potem, če bi ga ona tudi ljubila. Bila bi to strašna pregreha, če bi jo s prekletstvom svojim potegniti hotel s sabo v prepade temnega življenja! Nikdar ne! Globoko na prsi se mu povesi glava. Videč ga v tej revščini, topi se dekletu mehka duša in solze ji zalijejo oko.

»Meta!« spregovori Filip, ko je utolažil boje notranje, »k tebi sem prišel!«

Ne upa se mu pogledati v obraz, da bi ne opazil solz, oko ji kalečih.

»Prišel sem ti povedat,« nadaljuje zamolklo, »da moram še danes oditi, oditi daleč po svetu. Ker pa vem, da bodo metali kamenje za mano, očitali mi nehvaležnost

ter obdali s črnimi sencami ime moje — zatorej sem prišel k tebi!«

Beseda mu zastane; kar ji je hotel povedati, vse je bil zdaj pozabil. Iskal je po kotih duše svoje, kjer se je bila ravnokar razcvetela mala in krasna spomlad — ali zdaj je bilo vse prazno in ostal je le črn pepel nekdanjih spominov.

Naposled sede k mizi, njej nasproti. Meti pa so se bile na licih še bolj razvile rdeče rože čistega devištva.

»In glej, Meta!« prične zopet ter si nasloni na mizo z rokama obraz, »naj svet misli, naj svet sodi, kakor mu drago! Ali ne hotel bi, da bi tudi ti imela o meni take spomine, da bi tudi ti sodila tako, kakor bo sodil svet! Ne hotel bi, da bi se tudi v tvojo dušo vtisnila črna moja podoba! Pa čemu ti pravim to, Bog moj, čemu?«

Filip umolkne in rahel vzdih mu pride iz srca.

Z vsemi močmi je iskal besede, le ene besede; in Bog ve, da bi mu ne bila prišla le-ta beseda čez ustne — da se ga ni usmilila ona, zavaljo katere je boril silni boj s svojo dušo.

Dekletu se je milo storilo. Rahlo mu dene mehko, belo svojo ročico na glavo, rekoč: »Filip, poglej mi v obraz — in povej mi, da me ljubiš!«

In zardela je kakor mlad rožni cvet spomladi.

Po njem pa se razburijo vsi občutki in pozabljen je svet okrog njega, pozabljen in vtopljen v večno temo, iz

katere se mu svita le njena krasna podoba. Ona je v sramežljivosti svoji vstala. Tudi Filip vstane in vzklikne srečen: »Meta!«

Ležala mu je na prsih! In brez besedi, brez besedi pritiska k sebi glavico njeno!

Ali je bil to greh, da sta se revna črviča v neskončni stvaritvi tako ljubila? Narava se ni zavila v temo in na nebu je še vedno rumenela zarja zahajajočega sonca! Nekje tam gori v razprostrtih vrhovih starih hrastov je sedel kos na veji ter pošiljal v hladni večer milobno svojo pesem. Ta pesem je donela po gaju in sladki njeni glasovi so prihajali tudi v prekipeči srci tu dol ter se družili ondi s harmonijami ljubezni, s harmonijami sreče.

Iz te sreče ju prebudé lahni koraki. Nepričakovano je bil prišel po peščenem potu knez Janez Evangelist. In zdaj je stal pred njima v violetnem svojem talarju in z zlatim križem na prsih. V roki pa je držal s srebrom kovano knjigo, brevir svoj. Knez je na deželi svoje molitve rad opravljal pod milim nebom. Zato je bil tudi tisti dan prišel na nižavski vrt in po peščenih stezah hodeč prebiral sveto knjigo. Po obrazu se mu razširi nekak dobrovoljen smehljaj.

»Tu je vir vašemu navdušenju, Filip Tekstor. Cherchez la femme!«

Ponosno se obrne, odpre knjigo ter počasi odide.

ŠESTNAJSTO POGLAVJE

Don Cesar: Und seine Schwester!

Chor: Wehe! Wehe! Wehe!

— — — — —
*Chor (Bohemund): Es ist gesprochen,
du hast es vernommen,
das Schlimmste weißt du, nichts ist
mehr zurück!*

Schiller: Die Braut von Messina

Proti večeru tistega dne je sedel Ernest Malec v svoji sobi. Odtegnil se je družbi, ker je hotel sam s sabo premisliti še enkrat vse dogodke, ki jih je ravnokar doživel. Ali najprej je hotel govoriti s hčerjo Meto, da bi se še danes vse dognalo. Ukazal je bil strežaju, naj poišče gospodično. Zdelo se mu je, da je predolgo ni. Malo ga je pričelo skrbeti in po mehkem stolu se je premikal tja in sem. Tu in tam si je potipal z roko za vrat. Imel je občutke, da ga hoče zavrtnica zadušiti.

»Kje tiči toliko časa!« reče jezno, pograbi steklenico na mizi ter si naliije črnega vina v kupo. Ko je izpil, zjezi se na muhe, katere so mu sedale po potnem obrazu. V srdu je z modrim robcem tolkel za njimi.

»Saj je hujše to čakanje, nego sem menil! Preklicana golazen!«

In zopet je vihtel modri robec po zraku.

Tedaj je prihitela hči Meta v sobo.

»Tu sem, ata!«

Bila je rdeča kakor cvet.

»Kje si bila, da te tako dolgo ni?« vpraša stari s kislim glasom.

»Na vrtu!« odgovori in nehote je še bolj zardela.

»Čemu ti je treba toliko krvi v licih. Saj se ne kuri na vrtu! Ha, ha!«

Dajal si je pogum, zato se je glasno smejal slabemu svojemu dovtipu.

»Sedi, Metka, sedi!« pravi mehkeje. »Zdaj je škof na vrtu in gospodje so se razkropili! Zdaj utegnem in s tabo sem hotel govoriti. Jezna pa mi ne smeš biti! Imaš nekaj vojaškega, nekaj odločnega, kar še celo mene, ki sem vendar oče tvoj, časih spravi v strah. To bo revež prihodnji mož tvoj!«

Zopet se je smejal, da bi ga ne zapustil pogum.

Hči sede tik njega na stol.

»Tako je prav! Tu sedi tik mene!«

S tolsto svojo roko tipa po mehki njeni ročici.

»Silno te imam rad, Metka!«

In zopet gladi njeno ročico.

»Rajši od Viktorja, ki mi venomer zapravlja denar. A tudi ti me moraš rada imeti, to ti rečem!«

Tu izpije kupo vina.

»Malo vina potrebujejo moje stare kosti!« opravičuje se, potem pa se ji znova sladka: »Rad te imam, in ti mene tudi, ali ne, Metka?«

»Da, da!« odgovori Meta hitro.

»Nekaj bi te prosil, otrok sladki! Nekaj mi moraš na voljo storiti!«

»In kaj, ata!«

Stari si briše z robcem plešasto glavo. Zdaj je prišel odločilni trenutek, a vedel ni, kakšno besedo naj rabi, da bi dekle ne vzkipel. Zagleda se v arabeske na steni ter premišlja.

»Nič takega,« odgovori počasi, »da bi se ti bilo bati. Ha, ha! Ženina imam zate, ha, ha!«

»Ženina?« Vsa kri ji izgine iz lica in kakor blisk se dvigne s sedeža svojega. Stari se dela, kakor da ni opazil vtisa svojih besed.

»Prihajaš v leta, Metka, in starost je najhujša bolezen pri dekletih, ha, ha!«

Neprijetno se je smejal.

»Tu pa se je častitljiv mož, dober mož, oglasil pri meni in poprosil za roko tvojo. Dejal sem si: dekle prihaja v leta, a snubači so bele vrane. Prideš v leta. Tista mehka kožica na licu se izgubi, izgubi se tudi svetlost las

in šibkost telesa! Potem pa snubačev ni. A zdaj se je oglasil častitljiv mož, poštenjak, in vzeti te hoče!«

Ni ji gledal v obraz, ko je govoril te besede. Meta je slonela pri stolu ter skozi okno obračala pogled na večerno zarjo, zlatečo sivo gorovje. Dobila je bila nekje kos belega papirja in trgala ga mehanično, da se je pred njo po parketu napravil bel sneg. Končno se obrne proti njej. Smilila se je mu je, ko je tako bleda stala pred njim. Vstane in ji z debelimi prsti pogladi lice.

»Čemu se plašiš, golobica?« vpraša boječe, »enkrat se moraš možiti. Saj ste dekleta za to na svetu, ha, ha!«

Ojačila se je: »A jaz se ne bom, ata, ne, ne!«

Srpo ga pogleda, tako da Ernest Malec nehote zopet sede.

»Sedi tudi ti, Metka! Moj Bog, saj ti še povedal nisem, kdo te hoče. Ti pa hočeš takoj vse preobrniti, voz in voznika!«

»Kdo je? Še vedeti nočem! Malo me je skrb!«

Prične jezno hoditi po sobi. Staremu upade srce.

»Poslušaj me vendar, prepelica moja! Poslušaj me vendar!«

»Nočem!«

»Sodar bi te rad, in to je vendar tehten ženin!«

»Sodar, sladkodišeči tisti notar?«

»Kaj notar! Ta je še otrok in zate ni. Ali vzel bi te stari, Lovre Sodar. Dobra duša je in, kar je še bolje, polne

ima vreče in shrambe. V svilo te bo oblačil ter ti plesal čisto po tvoji volji. Okrog prstov si ga boš ovijala in dobro življenje boš imela. In to je glavna stvar!»

Meta postoji pred njim. Ne odgovori mu takoj. Srd ji dviga prsi in z bleščečimi očmi zre na roditelja svojega.

»Stari Sodar?» vzklikne zaničljivo s suhotno zvenečim glasom. »Vi bi me torej radi spečali, ata, kakor spečate udebelfeno živinče iz hleva! In vi ste mislili, da se bom v resnici dala položiti na tehtnico, da me prodaste kakor voz starega blaga! Rajši grem služiti, beračiti po svetu, nego bi se vdala temu staremu grešniku!»

Tik nje na mizi je stala kupa. V srdju svojem jo pograbi ter trešči po tleh, da se razbije na drobne kosce.

»Rajši grem beračiti! In ta človek, ki mi je že od nekdaj tako neprijeten z debelimi svojimi očmi. Prodati me hočete!»

Z belimi zobmi si grize ustne.

»Počakaj no, Metka, da ti povem in razložim. Ne bodi kakor vrelo mleko, ki takoj prekipi. Naj ti povem!»

»Rada bi vedela, kaj mi imate tu pripovedovati,« odgovori hči trpko. »Vi me hočete prodati, a jaz se prodati ne dam. To je vse in drugega nič, pa — basta, kakor bi rekel sivolasi ženini moj!»

»Ti ne veš, kako se mi godi,« tarna stari, »ti tega ne veš!»

S tresočo roko si pogladi svetlo plešo ter globoko vzdihne. »Ti misliš, da je vse tako, kakor se vidi. Pa ni! Ko ti spiš, tedaj tarejo očeta tvojega skrbi, in spanje mu na trudne trepalnice sesti noče. Časih bi rad, da bi zaspal in se več ne prebudil!«

Obstala je pred njim.

»In kaj potem?« vpraša ostro.

»Imel sem nesrečne kupčije. In zdaj, da ti povem resnico, zapravljen je vse. Če naši dolžniki danes hoté, spodé me lahko izpod strehe prednikov mojih, mene in vas otroke. Take so reči, ljuba Meta moja. Kaj potem? Vprašala si. No, potem nam res ne ostaja drugega nego beraška palica! Z njo po svetu širokem!«

Ko hči ničesar ne odgovori, dostavi še: »Pri tem je najhujše to, da si lahko pomagam, če imam le majhne vso-te. Zopet bi prišel denar v hišo, in revščina bi se odgnala za vedno. Revščina, ki je tako grozna, če je človek kdaj v obilnosti živel! Potrebujem samo štirideset tisoč. A te moram imeti, moram imeti, če jih imam iz tal izkopati!«

Vstane in trd mu postane obraz.

»Da mi jih Sodar, ali da mi jih samo tedaj, če dobi tebe v zakon. Zdaj veš, kako je. Boljši je star mož nego stradanje!«

»To mislite vi, ali jaz sem drugačnega mnenja! Za ves svet ga nočem, tega umazanega skopuha. In če pride danes Nižava na nič in mi vsi z njo! Dajte me živo v

grob! Samo tega starega človeka ne! Če mi poda roko, mi je, kakor bi čutila na koži svoji mrzlega kuščarja! Z vsemi močmi me ne priterate v ta zakon. Zato govoriva rajši o pametnejših rečeh!»

»Meta,« zastoče stari, »pomisli vendar, da nas rešiš vse. Tudi je star in umrl bo kmalu!«

Suhotno mu odgovori: »Otroška ljubezen mi ne naklada takega bremena. Tudi roditelji ne smejo zahtevati od otrok svojih, da bi se jim na ljubo usmrtili. In zame bi bilo to hujše od smrti. Da bo kmalu umrl! Te proza-ične tolažbe bi si ne hotela privoščiti. Duša moja ni nji-va, kjer bi poganjale take strupene rastline. Bogu dajem hvalo, da je tako! Naj živi vso večnost. Jaz pa ga vzela ne bom. Rajši še danes zapustim Nižavo in, če hočete, samo z obleko, ki jo zdaj nosim na sebi!«

»Ali je to zadnja beseda tvoja?«

»Zadnja! Da bi tega zaljubljenega starca sleparila ter mu metala pesek v oči vse dni, ki jih bo še preživel v sivi starosti, za to sem predobra. Hinavstva ne ljubim, in če se mi še tako drago plača. Tudi je še drug vzrok!«

»Drug vzrok!«

»Drug, in sicer najglavnejši. Takoj od pričetka sem hotela govoriti o njem, ali s svojim Sodarjem in tisoča-ki njegovimi ste me razsrdili preveč. Pozabila sem, ali zdaj je še vedno čas, da govorim!«

»No kakšen je ta vzrok?«

»Važen, kakor sem rekla. Sami ste dejali, da sem že v letih in da se mi je čas možit. Mislila sem že na to in srce moje si je poiskalo ženina, ki je boljši od Sodarjev, in če jih priženete celo armado!«

»Ti imaš ženina,« vpraša oče sarkastično, »in za hrbtom mojim si si ga izbrala? Vraga, to mi napravlja veselje. Končno pa vendar ni kakor nižavski hlapec ali kakor drug mladenič take in enake romantike, ha, ha!«

Nekaj časa se smeje, potem pa vpraša: »Ali smem vedeti, kdo je ta plemeniti ženin, ki je po volji deviškemu srcu tvojemu?«

»Smejete se lahko, ali pomagalo vam ničesar ne bo. Vzamem ga vendar, če je še tako smešen v vaših očeh!«

»Povej vendar, kdo je.«

»Filip.«

»Kakšen Filip?«

»Tekstor!«

»Filip Tekstor!«

Počasi je izgovarjal zlog za zlogom. Poskušal je vstati. Vidno mu je kri zapuščala lice, da je bil takoj bled kakor stena. Odpiral je usta in z nekakim smrtnim strahom opazoval hčer, ki je mimo stala pred njim. Končno se mu izruje vzklik: »Ali si zblaznela!«

»Zblaznela!« odgovori dekle in ponosno se dvigne. »Ali ste res mislili, da tako po denarju hlepim, da bom vzela v zakon moža, ki ima sive lase in polno vrečo de-

narjev? V tem sem premalo vaša hči, ata! Naj si obdrži oboje, denar in sive lase. Živo sem si ohranila srce, in bolje, da sem srečna v uboštvu nego nesrečna v bogastvu. To je trdni moj sklep in, če je Bog razsodil, da mi je s Filipom trpeti in stradati, bodi tako! Še verujem v ljubezen in upam, da me ta vera nikdar zapustiti noče!»

Vstal je bil med njenim govorom. Sam s sabo mrmra besede. Iz steklenice si nalije vode na robec ter si moči vročo glavo.

»Ti ne veš, kaj delaš, kaj govoriš!«

»Dobro vem, da vam ni všeč, kar govorim. Pomagati si ne morem! Kaj me skrbé vaši rudokopi, vaše trgovine in vaše špekulacije! Da me le Filip ljubi!«

»Dekle, ti si popolnoma zblaznelo! Moj Bog, ali sem bil slep! Da bi ga bil pustil v Rusijo, v Sibirijo, ali tja, kjer je večni led in sneg! Da nisem opazil ničesar!«

Obstane pred njo in jo prime za roko: »Vse to si izbiješ iz glave! Če ne, prekolnem te še danes! Še danes te spodim, da boš šla bosa od hiše. Ti ne veš, kakšen sem, če se raztogotim! Moj Bog, kaka nesreča! Izbij si ga iz glave!« tarna starec in teka po sobi.

»Ne morem! Nočem!«

»Nočeš, Meta, nočeš!«

»Nikdar ne!«

»Hočeš me torej prisiliti — —?«

»Storite, kar vam ljubo. Saj sem že dejala, da grem danes od hiše, in bosa, če treba!«

»Imej pamet, dekle, imej pamet! Za Boga, ti ne veš, kaj počenjaš!«

»Vi branite Sodarjeve tisočake, jaz pa pravice srca svojega!«

»Sodarjeve tisočake! Naj jih vzame vrag! Meta, usmili se me! Usmili se bele glave moje! Vzemi, katerega hočeš. Sodarja zapodim in vrata mu pred nosom zaprem. Pomagal si bom na kak drug način. Naj se mi proda vse, samo tega človeka pozabi! Zavoljo usmiljenja do mene ga pozabi!«

Z jokajočim glasom je govoril te besede. Ali vtisa vendar niso napravile.

»Ne morem in nočem!« odgovori hči ostro.

Zbadljivo pa še pristavi: »Zdi se mi, da igrate komedijo, ata!«

»Komedijo! Ti se šališ iz starega očeta svojega! Tudi prav!«

Sede na stol. Obriše si obraz, izpivši kupo vode. Nekaj časa molči ter se pri oknu zagleda v krajino, katero je pokrival tedaj že večerni mrak.

»Ako hočeš sama tako,« spregovori zaspano, »mi je tudi prav. Ali nocoj to noč boš še jokala, kolikor nisi še vse svoje dni. Sedi in poslušaj! Kratka bo pripoved, ali bolje bo, če jo poslušaš sede!«

Dekle molče sede. Z nekako grozo jo napolnijo mrtvozaspane besede očetove.

»Zdaj poslušaj! Ker si sama hotela, povedati ti moram vse. Dolgo je že od tedaj, ali sence tistih časov segajo še zdaj v življenje moje!«

Po kratkem premolku nadaljuje: »Nekdaj v mladosti svoji sem imel prijatelja. Dober človek je bil, ali jaz sem ga opeharil in pahnil v nesrečo! Mlad sem bil in strasti so kipele po meni! Mnogo sem grešil in, če bi imel kaj vere, ne zatisnil bi v noči nikdar več oči. Ali ti časi so pretekli. Kaj hočem! Mlad človek ljubi svobodo, prostost, in ne more prenašati nikakih okov!«

»Mene pa vendar hočete vkovati —!«

»Potrpi, takoj zveš vse! Imel sem torej mladega prijatelja. Imel je ponižno, mehko naravo, in dobri prijatelji so smeli na njem drva cepiti, tako pohleven je bil. Njegova največja nesreča pa ni bila ta krotka in nad vso me-ro ponižna narava. Največja nesreča mu je bila mlada, prekrasna žena, ki ni bila niti ponižna niti mehka! V hišo sem prihajal in ta ponižni in dobri človek me je še sam vabil. Če me ni bilo en dan, vprašal je takoj: kje si tičal, da te ni bilo? In tudi žena me je tedaj vedno vpraševala, kje sem ostal, da me ni bilo. Zato sem prihajal, prav obilokrat prihajal. Dobri prijatelj pa me je puščal pri ženi, hodil po svojih hlevih ter se veselil tolstih svojih volov, katere je potem drago prodajal na Hrvatsko ali

Bog ve kam. Jaz pa sem tičal pri ženici in drobil sem ji sladke besede. Bil sem človek, v katerem so kipele vse strasti. In tedaj sem še tudi obilo denarja imel, ki jih zdaj nimam! Privadila se me je počasi; tako zelo se me je privadila, da sem jo smel nekega dne poljubiti na lice, dasi je bila žena prijatelja mojega, bratranca mojega Vida!«

»Čemu mi govorite o teh ostudnostih!«

Srdito je vstala s sedeža. Prijel jo je za roko ter jo s silo potisnil na stol.

»Tu sedi in poslušaj! Sama si hotela tako, torej poslušaj in izpij, kar si si natočila. Da, draga, na Višavi se je vse to godilo. In tisti osleparjeni revež je bil moj bratranec Vid, ki je potem v širni svet pobegnil ter pustil na Višavi drobno in krasno ženo svojo. Morda si kdaj kaj čula o tem. Mogoče! Dolgo je od tedaj. Gotovo pa nisi do danes vedela, čemu jo je ta ponižni Vid potegnil v daljni svet. Zdaj boš zvedela vse! Nekega večera je bilo. S Klaro, tako je bilo ime Vidovi ženi, šetala sva se po temni gozdni poti. Mož je bil odrinil s puško nekam na polje. Morda je hotel vrabiče streljati, ki so mu uhajali v proso. Čemu naj bi tičal doma, saj je bila žena v dobrih rokah, ha, ha! Po temnem potu sva se sprehajala, a jaz sem grešil na temoto. Tik starega kostanja sem poljubil ženo bližnjega svojega na sladka njena usta. Ubogi Vid pa je tičal za kostanjem. Vse je videl in vse slišal. Namesto da me je s strelom kakor steklega psa podrl na tla,

grizel je jezik in molčal. Ponoči pa je spravil otročiča svojega v potno torbo ter izginil čez gore. Takšen ponižen človek je bil bratranec moj, Vid!«

»Moj Bog, čemu mi vse to pripovedujete?« vpraša hči nestrpljivo.

»Čemu? Takoj zveš in še prezgodaj. Kakor sem rekel, izginil je naš preponižni Vid čez gore. Tu na Višavi pa je ostala vitka njegova ženica. Kaj je nama ostajalo nego sladka ljubezen? In tej sva se tudi vdala z vso silo kipečih src. Končno pa se človek naveliča vsake ženske, in če je krasna kakor boginja. Tudi Klare sem se naveličal. No, ali vse to ne spada semkaj! Spoznal sem se s tvojo materjo in, ker mi ni kazalo, za večne čase nositi bremena skrivne ljubezni, oženil sem se. Morda si zopet čula, da se je na dan poroke moje ustrelila gospa z Višave. Govorilo se je obilo, ali končno je obveljalo mnenje, da se je usmrtila zavoljo toge in žalosti. Dobri ljudje so dejali, da ni mogla prenašati puščobe na Višavi, videč srečo in veselje na Nižavi! Prav mi je bilo tako. Ali v resnici se je ustrelila zavoljo mene in ne zavoljo nezvestobe moževe, ki jo je bil zapustil ter odrinil v široki svet! To pa še ni vse. Zveza moja s Klaro ni ostala brez nasledkov. Dobil a sva sina in ta sin — — — «

»In ta sin!« Strastno se je dvignila Meta. Vsa kri ji zapusti lice. Oči se ji široko odpró in v grozi in strahu zre

svojemu roditelju v trdi obraz. S tresočo roko se opre na mizo in ponavlja z zamolklim glasom: »In ta sin?«

»Da, da, ta sin je Filip Tekstor!«

»Filip Tekstor!« vzdihne. Obidejo slabost. Po parketu se je zgrudila, da je niso vzdržale roke roditeljeve, ki je toliko gorje povzročil otroku svojemu. — —

Drugo jutro je odhajal knez Janez Evangelist.

Pred Nižavo stoji njegov voz in konja se penita v srebrno kovani opravi. Tudi drugih vozov se je bilo nabralo in vse je čakalo na odhod. Hlapci so pohajkovali med vozovi ter pričakovali gospodov.

Naposled stopi škof iz poslopja z vso množico spremljevalcev. Prišel je tudi hišni gospodar.

Ko stopi knez na dvor, pade na kolena ljudstvo, katero je bilo prišlo »gledat«. Janez Evangelist se ozre po navzočih ljudeh, povzdigne belo drobno roko in jih blagoslovi, leno in takisto življenja trudno.

Potem se obrne k hišnemu gospodarju.

»Da se zopet kmalu vidimo, gospod Malec! Vero imate! Vi ste naš mož!«

Zbranim gospodom pa reče: »Gospod Blagor, želja moja je, da prisedete k meni!«

Z župnikom sedeta v voz. Kmalu potem oddrda vsa vrsta tja v pogorje, v deželo, kjer je hotel knez deliti birmo.

Pred Nižavo pa ostane Ernest Malec in dolgo časa zre za odhajajočimi.

»Vero imate!«

Ali res?

Ernest Malec je bil tedaj pač v takih okoliščinah, da ni smel imeti — nikake vere! —

SEDEMNAJSTO POGLAVJE

*Prosim te, tujka ljubezniva,
vame ne vpiraj temnih oči,
da se ljubezen nepremagljiva
v mojem srcu ne obudi.*

Simon Jenko

Tisto jutro, ko je knez in škof zapustil Nižavo, bilo je tudi na višavskem dvorišču več življenja nego li navadne dni. Iz hleva sta bila hlapca izvlekla starega, koščenega konja, ki je do zdaj vlačil plug in brano po graščinskih njivah ali pa vozil butarice in hlode po gozdnih, blatnih potih. Malokdaj je užil kaj ovsa, zato so štrlele kosti z njega, kakor štrli ostro kamenje z neplodnega Krasa. Nerad je zapuščal prijetne svoje jasli in skoraj spehali so ga na plan pred hlevom, kjer ga je pes ob verigi sprejel z glasnim lajanjem. Melanholično je povetil glavo ter čakal, da bi ga vpregli v voz, v tezalnico! Ali danes mu je bila namenjena bolj gosposka usoda: čez trebuh so ga tesno s pasom prevezali in na hrbet mu potisnili staro, oguljeno sedlo, ki morda že ni rabilo pol stoletja!

Pri sedlanju sta počenjala hlapca svoje šale, v veliko radost drugi družini, ki je bila ravno odkosila in je od mize sem tik vežnih vrat opazovala čudni ta prizor.

»Kaj li bo danes, da mora koščenjak v gosposko to obleko?« vpraša hlapec Miha. »In ravno danes sem mu nasul ovska, da je šlo čez jasli! Hudika, da bi se le nesreča ne pripetila! Žival ni taka, žival je iskrnata!«

»Splašil se ne bo,« odgovori volar Jaka, »ker ga je podkev malo otiščala. Res, sreča, drugače bi ga gospod še ne ukrotil!«

»Pojaj mu muhe!« kriči Miha, »kopita mu moram omiti, da me hudir ne vseka! Žival ni taka, žival je vroče krvi! Pojaj mu muhe!«

S slamo mu je obrisal kopita. Končavši to delo, pa reče: »Prav čedna kopita so še, malo široka, kakor lopata. No, pa to je še bolje, vsaj bolj varno stopa!«

»Molčita vendar,« kara ju stari Jernej, stopivši iz veže, »molčita in mirujta! Naš gospod si napravi lahko konja, kakršnega žive dni videla nista in ga žive dni videla ne bosta. Hvaljen bodi Bog, daj mi uzdo, Jaka!«

»Kaj pa bo danes,« vpraša Miha radovedno, »pride li Elijev voz, da se bomo odpeljali proti nebesom?«

Glasno smejanje razkači starca: »Ne smejte se! Naš gospod bi imel lahko lepega konja, pa ga noče! Hvaljen bodi Bog, dosti je denarja! A tudi ta konjiček je še dober. Star je nekaj! Hvaljen bodi Bog, kdo pa se ne postara na

svetu! Za naša pota je konjiček še predober!« Ponosno je tiščal uzdo v roki in z zeleno vejo odganjal osedlanemu konju muhe, ki so mu sedale po velikem trebuhu.

»Ovsa res ni dosti zobal!« prične Miha na novo razgovor.

»Kdo naj zoblje oves dandanes!« odgovori starec suhotno. »Ali mislite, da ga imajo oni na Nižavi? Osat in slamo hrustajo, in še tisto plesnivo!«

»Oves ste pa vi prodali!«

Miha je spregovoril te besede ponižno, samo besedico »vi« je nekaj bolj naglasil, kar je povzročilo, da se je družina takisto na tihem smejala.

»Kaj praviš, fante!« zatogoti se v svojem poštenju zadeti majordomus višavski.

»No, no,« odreže se Miha, »za gospoda, ne zase, za gospoda!«

Stari konj, ki je dal povod vsemu temu govoričenju, vonjal je do zdaj po tleh za drobjem slame in sena. Kar je ujel iz prahu, to je s tiho zadovoljnostjo hrustal s starimi zobmi. Tedaj je pa živinče hipno dvignilo težko svojo glavo, pričelo po zraku vohati in končno je dalo od sebe nekaj grdega rezgetanja, kakor da je iztaknilo kaj zelo prijetnega! Začuje se konjskih kopit topot in po poti iz gozda prijezdi grofica Lina.

»Ta iz Soteske je!« pravi Jernej.

»In kako jezdari,« dostavi Miha. »Ni čudo, da strahuje hlapce in dekle v Soteski. Bolj se je bojé nego li starega grofa! Kam neki plazi!«

»Gospodar je v Soteski,« vtakne se vmes tudi volar Miha, »in še grof se trese časih pred njo, pravijo. Kam se ji pač tako mudi! Prav po generalsko sedi na konju! Ni napačna taka ženska!«

»Hvaljen bodi Bog, k nam gre!« zastoka stari, »in gotovo zavoljo meje!«

Res je grofica s konjem kači enako bliskoma zavila okrog zidovja in zdajci obstala sredi višavskega dvorišča. Na mahje ukrotila konja, ki je razljučen grizel železo ter otresal ponosno glavo, da so pene letele naokrog. Z belo ročico ga je potrepala po svetlem vratu in spregovorila nekaj nemških besed konju svojemu v hvalu. Potem šele je dvignila ošabni obraz, z nepopisnim zaničevanjem opazovala nekaj časa osedlanega starega konja in kupe gnoja, ki so pred hlevi od nekdanj kužili višavsko ozračje.

»Kdo je tu gospodar?« vpraša grofica mrzlo. Pričela je z uzdo nagajati konju, da je prišel v ogenj ter plesal s krasno jahačico po peščenem tlaku. Ko ga je brez težave zopet umirila, vpraša še enkrat: »Kdo je tu gospodar?«

Stari Jernej ji v prvem strahu ni vedel česa odgovoriti. Njegov tovariš, koščeni rjavec, pa je hotel porabiti

lepo priliko: dvignil je mršavo glavo in raztezal mehke nozdrvi proti gosposkemu sorodniku iz Soteske. Ali ta ni hotel napraviti tega plebejskega znanja, umaknil je ostro črtano glavo v stran in samo z vitkim kopitom udaril enkrat ali dvakrat ob tla, kakor bi se pri svoji zapovednici pritoževal, da ga je privedla v tako kmetsko soseščino. Oni z Višave premaknil je nato okorne noge, da bi prišel bliže.

»Ehá!« zarjove starec, »kam siliš, koščak? Tu ostani no! Kdo je gospodar, ste vprašali? E, dobro, da ravno prihaja! Stoj no, polt rjava!«

V tistem hipu stopi Bogomir iz veže. Najprej opazi samo osedlanega svojega šarca; a ko ugleda tudi grofico, spreletelo ga je, kakor bi se sramoval. Nasproti njeni aristokratsko poetični podobi dozdevalo se mu je to staro, umazano dvorišče silno prozaično. Tisti hip je opazil prvič, kako neokusna je gnojna luža pred hlevom in kako je raztrgana lesena streha po poslopjih. Tudi zidovje se mu je videlo sramotno umazano, kakor bi na Višavi ne poznali ne apna ne zidarjev. Sramoval se je! In sredi vsega pa še ta suhorebrni konj, po zunanosti čisto onemu enak, na katerega je nekdej sedal znani vitez španjolski.

»Grofica soteška povprašuje po vas!« kriči mu Jernej naproti. Starec se je odločno bal te ženske in želel je kar najhitreje prepustiti konja gospodarju svojemu.

»Smo ga že osedlali, rjavca!« poudarja zavedno, »prav kakor ste ukazali!«

Ko mu gospod, ki je bil ob tem še bolj zmeden, ničesar ne odgovori, obrne se h konju. »Ehá! Prestopi se, koščenjak!« In ko se konju ni hotelo prestopiti, pograbi z obema rokama povodec in ga skuša tako po vsej sili spraviti z mesta in na mesto, kjer je stal mladi gospodar. Ali konj ni hotel z mesta in, ko ga je starec z vso močjo vlekel, napele so se mu žile na suhem vratu in v nekako horizontalno lego se mu je spravila glava, da je bilo groza pogledati nestvorno žival. Vmes pa je kričal stari Jernej svoj »eha« in rotil se je, kakor bi se močno srdil. Toda živinče se vendar ni hotelo prestopiti in, ko mu je Jemej takisto pri glavi vlekel in vlekel, obračalo je debelo, a motno svoje oko proti gosposkemu sosеду, češ tudi mi, ki smo pri poljskem delu opešali, imamo časih svoje trme!

Vtem se je bil Bogomir s klobukom v roki in s primernim poklonom približal kontesi, katere konj ga je z žarečimi očmi ogledoval in nekolikokrat zasopihal proti njemu.

»Vi ste torej tu gospodar?« spregovori trdo grofica. Z visokega sedeža svojega mu je premerila osebo od glave do tal in potem od tal do glave.

Zardel je, ko ji je odgovoril: »Sem, in ime mi je Bogomir Lesovėj!«

»A jaz sem hči grofa iz Soteske!« dejala je nato ona skoraj ironično ter nagnila glavo, toda prav malo.

Bogomir se globoko prikloni. Iz njegovih pogledov je morala sklepati, da je radoveden, česa tu išče hči grofa soteškega.

»K opravku torej!« spregovori ponosno jahačica. »Vi sekate danes na Logu, kjer mejite ob našo zemljo, to je ob zemljo, ki je mojega očeta last, ekscelence grofa Antona v Soteski!«

»Res! In ravno sem hotel iti na mesto, da bi mi kaj mladega lesa ne posekali!«

»Meja, seve, vas ni mnogo skrbela!« odgovorila je trpko.

Tu je menil stari Jernej, da je napočila doba njegova. Vsili se brez omahovanja v razgovor.

»Meja je tam,« prične počasi, »tako vidna, da jo dobim, če sem slep in ponoči. Tu pri Ločniškarjevi mlaki je tista stara smreka, ki se ji lubje lušči, ker so ji zažgali smolo. Posušila se bo, ta je gotova! Od te smreke pa kakor nit dalje do robovja, ki je z mahom obraščeno. Na tem robovju je umrl onega leta stari ovčar, tisti Tržačan Luka. Žganja se je bil napil čez mero in to se je vnelo v njem. Drugo jutro smo mrtvega dobili v gozdu in z glavo je slonel na tistem robu. Od roba dalje pa za dva vatla v krivino in potem zopet kakor nit ravno proti severu dalje! Moj Bog, meja je očita, vsak otrok jo pozna! Seve,

kdor je videti noče, ta je ne vidi! In graščinski ste tam zrneraj radi uhajali čez njo, da ste dosegli kak hrastiček, ki je rasel na našem! Taka je! Hvaljen bodi Bog!»

Starec se je v tem govoru zelo razvnel in opazil ni, kako mu je gospodar dajal znamenja, naj utihne. Popisati pa se ne da, kako se je spreminjal aristokratski obraz mladi kontesi: satiričnost, zaničevanje in Bog ve kaj vse enakega izraževalo se je med govorico starega služabnika na tem obrazu.

Spregovorila je z zvenečim smehom: »Pri vas, gospod Lesar, videti je, da so vaši hlapci *vaši* gospodarji.« Maliciozno je naglašala besedico »*vaši*«. —

»Lesovėj! Lesovėj! Kontesa, ali odpustite staremu zvestemu služabniku, ki je že vse dni življenja svojega pri tej hiši!«

Bil je močno v zadregi. Grofica obrne konja: »Ako vas je volja, pojdiva na mesto! Sami se boste prepričali, kje je pravica. Drugega ne zahtevamo nego pravico samo.«

Z bičem zadene stegno svojemu konju; le-ta se spusti takoj v lahen tek. Zapustila je dvorišče, ne da bi čakala Bogomirovega odgovora. Temu ni ostajalo drugega, nego splezati v sedlo. Pri tem mu je pomagal Jernej in godrnjal:

»E, mnogo so nam pokradli graščinski in še več bi nam bili, da nisem pazil kakor postojna na tisto mejo.

Že grofov oče je silil na naše. Taka je! Čemu bi se več govorilo!«

»Za božjo voljo, molčite vendar!« vzdihne Bogomir, sedeč na svojem konju. Le-ta se sprva niti premakniti ni hotel. Brskal je z nogami, nekaj kratov na mestu zaplesal naokrog ter skušal zadnji del težkega svojega telesa dvigniti v zrak. Ko ni vse nič pomagalo, vdalo se je končno živinče in s smešnimi skoki odrinilo z dvorišča. Tu je ostal starec na mestu in gledal za njim.

Z velo roko si pogladi sivo glavo in reče bolestno: »Danes bo pa šla meja in nekaj sežnjev višavske zemlje z njo! Dobro in poštene višavske zemlje! In če bo hotela deset tisoč kubikov hrastovega lesa, dal jih ji bo! Dal, ker je mlada! Hvaljen bodi Bog!«

Onadva sta nekaj časa molče jezdarila po gozdni poti: grofica naprej, Bogomir pa nekoliko korakov zadaj. Pri liko je imel opazovati vitko njeno telo, ki je z nepopisno gracioznostjo tičalo ter se gibalo v sedlu. Z gracioznostjo pa se je družil plemenitaški ponos, ki je svojstvo samo porojenim plemenitnikom. Vsa njena podoba je dihala mrzlo lepoto, katera je mlademu spremljevalcu v hipu zmedla vse misli, da je pozabil na komični položaj, v katerem se je brez dvojbe nahajal. Bil je jezdec, a ne prezvrsten, in časih se je v resnici videlo, kakor bi hotel poiskati pot s sedla navzdol. Pri tem je delal stari konj neprijetne skoke, da je Bogomir zdaj in zdaj že hotel

pograbiti sedlo, da bi se vzdržal v višini in da bi ne padel na pot, kjer so se kazale luže in črno blato. Njen konj pa je premikal elastične svoje ude kakor srna pogorska in kontesa je sedela na njem varno in zavestno, kakor bi na noben način s sedla uiti ne mogla. Bilo je veliko nasprotje med njo in njim in samo se je vrivalo v oči to nasprotje! Ali naš Bogomir ni ničesar opazil, tudi ne, kako se je nekolikokrat ozrla po njem in konju njegovem ter le stežka zadrževala smeh, ki ji je silil na kipeče lice.

»Vi ste že dalj časa tu, gospod Lesar?« vprašala je na posled.

Mimogrede je usekala z bičem po grmu, da je zafrfotalo zeleno listje na vse strani.

»Lesovėj, kontesa, Lesovėj!« popravlja Bogomir ponižno.

Ravno tedaj sta morala prekoračiti veliko lužo. Ker jo je grofice konj premeril z mogočnim skokom, storil je osedlani rjavec prav tako, Bogomir pa se je le s težavo obdržal v sedlu.

»Glejte, da ne padete!« de grofica s prav odločno ironijo. »Sicer pa Bog izgovarjaj tatarska vaša imena. Meni se vselej jezik zapleta, če mi morajo med zobe! Odpustiti mi morate torej, če se mi pri vašem imenu ne godi drugače; saj vas do danes niti poznala nisem!«

Razsrdil se je nekoliko.

»Ekscelenca grof Anton Babo,« spregovoril je pikro, »prišteva se glavnim stebrom slovanstva v tej pokrajini! Naša imena ne smela bi v njegovem dvorcu ...«

Ni mu pustila, da bi bil dogovoril.

»A!« dejala je ter z bičem zopet udarila po grmu. »Vi hočete na to polje! Midva sicer nisva poklicana, soditi o političnem delovanju mojega očeta. Ali kolikor poznam ekscelenco, je v prvi vrsti katolik, v drugi vrsti pa grof in tajni svetnik Njegovega Veličanstva. Kar je še potem, je le zato, ker je katolik in grof! Slovanstvo pa nima pri tem ničesar opraviti. Upam, da me umejete, gosod Lesovėj!«

Zdaj je njegovo ime izgovorila že pravilno.

»Vi ste brez dvoma *demokrat*?«

Z roko je potegnila uzdo, da je konj obstal. Obrnila se je k njemu in temno njeno oko se je uprlo vanj, kakor bi ga hotela pozvati na boj.

»Demokrat? V tem pomenu, da smo vsi enaki na svetu in pred Bogom, sem pač demokrat!«

Srčno in brez bojazni se je upal pogledati ji v srpo oko.

»To sem vedela takoj!«

Korakoma odjezdi dalje. »To sem vedela takoj! Vaša krivda ni, ker ste ravno otrok stoletja svojega. Vzgoja naših časov je taka, površna, brez jedra, bi dejala! Od kar imamo francoski upor, ubijajo posebno vneti preroški zbegani mladini v glavo tiste grozne nazore, ki sta jih

tedaj porodila strah in umor ter jih krstila s sveto kraljevo krvjo. In zato dobivajo še plačo od naše dobrovoljne države ti krivi preroki! Vzgojenci pa so potem vsi demokrati in nalogo svojega življenja vidijo v tem, da zavidajo nas aristokrate in da nas v mislih moré in pokladajo pod giljotino!«

Tu se ji predrzen Bogomir od strani nasprotovati: »Po mojem mnenju, grofica, stvari in razmere niso tako grozne, kakor jih vi opazujete s svojega stališča, odpustite, da dostavim: s svojega subjektivnega stališča!«

»Ne tako grozne,« odgovori srdito ona, »še groznejše so, častiti moj gospod Lesovėj, še groznejše, kakor pravim! No —« in zopet obstane s konjem in zopet obrne proti njemu srpo svoje oko — »pa recite sam mi in trdite, če si upate, da niste v sredi svojega demokratičnega srca uverjeni, da je plemstvo silno nepotrebna, smešna in krivična institucija in žalosten ostanek tistih tujih časov, ko so še surovi klativitezi gospodarili vrhu holmov, kjer še dandanes pričujejo o njih podrte, stare zidine!«

Vsak bo rad pripoznal, da je bilo to vprašanje kočljivo in da se je mladi mož nahajal v stiskah, katere je tembolj občutil, ker je tedaj že občudoval, v vsakem oziru občudoval krasno svojo nasprotnico. Notranjega uverjenja žarovitost ji je plapolala po obrazu, da je vsa njena podoba sprejela nekako vzorno lepoto, ki je Bogomi-

ra popolnoma omamila. Ni ji vedel odgovoriti, zato je se je še bolj razvnela in še enkrat vprašala: »Pa trdite, če si upate!« Posamezne besede so ji tako rekoč sikale izmed zob, da so se komaj čule.

»Smešna, krivična, nepotrebna institucija, grofica,« odgovori Bogomir na to, »tega bi nikdar trditi ne hotel! Piramide egipčanske, ki se na meji puščave dvigajo proti vedno jasnemu nebu, ki pa jih je nekdanj sezidal tlačen in trpeč rod, kdo bi trdil, da so smešne, nepotrebne! Veličastni ostanki so starodavnih časov! In svete naše bazilike in stolpi božjih hramov, kdaj so se že sezidali! Ali kdo bi dejal, da so nepotrebni ostanki srednjega veka! Veličastni spomeniki so, ki še zdaj navdušujejo človeški rod! Nikdar bi torej ne trdil, da je plemstvo smešna institucija! Naravno pa je, da zdaj, ko je omika svojina vsemu rodu, ne more imeti tistih vplivov kakor nekdanj, ko so se plemiči po omiki razlikovali in odlikovali od drugih stanov!«

»Vaše mnenje je zatorej« — in tu zopet požene konja »da je tako imenovani olikani in omikani kmet iste vrednosti in cene kakor grof, čigar predniki so v križarskih vojskah s svojo krvjo pojili Palestine pekoče ravnine!«

»V istini ne vidim bistvenega razločka!«

»Ha! Vi govorite za olikanega kmeta. Za Boga, pustite me v miru s kmetom in njegga omiko! Kar ste pričeli omiko nositi med kmete, spremenil se je rod in je hu-

dobnejši, pregrešnejši. Samo po tuji lasti hlepi, in da ni-
smo pazili, odnesli so nam že davno polovico soteške
graščine. Moj oče, grof Anton, ve o tem mnogo pripove-
dovati, častiti moj gospod Lesovėj! V Soteski pod gra-
ščino ob pečini smo imeli nekdej star trs. S širokim svo-
jim vejevjem se je raztezal po skalinah navzgor in proti
jeseni je vse viselo modrega grozdja na njem. Zasadil ga
je bil grof Abdon Maksimilijan slavnega spomina! Ko ga
je nekdej sam cesar počastil z obiskom svojim (Abdon
Maksimilijan je bil vpliven, zelo vpliven mož na dvoru!),
utrgal je z veličastno svojo roko grozd s tega trsa. V ved-
ni spomin so ga imenovali potem *cesarski* trs. Grof An-
ton pripoveduje, da je tedaj, v tistih groznih časih, ko
smo še imeli tlako (prosim vas, nikar ne omedlite pri tej
besedi!), leto za letom dozoreval sad na starem tem pri-
jatelju naše stare obitelji. In pili so vino njegovo v spo-
min tistega dne, ko je bival prevzvišeni cesar pod stre-
ho soteško! In pili so ga samo v dneh velikih praznikov!
A potem, ko so odpravili tlako, pokradli so takoj prvo
leto polovico grozdja cesarskega trsa, drugo leto pa so
ga že do jagode obrali! In tako vsako leto pozneje. Lan-
sko zimo pa, ko je vladal hud mraz, posekali so ga v noči
in odnesli, da so v peči kurili z njim!«

Bogomiru se je nehote vsilil smeh na lice.

Opazila je to kontesa in dejala: »Vi, gospod Lesovėj,
boste pač trdili: to je malenkost! A rečem vam, to je po-

menljivo, zelo pomenljivo za čase, v katerih živimo! Tako je povsod, v gozdu, na polju in v gorici. Niti praprot v logu niti klas na polju niti grozd na trsu ni varen, da bi ga ne odnesla tuja roka! Oče moj, grof Anton, je premehak, zato pa čuvam jaz, da se ne ugonobi last obitelji naše. Zato sva danes tu, ker tudi vi, gospod Lesovėj, posegli ste (in upam, da nevede!) po naši zemlji, katero braniti je sveta moja dolžnost. Vendar, čemu dalje govoriti, saj se s svojimi nazori itak nikdar strinjala ne bova! Sicer sva pa na mestu!»

Res, dospela sta na prostor, kjer so višavski delavci že bili posekali nekoliko hrastov. Na tleh so ležali ti stari velikani, in po zelenem vejevju so klestili s sekirami, da so iveri letele naokrog. Peli in žvižgali so in niti v delu niso ponehali težaki, ugledavši gospico. Vedeli so, da bo prepir zavoljo meje. S svojim prepričanjem so stali na strani gospodarja svojega; zato se jim ni videlo potrebno, ponehati v delu zavoljo te ženske, katere tako ni ljubil nikdo, še družina v Soteski ne!

Kontesa je obstala na mali višini, od koder so se videla posekana drevesa in tudi mesta, kjer so stala prej. Hipoma (da Bogomir niti opaziti ni mogel, kje ga je vzela) prikazal se ji je obris iz katastra v nežni ročici; na vratu svojega konja ga je razprostrla ter z rožnatim prstom pričela kazati mejno črto.

»Zdaj vidite sami!« spregovorila je zmagonosno. »Ti posekani hrasti so stali v ravni vrsti!«

»Res je, grofica!«

»A tu na obrisu je mejna črta kriva, saj vidite! To je mesto, kjer stojiva, in to je mejna črta! In ta je odločno kriva! Saj vidite!«

»Res je, grofica!«

»Saj vidite, da so posekani hrasti stali na soteški zemlji?«

»Res je, grofica!«

»Torej pripoznate krivdo svojo?«

Bogomir ni videl ničesar negoli beli prstek, s katerim je plula po papirju! Ali skesano je pritrdil: »Res je, grofica!«

»Dobro! Ravno prav, da prihaja oče moj, grof Anton! Z njim lahko uredite vse! Zna se, da hrasti ne smejo vaši ostati!«

Po gozdni poti je prijezdila tedaj dolga, koščena oseba grofa Antona. Nekoliko začuden je bil, opazivši hčer v družbi tujega človeka. Kontesa mu je takoj razložila stvar ter mu z veliko slovesnostjo predstavila mladega soseda. Potem pa ju zapusti, češ da zdaj lahko sama vse opravi.

Ko je oddirjala in se skrila v zeleni gozd, spregovori grof Anton skoraj šaljivo: »Torej ste res voljni hčeri moji

na ljubo pripoznati mejo, kakor vam jo je ravnokar izkazala? Ped zemlje je in nekoliko ubogih hrastov!«

»Čemu ne?« odgovori Bogomir lahkodušno.

»Hraste prodajva in tisti denar dobi cerkev v Rakovcu, če vam je prav tako, gospod Lesovėj!«

»Čisto, kakor želite, ekscelenca!«

»Vidim, da ste mehak sosed in da je z vami lahko izhajati! Ali zdaj je še nekaj!«

Bil je malo v zadregi.

»Kontesa mi bo tičala ves mesec na vratu, če z vami ne sklenem kaj — pismenega.«

»Vse podpišem ...«

»Veste kaj, gospod Lesovėj. Soteska ni daleč od tod. Pojdiva tja in podpišiva kaj površnega, da bom potem metal pesek v oči hčeri svoji. Bodite uverjeni, da mi do vse stvari ni prav nič. A kontesa mi drugače ne da miru!«

»Kakor ukazujete, ekscelenca!«

OSEMNAJSTO POGLAVJE

*Evo izbe, gdje mi
kano zvi jezda tajna
rasvijetila dušu
Nje ljepota sjajna.*
Stanko Vraz

Nekoliko streljajev pod železniško postajo Grčavo, o kateri se je govorilo v prvem poglavju, dviguje se na strmi pečini Soteški grad. Globoko pod njim se vije nam znana Rakovška dolina in modra reka po njej. Od nekdanjega starega grada ostal je samo širok stolp, tičeč tik prepada. Gledal je ta stolp pač še tiste čase, ko so spodaj v dolu turške čete napajale svoje konje v zeleni vodi, in čul je tudi obilokrat razljučenih Osmanov rjovenje, ki so brezuspešno naskakovali skalino, kjer so imeli varno zavetje spoznavalci svete vere! Historičnega pomena je to selišče soteških grofov. V starem stolpu kažejo ti še zdaj sobo, v kateri je spal nesrečni Kacijanar, in pripoveduje se tudi, da se je tu nekaj časa skrival sloveč slovenski reformator. Učakal in prebil je ta stolp stotere nesrečne usode slovenskega rodu. Ni čudo torej, da se mu jeklenih časov jekleni zob pozna na vseh

oglih. V zidu so se napravile razpoke široke in dolge; v njih pa gnezdiijo vrabiči, in od njihovih gnezd visi stara umazana slama po stari, nesnažni steni navzdol.

Na omenjeni stolp se naslanja novi, v četveroogelni-ku zidani grad, s prostornim dvoriščem, visokimi sobami in z zračnimi mostovži.

Tu sem je pripeljal grof Anton svojega soseda tisto jutro. Pred grajskimi levi, ki tičé skriti v gozdu, oddala sta konja ter peš korakala potem med vrtovi proti graščini. Stopivšemu na dvorišče, zdelo se je Bogomiru, kakor bi žive duše ne bilo v poslopju: vladala je znana smrtna tihota, katera navadno vlada po aristokratskih dvorcih. Od nekod je pridrl črn pes in skakal okrog grofa, a ni si upal zalajati, da ne bi motil splošnega miru. Grajski oskrbnik se odlušči nekje pri steni ter prihiti s sklonjenim telesom. Zgoraj na mostovžu pa zapoje zvon, v znamenje, da je hišni gospodar prestopil prag gradu svojega.

Vstopijo v pisarno pri oskrbniku. Tu se je napravilo pismo, kratko in površno, katero sta grof in Bogomir slovesno podpisala. Po končanem tem opravku se je hotel Bogomir posloviti; ali grof Anton ga je povabil, da bi stopil z njim v gorenje prostore. Bogomir se izgovarja s svojo slabo obleko. Oni pa je odgovoril z veliko ljubeznivostjo:

»Kaj hočete! Saj smo na kmetih! In pri kontesi se boste vendar poslovali!«

Vdati se je moral. Po širokih stopnicah odkorakata navzgor po mehki pogrinjači, da se ni čul korak. Ves čas je govoril grof priljudno; povpraševal ga je posebno vestno, če ima obilo divjačine po višavskih logeh in če je kaj prida prepelice ali jerebice. Močno se začudi, začuvši, da Bogomir niti lovec ni in da nikdar puške v roke ne vzame. Na hodniku pride jima kontesa Lina naproti. Če je bila poprej na konju videti ponosna in nekako nedosegljiva, videla se je pa zdaj Bogomiru milejša, ker je nosila domačo, krajšo obleko.

»Kako je kneginji?« vpraša grof skrbno.

»Nisem še bila pri nji, kar sem prišla iz gozda!«

Takoj se obrne grof k Bogomiru in reče z važnim in pomenljivim glasom: »Seznani vas hočem z materjo rajne svoje grofice, s kneginjo Teansko. Radostilo jo bo, videti vas!«

Bogomir se globoko prikloni. Grof je govoril tako, da se je moralo čuti iz naglašanja njegovih besed, da hoče mlademu znancu skazati visoko čast. In res je bila vsa grofovska obitelj uverjena, da je kneginja Teanska največji zaklad nje hiše!

Strežaj jim odpre vrata v sončnato sobo. Skozi široka okna se je videlo daleč po zeleni ravnini in ob straneh na vinske gorice, nad katerimi je tedaj vrela poletna vroči-

na. V tej sobi, tik okna je sedela na mehki blazini stara, siva ženica. Prvi hip, takoj pri vstopu, Bogomir niti njene glave opaziti ni mogel: tiščala se ji je globoko med ramama, skrita med čipkami. To je bila kneginja Teanska!

Kontesa Lina je takoj hitela proti oknu in Bogomir se je čudil, kako hitro so se ji raztopile ostre črte po obrazu in kaka ljubezen ji je zažarela v očeh! Pred starko se je zgrudila na kolena in z nekako sveto strastjo je pritisкала vele in rjave njene roke na cvetoča svoja usta. Skrbeče je povpraševala, kako je danes kneginji, če ji sončna vročina ne škoduje, če so ji vestno stregli in če kaj zaukazuje.

Kneginja se je dobrovoljno zasmejala, položila roko na dekletovo glavo ter spregovorila: »Hi, hi, golobica draga, kaj naj mi je? Kaj naj mi je? Glej, tu pri oknu imam sončnato ravan in vinske gorice. Moj Bog, da jih v sivi svoji starosti še smem gledati, to je največja dobrota! Moj Bog, česa naj si še želim? In vidiš, ravno prej se mi je dozdevalo, da gledam visoko v modrem zraku sivo ptico, ki se je mogočno zibala nad sončnatimi polji, mogočno in ponosno! Pa sem si dejala, taki smo bili, nekdanj, v mladosti hi, hi! Tedaj smo razprostirali peruti, kakor bi Boga ne bilo nad nami. Kakor sokol v sivem zraku! Ali gospod Bog pošlje strelo svojo in razdrobi mu peruti z njo, da ošabna ptica strmoglavi potem v silni

prepad! Tako je z nami! Gospod Bog nas udari in potem je konec ponosnemu povzdiganju!«

Videla je, kako je silila dekletu solza v oko; tudi starčki sami je prihitela debela kaplja na lice.

»Čemu bi jokali, srce moje! Saj mi je še dano gledati v zorno ravnino in, kar je še mileje, gledati v zornejšo tvoje oko, ljuba, draga moja!«

Med solzami sta se smejali.

»Meni se je zdelo,« spregovori kneginja potem, »da je nekdo prišel s tabo. Kdo je to, otročiček moj? V sobi ne vidim tako dobro kakor tedaj, če zrem na planine, pod jasno nebo!«

»Jaz sem,« odgovori grof Anton, pristopivši k oknu, »in pripeljal sem ti mladega soseda, svojega prijatelja, gospoda Lesovéja z Višave!«

»Lesovéj? Lesovéj!« in kneginja se živo obrne k Bogomiru, ki je bil z grofom pristopil, »čakajte no, čakajte no, kje sem že čula to ime! Bog, pomagaj mi vendar! Pot življenja mojega je že tako dolga, da so mi njeni pričetki zaviti v gosto meglo. Koliko sem jih srečala popotnikov na tej dolgi poti, prehiteli so me in pred mano dospeli v groba zavetje, a jaz sem pozabila njihovih imen! Lesovéj! To je krasno, da me obiščete, ki sem stara in vsej zemlji v breme, hi, hi!«

Bogomir ji poljubi roko.

»Lesověj,« prične kneginja zopet, »to ime sem že čula, ali sam sveti Odrešenik vedi, kje?«

»Na Višavi je gospodar, mama!« dostavi grof Anton.

»Na Višavi! Zdaj vem vse, hvalo Bogu, zdaj vem vse! Ali časih smo rekli tistemu kraju: na Nižavi! To je bilo tedaj, ljubi otročički moji, ko vas še na svetu ni bilo. Na Nižavi ste torej? Sveta pomagalka, česa človek učaka! Tam je bilo časih jezerce, ki je zamrznilo v zimi, da smo se brez skrbi drsali po svetli vršini. Kje so časi! Ali je še ta tolmun tam doli, sredi kostanjevega lesa? Ali je to vse še tako kakor nekdanj?«

»Vse še tako, svetlost!« odgovori Bogomir.

»Nekdanj v trdi zimi nas je povabil grof Lenart, oče tvoj, dragi mi Anton, semkaj v Sotesko. Prišlo nas je kakor prepelice, če se spomladi vračajo z juga. Hrupno življenje se je pričelo v gradu in nekaj tednov ni prenehalo. A ti, ljubi Anton moj, bil si tedaj še otrok in Veliki Napoleon se je bil ravno vsilil na prestol francoski. Tu v Soteski pa smo živeli radostno in na ledu nižavskega tolmana smo imeli svoja zbirališča. Torej je to še vse tako kakor nekdanj?«

»Vse, svetlost! Samo ljudje so pomrli!«

»Drugi rod je nastopil! Kaj je naravneje nego to? Rod človeški je kakor list na veji. Veja ostane, list pa odpade v jeseni!«

Gledala je nekaj časa pri oknu v globoko ravan in pre-mišljevala.

»Tisto zimo,« oglasila se je zopet, »zahajal je v našo družbo mlad človek, skoraj še otrok in v letih, ko se še ničesar ne ve o resnosti življenja. Sin je bil gospodarja na Nižavi; rdečih, cvetočih lic je bil in v našo družbo je prišel kakor list s pogorske trepetlike, če ga je sapa zanesla v gosposki, po francoski šegi ostrižen vrt! Gospod Gregor smo mu rekli in radi smo ga imeli, dasi nam ni bil vrstan po rodu. Ali sem vam že pravila, kako sva se poslovila z gospodom Gregorjem tisto zimo?«

»Ne še!« oglasita se grof in kontesa. »Povej nam, mama!«

»Naj bo, naj bo, ker ravno govorimo o Nižavi! Ko smo se odpravljali zapustiti gostoljubni dvor grofa Lenarta, prišel je tudi gospod Gregor, da bi se poslovil pri nas. Srečala sva se na stopnicah. ‚Prišel sem, da se poslovim, kontesa,‘ spregovoril je mehko in po vsem obrazu se mu je razlil rdeči žar. ‚Bog vas obvaruj srečnega, gospod Gregor!‘ odgovorila sem ter mu podala roko. ‚Tu sem vam, kontesa, nekaj prinesel!‘ In še bolj ga je oblila rdečica. Pazno se je ozrl na vse strani. Nikogar ni bilo čuti. Nekje iz obleke je vzel v bel papir skrbno zavit rdeč cvet. Kje ga je dobil v zimi, ne vem. Ponudil mi ga je in vzdihnil: ‚Morda se boste časih spominjali mene!‘ Vze-la sem ga; obledel mu je bil obraz, da se mi je zelo zelo

smilil. Čudna boleost mi je prešinila dušo. „Ali se ne boste poslovili od drugih?“ vprašala sem tesno. „Čemu tudi?“ odgovoril je lahno, „če mi vi, kontesa, podaste še enkrat roko, potem je vse dobro!“ — „Z Bogom, gospod Gregor!“ Zopet se je pazno ozrl na vse strani in mi potem vroče poljubil roko, da se mi je popolnoma zmedla mlada glavica. „Z Bogom, kontesa, čemu naj se poslovjam pri drugih? Morda se boste časih spominjali mene!“ — Še zdaj ga vidim, kako je s solznimi očmi počasi odhajal po stopnicah navzdol. Spodaj pri izhodu se je obrnil še enkrat za mano; jaz pa sem v tistem hipu pritisnila rdeči cvet na ustne in pri srcu mi je bilo tako bridko, da bi se bila najrajši zjokala. „Hvala kontesa!“ dejal je še, potem pa mi je za vedno izginil iz pogleda. Moj Bog, bili smo še vsi otroci in gospod Gregor je imel morda komaj osemnajst let; ali nosil se je, kakor ste videli, resno in moško. Že tedaj je vedel, da ločijo naju visoke, neprestopne strene. Prosil je samo, da bi se ga morda spominjala časih. Pa sem ga hitro pozabila! Vidi-te, gospod Lesovėj, to je bila prva ljubezen moja, hi, hi!«

Pristavila je še: »Bog ve, če še živi gospod Gregor? Ni mogoče skoraj! Nikdar nisem čula pozneje o njem. Morda ste ga poznali?«

»Po vaših besedah, svetlost, sodim, da je bil to stari oče moj Gregor Lesovėj, ki je bil sin Huberta Lesovėja.

Le-ta pa je v tistih časih gospodaril na Nižavi. Dolgo je tega, kar je umrl Gregor Lesovėj!«

»Vidite,« odgovori kneginja živahno, »saj sem vedela, da sem že čula nekdam vaše ime, Lesovėj, da, Gregor Lesovėj! Torej je tudi mrtev? Seve, seve, od tedaj je zdaj več nego pol stoletja in v zemljo moramo vsi! Ali to vas dolgočasi, otročički, to vas dolgočasi! Umejete li peti, gospod Lesovėj?«

»Za silo.«

»To je krasno, to je krasno!« razradosti se kneginja. »Pri nas v Ogrski poje ljudstvo svoje pesmi, ki ti črvičijo dušo, če jih čuješ v večernem mraku. Ali vaše ljudstvo tu okrog kaj poje?«

»Poje, svetlost!«

»Kako? Ali nemški?«

»Slovenski.«

»Kaj je to?«

»Jezik, ki ga rod tu govori.«

»Moj Bog, ali to ljudstvo tudi govori jezik svoj!«

Kontesa, ki je od strani z veliko radostjo opazovala, kako je kneginja zgovorna z novim gostom, oglasila se je tedaj: »Gospod Lesovėj, tu imate še tesnejše stališče kakor meni nasproti! Le dalje ga sprašuj, mama!«

»Bi vas li utrudilo, če mi zapojete narodno pesem, tu pri vas v navadi? Močno sem radovedna!«

Pri tem mu je kneginja posegla po roki, da bi prošnjo svojo s tem še bolj podprla. Skoraj se je hotel braniti; prosil je tudi grof Anton in, ko je končno še kontesa obljubila, da ga hoče spremljati na klavirju, ostajalo ni mu drugega nego vdati se. Grofica je hitela h klavirju ter pričela prebirati ga, da so strune mogočno zapele. Bogomir je pel s tresočim glasom in nikakor ne pravilno. Zapel je o »Zagorskih zvonovih«, znano melodijo, ki je navzlic preprostosti svoji podobna žarku krvi, kipečemu iz umirajočega srca! Radovedno je poslušala kneginja. Ko je končal, dajala mu je pohvalo aristokratska družba in kneginja sama mu je gorko stiskala roko. Zopet so sedli k oknu tik kneginje.

»Čudno,« spregovorila je le-ta, »da se povsod po širni zemlji v ljudskih napevih izraža globoka žalost. Če jih poslušáš, zdi se ti, kakor bi čul peruti večne smrti, s katerimi veje neprestano nad človeškimi rodovi!«

»Kdo bo vedno o smrti govoril!« oglasil se grof Anton. »Povej nam še kaj, kako je bilo nekdanj, mama!«

»Res, res, povej nam še kaj,« dostavi grofica. »Saj imaš pri gospodu Lesovéju še nekaj dolga, ker je ravno kar ustregel želji tvoji!«

»Kaj vam hočem povedati?« vpraša kneginja, »spomin moj je knjiga, v kateri je ljubi Bog vse prečrtal, vse izbrisal!«

»Povej nam kaj o vojvodinji Korneliji Amaliji!« prosi kontesa.

»O Korneliji Amaliji!« Takoj se je starki razjasnil obraz. »Ali vam še nisem pravila o Korneliji Amaliji?«

»Ne še, vsaj vsega nama še nisi povedala!« oglasita se grof in njegova hči. Dasi sta že vse obilokrat čula, vendar nista hotela kneginji kaliti veselja, ki je s spomini na čase pretekle, kakor je pri starih ljudeh navada, rada si sladila pikro sedanost sive starosti

»Torej vam še nisem pravila o njej!« začudi se kneginja. »Poslušajte torej, da boste vedeli, kako posvetni blesk in posvetna moč ne daje sreče, ki je dar vesoljnega Boga! Po milosti veličastnega, zdaj v Bogu počivajočega Friderika Avgusta sem bila poklicana na dvor k cesarski visokosti vojvodinji Korneliji Amaliji blagega spomina. Vzorno bitje je bila ta hči visokega vladarja; v prsih pa je nosila vroče srce, ki ji je pozneje rodilo toliko gorja! S prečudno ljubeznijo sem se je oklenila; ali ona me je tudi ljubila, in v trenutkih, ko ni čulo drugo človeško uho, osrečila me je z dovoljenjem, da sem jo smela tikati kakor prijateljico. Moj Bog, kaj takega sme se pripovedovati zdaj, ko so davno že vsi pomrli, ki so z mano gledali tiste dni!«

Nekaj časa je molčala. Potem pa je pozabila na družbo in sama v sebi je začela govoriti: »Mrtvo je njegovo veličanstvo, Friderik Avgust; mrtva cesarica mati Leono-

ra in mrtva si tudi ti, Kornelija Amalija! Nad zvezdami kraljuješ zdaj in se oziraš na revno zemljo, kjer si morala, dasi si se rodila med najvišjimi, pretočiti toliko solz, prenositi toliko srce morečih bolesi!»

Predramila se je zopet. »O čem sem vam že pravila, preljubi otročiči?« vprašala je mehko.

»O vojvodinji Korneliji Amaliji!« odgovori kontesa rahlo.

»Res je, o Korneliji Amaliji. Pa je bila tudi prečudne krasote. In da se je porodila v kmetski koči, poiskati bi jo bili morali ter posaditi na prestol kraljevi! Njegovo veličanstvo Friderik Avgust je z železno pestjo tiste čase pokoril svoj dvor; preganjal je lahkoživnost, zapravlji-vost, in ves dvor je moral v cerkev hoditi kakor bratje v kapucinskem samostanu. Bog ga blagoslovi, Friderika Avgusta, pravičen in pobožen vzgled je bil podložnikom svojim! Če je bil jezen, tresli so se pred njim visokorojeni otroci njegovi; bil je pravičen, ali oster vladar! Tiste dni se je vpeljal pri dvoru sin visokega dostojanstvenika, knez Aleksander Teanski. Živel ni v redu in s tolpo šumečih prijateljev je spravil obilokrat cesarske oblasti in gosposke v velike stiske, ker niso smele vsega prezreti. Na dvoru je bil priljubljen, ker se je vedel nositi kakor jagnje in ker je redno dohajal k službi božji! Trdilo se je, da je najkrasnejši mož v vsej Evropi. Vsekako pa je bil človek predrznega, silno predrznega značaja in, ker se je

pregrešil proti milosti božji, moral je potem vse dni življenja svojega piti grenki kelih gorjupe pokore! Kmalu so sikali jeziki, da se knez Aleksander ni bal dvigniti pogleda še celo do njene visokosti, preblazene Kornelije Amalije!

V Hellbronnu je imela vojvodinja Kornelija Amalija svoje letovišče tisto poletje. Osamljen, pozabljen cesarski gradič je to, sredi mogočnega parka. Sama si je bila izprosila Hellbronn pri visokem očetu, ki ji ni mogel odreči nikake želje. Tam je torej bilo! Odpravila je bila nekega jutra drugo spremstvo, a mene je obdržala pri sebi. Z visoke sobane sva zrla na zeleno drevje v vrt. Na steno pri oknu je naslonila glavico s tistimi historičnimi zlatimi lasmi, ki jih še zdaj opazujete na podobah njenih. Zamišljeno je gledala na modro nebo, kjer so se okrog sonca zbirali rumeno obrobljeni oblaki.

„Margerita,“ spregovorila je zamolklo, „Margerita, danes bo prišel!“

„Kdo, visokost?“ vprašala sem začudena in v hipu me je pretresla groza.

„Kdo? Knez Aleksander!“ vzdihnila je in kakor zora se ji je razširila kipeča kri po nebeškem obrazu.

„Visokost, knez Aleksander Teanski! In semkaj bo prišel in brez vednosti njegovega veličanstva?“

Ni mi takoj odgovorila.

„Ali meniš, da se nisem dolgo dolgo bojevala, Margerita! Zdaj pa — ne morem več! Moj Bog, Margerita, kako sem nesrečna!” Topila se je v solzah in bridko je jokala. Omečil bi se bil kamen; morala sem se zjokati nad njo, ki je v blesku svojem solze pretakala kakor drugi smrtniki ter neprestano zdihovala, da je nesrečna kakor drugi smrtniki! Kakor otrok me je objela in na mojem srcu je počivala njena prekrasna glava.

„Danes mi je obljubil priti! Pri stranskih vratcih ga boš pričakovala in po skrivnem hodu pripeljala semkaj! Grofica Tvrdivska pa bo zadrževala drugo družbo. Jeli, Margerita, da storiš to meni na ljubo! Saj bo samo danes in potem nikdar več!”

Kako bi se bila mogla protiviti tej prošnji? Zgodilo se je, kakor je želela. Po skrivnem hodu sem ga ji pripeljala. Stopivšega v to svetišče, ga niti najmanjša stiska ni preobdala. S srečnim obrazom je pristopil k nji ter ji poljubil roko. Nji pa je deviška sramežljivost izvabila nežno rdečico na divno lice. In ko je dvignila trepalnico, usul se je iz veličastnega očesa žar neskončne ljubezni proti njemu, ki je bil tedaj brez dvojbe najdrznejši človek stoletja svojega! Zastajala mi je kri pri srcu, ker sem imela zavest, da ničesar dobrega nastati ne more. Sedli smo. O ljubezni nista govorila; kadar pa so se srečali pogledi, izlivalo se je srce v srce! Svoje kneginje še nikdar nisem videla v taki sreči, taki radosti! Hotela je, da bi se

čutil čisto kakor v domači obitelji, in verjute mi, da ga je prisilila, v pravem pomenu besed prisilila, da je moral prižgati dehtečo cigaro! Dolgo se je branil in vse mogoče ugovore koval. Nič mu ni pomagalo, vdati se je moral visoki njeni želji.

‚Pri nas se ne sme dolgočasiti knez Aleksander!‘ dejala je živahno.

‚Visokost,‘ odgovoril je vdano, ‚ali mi je Bog res tako nesrečno ustvaril lice, da ne kaže tiste sreče, ki jo uživam zdaj!‘

‚Margerita! Knez Aleksander ima slabost, da rad puši, in čemu bi tega ne storil pri nama! Sicer pa ima še marsikatero slabost, ki jo bomo opustili odslej!‘

Milostivo se je smejala. Poljubil ji je ročico in jo osrečil s pogledom, kakor ga je imel v oblasti svoji samo knez Aleksander, najlepši mož v vsej Evropi!

Hipoma je tedaj v sobano prihitela grofica Tvrдовska.

‚Visokost! Njegovo veličanstvo!‘ je vzkliknila. Prvi mah nismo vedeli, kaj bi počeli. Bila je to strela z jasnega neba. Knez je odhitel v sosednjo sobo, dasi ni imela izhoda. Pri tem mu je odpadla tleča cigara, in utegnila sem komaj toliko, da sem jo zakrila s široko obleko svojo. Že se je čul zunaj v sprednjih sobanah ostri glas cesarskega očeta. Friderik Avgust je imel navado, da je obilokrat neoglašen prišel k svoji ljubljenci Korneliji Amaliji. Tudi tisti dan se je zgodilo tako. In kakor sem

stara, dragi moj (tu se je obrnila kneginja Teanska k Bogomiru), in kakor so mi otemneli duha pogledi, stoji mi vendar še dandanes vzvišena oseba njegova pred duhom. Tiste dni še ni bil prestar in telo njegovo je bilo še gibčno in polno življenja. Na visokem čelu mu je kraljevalo pravo veličanstvo. Še celo tedaj, kadar je bil njega vzorni obraz miren, pretresal je strah dvornike.

Brzo je vstopil ter obstal pri vhodu. Globoko sem se priklonila. Ko sem dvignila obraz, stal je še vedno pri vhodu in v soncu se je spreminjalo zlato na obleki njegovi. Tedaj v tistem trenutku sem prvič v svojem življenju opazila, da so se mu krog senc kazali že sivi lasje. Bil je to najgroznejši trenutek v življenju mojem in vse misli so tako rekoč okamenele v meni. Samo zavest me je navdajala, da ima njegovo veličanstvo že tudi sive lase. O drugem niti misliti nisem mogla! Vojvodinja je bila prihitela k njemu ter mu je poljubovala roko, s katero ji je potem pogladil lice.

„Kako je, ljuba moja?“ vprašal je milostno. „Krasno imate tu na deželi!“

Pristopila sta bliže k meni. Friderik Avgust se je pričel ozirati po sobani, po kotih, po stropu in končno je spregovoril, odločno z nemilostivim glasom: „Mon dieu! Palffy, zdi se mi, da gotovo je, nikakor se ne motim, prepričan sem, da se je tu — odpustite mi izraz — pušil tobak!“

Te besede so veljale meni, ker sem rojena v stari obitelji Palffyjevi, kar morda niste vedeli. Tedaj je vojvodinja Kornelija Amalija bledejša postajala nego uniforma njegovega veličanstva. Plaho svoje oko obrnila je proti meni, ki ji pomagati nisem mogla.

Globoko sem se priklonila: ‚Ni mogoče, veličanstvo!’

Že sem čutila, kako me je pričelo greti pri nogah. Ali za življenje svoje bi se ne bila preganila tedaj!

‚Ni mogoče, grofica!’ In njegovemu veličanstvu je postal glas trd kakor jeklo; na čelu pa se mu je nabralo temnih oblakov, in vedela sem, da se bo name razlila nevihta.

‚Vi gorite, kontesa, za božjo voljo!’ vzkliknil je Friderik Avgust prestrašen. Počasi me je zapuščala zavest. Tudi je v tistem hipu prekoračil knez Aleksander prag sosednje sobe; bil je bled kakor mrlič.

‚A,’ začudil se je vladar togotno, ‚vi ste tu, Teano! Kako interesantno!’

Čula sem še, da je oni mrzlo odgovoril: ‚Da, veličanstvo! Cesarska visokost mi je milostivo dovolila, da sem smel trenutek, samo za trenutek, obiskati svojo *nevesto*, konteso Margerito!’

‚Skrb mi bo, na cesarski moji besedi, skrb mi bo, da se kmalu poročita!’

Te nepopisno ironično izgovorjene besede njegovega veličanstva sem še čula, a potem je zavihral plamen krog mene ter mi ugasnil zavest.

Ko sem ozdravela, zgodilo se je, kar se je moralo zgoditi. Postala sem kneginja Teanska. Knez Aleksander mi je bil blag soprog; bil je pravi steber življenju mojemu. Niti vzdihovati ga nisem čula nikdar. Ko pa je ležal na smrtni postelji, dejal je skesano: „Margerita! Vsega dolga ti še nisem poplačal! In to edino, to mi greni smrtno uro!“ Ali pomislite, da sem bila od tistega groznega trenutka hroma in da se potem nikdar več na svoje noge opreti nisem mogla. Tega je zdaj več nego petdeset let, kar me kakor onemoglega prenašajo z mesta na mesto! In vendar je vse življenje svoje posvetil meni in, kakor rečem, niti vzdihovati ga nisem čula nikdar! Kornelija Amalija, poklicana na kraljevi prestol, umrla je še mlada, mlada in nesrečna! Meni pa je dano še vedno živeti in gledati v zorno ravan leto za letom! Da, da! Kornelija Amalija pa je umrla mlada in nesrečna! Vidite, ljubi moji, življenje je povsod eno in isto; kelih grenke pijače, ki jo nam osladi samo notranja zadovoljnost. Ali ta je dar božji!« —

»To so vzorni ljudje, v resnici vzorni!« dejal si je Bogomir, ko je tisti dan počasi jezdaril po zelenem logu proti Višavi.

DEVETNAJSTO POGLAVJE

*In mein gar zu dunkleses Leben
strahlte einst ein süßes Bild;
nun das süße Bild erblichen
bin ich gänzlich nachtumhüllt.*

H. Heine

Tisto leto se je oglasila zgodnja zima in sneg je pokri-val krajino v dobi, ko je druga leta še rumeno listje padalo z vej in zlatilo zemljo pod njimi. Dasi je bila jesen kratka, vendar je gospodu Ernestu Malcu donesla obilo dozorelega sadu. Brezuspešno se ni trudil med vročim poletjem. Kakor bi jo bil vihar raznesel po deželi, tako jadrno se je razširila vest, da je sam knez in škof Janez Evangelist obiskal Nižavo ter njenemu lastniku javno izročil najboljše versko izpričevalo. Pobožna srca so se topila v veselju o spokorjenem tem grešniku! Ko je pričetkom jeseni stopil pred občinstvo z velikanskim podjetjem, bile so mu vse bogoljubne duše vdane. Do tedaj je sekal Malčevemu blagostanju rudnik, o katerem se je v prejšnjih poglavjih že govorilo, globoke rane in polagoma je bil pogoltnil starih trdnjakov obilo vreč, ki so ležale nekdej v Vida Lesovéja železnih zabojih. Rav-

no isti rudnik pa je postal Ernestu Malcu kar čez noč vir neusahljivega dohodka. Mož je porabil čase, v katerih je živel. Se ve, da je moral tajiti pri tem svoj značaj ter umoriti v sebi vsako stalno prepričanje. A kaj če to v časih, v katerih sta špekulacija in sleparstvo, če sta se vedeli zaviti v tančico hinavstva, bili prava in edina zapovednika nevedne in zaslepljene tolpe!

Z denarji, ki mu jih je naštel stari Sodar, »olepšal« je Ernest Malec jamo in nekega jutra zadeli so na posebno bogato žilo, katera je do zdaj nesrečnemu rudniku obetala najlepšo bodočnost. Takoj se je razneslo med narod, da tiči v Ernesta Malca rudniku neskončno bogastvo in da ga je treba samo izgrebsti! Tudi se je dostavljalo, da Malec sam ničesar opraviti ne bo mogel, ker nima zadostne zaklade, in da bi pa bilo najbolje, če bi večja družba stvar vzela v roke. Vsi pa so bili edini v tem, da korist dežele zahteva, da se ima kaj storiti! Videlo se je torej vsakemu naravno, ko je pričetkom jeseni gospod Ernest Malec v družbi beležnika Sodarja osnoval delniško društvo, ki je prevzelo nalogo, z rudnikom po vseh pravilih in predpisih rudoslovja pametno in uspešno gospodariti ter iz njega izkopati, kar bi se izkopati dalo! Zavladalo je splošno navdušenje, in ko so umetno okrašene delnice zagledale beli dan, trgalo se je občinstvo zanje. Ko pa se je celo zvedelo, da je sam knez Janez Evangelist vpisal v kolo delničarjev, ni se mogla

ustaviti več reka razljučenega dobičkolovstva: kar se je v trudu dolgih let prihranilo, zapustiti je moralo skrite predale in se spremeniti v lepo obrobjeno delnico novega društva, ki se je potem v skrivni predal z večjim veseljem spravila nego poprej v trudu dolgih let težko prisluženi denar! Delničarji so se množili kakor gobe po dežju; tako zelo so se množili, da je moral še celo Ernest Malec lepo število delnic prodati, ki si jih je bil pridržal v imenu poplačbe kupne cene, katero mu je dolgovalo novo delniško društvo za prevzeti rudnik. In še hvalo so mu peli, ker je bil tako nesebičen, da je imel rajši denar nego pa delnice, ki so mnogo več donašati morale od gotovine!

Staro bogastvo se je povrnilo na Nižavo, in veljava starega rodu ni bila nikdar tako mogočna kakor tiste dni, ko so delnice novega društva trosile se po deželi ter polnile Ernestu Malcu prazno blagajnico. Vse se je posrečilo, in da bi se iznova pridobljena sreča za trdno ohranila obitelji, sklenila se je zakonska zveza z imovito obitelji Sodarjevo, da se je tako veliko imetje spojilo z drugim velikim imetjem, kar je mnogobrojnim delničarjem dajalo še več upa, še več poguma! Podjetje, podprto po obiteljih, kakor sta bili Sodarjeva in Malčeva, nikakor ni moglo splavati po vodi. To je moral uvideti vsak človek, in zato so morali takoj utihniti nekateri

bojazljivci, ki so opominjali občinstvo k pozornosti in treznemu preudarku.

Stari Sodar je zdaj, ko je prijatelj Malec imel lepo žetev, zahteval plačilo svoje. Jesenskega jutra se je oglasil na Nižavi, črno oblečen; na glavi pa mu je tičal visok star klobuk, o katerem se nikakor ni dalo določiti več, kdaj je bil v modi. Pripeljal se je na vozu, v katerega je bil vpregel počasna in težka konja, ki sta navadno vinske vozove vlačila po rakovškem klancu. S sabo je pripeljal stari poštenjak velik šop dišečega cvetja ter se s tiho zadovoljnim tolstim obrazom izvalil iz okornega voza, da je le-ta na vseh mestih zastokal in zaječal. Sopiha je in vzdihaje je vstopil pri Malčevih in poprosil očeta za hčer Meto. Ni se mu odbila prošnja, in ko so bledega dekleta povprašali, bila je z vsem zadovoljna.

Stari ženin pa je v sreči svoji Ernestu Malcu, ki ga je od tedaj prišteval k svoji obitelji, razodel še drugo veselo novico.

»Če sem oženjen,« dejal je s sladkim glasom, »kaj čem s sinom v hiši? Ali ni res taka?«

»Naj se tudi oženi!« odgovori Malec.

»Vidiš, tako se bo zgodilo! Izbral sem mu nevesto in, ker je bil zmerom ubogljiv otrok, poslušal je očetove besede, ne da bi bil obenem prešteval izbrani nevesti sive lase na glavi! Dober otrok je Nande moj!«

»In katero si mu izbral?« vpraša Malec zaspano. Stvar ga je silno malo zanimala.

»Katero? No, Murnovko! Ta ima denar in vzela ga bo rada!«

Ko Malec ničesar ni odgovoril, dostavi Lavrencij, da bi pač najbolje bilo, če bi se oboje ženitovanje napravilo še pred adventom in če bi se oboje ženitovanje slavilo skupno — na Nižavi.

»To bi bilo tudi najceneje, ker tako ženitovanje, ljubi moj, je preklicano draga šala! To vem predobro! Ko sem se pred štiridesetimi leti oženil s prvo svojo ženo, stalo me je denarja, da sem bil ves trd! Ali tedaj, dragi moj, dobivali smo živež skoraj zastonj!« —

Ernest Malec je bil zadovoljen, in ko so blede nevesto povprašali, bila je isto tako zadovoljna.

* * *

Že v dan pred dvojno poroko se je zbralo na Nižavi nekaj gostov. Domači sin Viktor je bil tiste čase zopet stopil v vojno službo, iz katere ga je bila prej nekdam pogнала preobilnost nadležnih dolgov. Nepričakovana sreča nižavske obitelji ga je pljusknila kvišku; plačal je dolgove in zopet stopil med častnike ulanskega polka.

Ta je tedaj že dan pred poroko dospel na Nižavo. S sabo pa je pritiral dva tovariša, plemenitnika, ki sta z njim že poprej v garniziji popivala in z novopečenim

častnikom uganjala vsakovrstne šale, ki jih le-ta v radosti svoji, da ima aristokratske prijatelje, niti opazil ni. Bila sta to baron Krušič in grof Welser.

Nadčastnik baron Krušič je nosil na velikanskem telesu drobno in s telesom v nikaki primeri stoječo glavičco. Njegov obraz je bil navaden, tako rekoč vsakdanji in, da si ni česal redkih las v velik rep krog ušes, kazal bi ne bil niti najmanjšega plemenitaškega znaka na sebi! Pod nosom so mu visele velikanske brke, podobne ledeni sveči. Te brke so dajale drobnemu obrazu nekaj smešnega, da bi se bil človek najrajši glasno zasmel, če je moral gledati baronov otroški obrazek in velikanske brke, ki so zakrivatele lep kos tega obrazka. Ali naš baron si je bil v svesti, da so brke največji kras, s katerim ga je oblagodarila priroda. Zato jih je neprestano sukal z drobnimi prsti, in posebno tedaj, če je bil v družbi, v kateri so se nahajale ženske. Imel je tudi svojstvo, da se je mnogo in glasno smejal in da je skoraj po vsaki drugi besedi vpletel med govorico vprašanje: »Bin ich nicht ein verfluchter Kerl, was?« To je vse, kar vemo povedati o baronu.

V nasprotju z baronom pa je bil grof Welser tenak častniček, nizke postave in bledega obraza, ki niti brk imel ni! Glavno svojstvo mu je bilo, da je rad pil šampanjca. Govoril je zaspano in ne mnogo. Tolikanj bolj pa je kletl! In če se je pričelo besedičiti o kaki opolzli stva-

ri, tedaj se je grof Welser hipno oživil in na blaziranem obrazu se mu je napela vsaka žila. Če je bil pijan, bil je nevaren človek, ker je pri najmanjši priliki takoj rad potegnil orožje.

Četrty v družbi je bil neki vitez Lanski, ki se je šele v Lukovcu pridružil vojakom ter se jih tiščal potem toliko časa, dokler niso prišli na Nižavo. Vitez Lanski je preživel svoje dni v Lukovcu, o čem pa je živel, to je vedel sam Bog nebeški. Kjer je hrumela vesela družbica, tja se je znal pritihotapiti, da je pil in jedel drugim na stroške. Kjer se je dolgočasila lepa zakonska ženica, sukal je naš vitez gotovo dolge svoje ude krog nje. Delal ni nič, imovit ni bil, ali vendar je živel v veselju in hrupu! Svoj čas je bil častnik, ali moral je iz službe zavoljo dejanja, ne posebno častnega, o katerem pa pozneje ni rad govoril. Pač pa je poznal skoraj vse častnike v cesarski vojski.

Ta četverica se je oglasila torej v dan pred dvojno poroko na Nižavi. Orožje je žvenketalo in ostroge so brenčale po hodniku kakor v kaki vojašnici! Napravljali so krika in hrupa, da ga ponižni dvorec poprej morda še nikdar toliko ni čul! Posebno Viktor, ki je sam sebi v novi uniformi neizmerno bil po volji, kričal je kakor besen, ker je živel v veri, da se pravega vojaka vojaški značaj razodeva v glasni in kričeči govorici.

Popoldne okoli treh so se umaknili iz druge družbe in napravili svoje taborišče v stranski, oddaljeni sobi. Dasi

že silno pijani, pričeli so v tej sobi piti iznova. Prazne steklenice so metali v steno, skozi okno, da je razbito steklo žvenketalo, kar jim je posebno dobro delo, ali pa po tleh, kamor se je komu zljubilo! Bil je še velik dan, vendar navzlic temu so jim gorele sveče! Da bi dejansko pokazali, kako nepotrebno orodje so stoli in mize, polegli so po tleh, po podnicah in ležali krog polnih steklenic kakor nekdanj Rimljani krog svojih skled. Uganjali so raznovrstne neslanosti, ki jih pameten in trezen človek ne uganja! Ali ti so živeli v zavesti, da se nebeško kratkočasijo in da se nosijo kakor bogovi, ko so srebali nektar na olimpskih vrhovih!

Končno pa je moralo tudi to brezmejno pijančevanje zaradi enakoličnosti biti dolgočasno! Prvi se je pričel dolgočasiti baron Krušič.

»Veste kaj,« spregovoril je, »tole pijančevanje je sicer pametno!« Tu je odrinil viteza Lanskega dolge noge, ki mu jih je bil le-ta lahkodušno položil na trebuh. »Ti si dolgočasna zverina, Lanski!«

»Silno dolgočasna!« dostavil je Welser zaspano, »in prsti me srbe, da bi te s palašem usekal krog pijanih ušes!«

Lanski je potrpežljivo molčal in junaško pil.

»Če se dobro premisli,« oglasil se je zopet baron, »stvar je vedno ena in ista!«

»Ena in ista,« mrmra Lanski, »in šampanjca je tudi že preveč!«

»Molči no!« zavrne ga Welser, »šampanjca nima človek nikdar preveč! Vsaj pošten človek ne! Ti Lanski, ti pa si preklicana sirota!«

Takoj je vitez obmolknil, ker se je bal, da bi ga sicer ne izpehali iz družbe.

»Nečesa vendar nimamo, nečesa nimamo!« tama Krušič. »Potrebne *soli* nimamo!«

»Česa nimamo?« vpraša Lanski ponižno.

»Vraga, ali ne čuješ? Potrebne *soli* nimamo!« kriči Welser nanj ter dostavi trudno: »Vse na tem človeku me jezi!«

»Res je, soli ni!« nadaljuje Krušič. »Nekaj šale mora imeti vsak človek. Ali naj ves čas tega Lanskega uživam? Tako bedast vendar še nisem!«

Lanski je molčal in pil.

»Izmisli si kaj, Krušič!« prosi Viktor. »Nesrečen bi bil, če bi se pri meni dolgočasili tako izborni prijatelji!«

»Jaz bi že nekaj vedel!« odgovori baron in vrže prazno steklenico tako ročno proti stropu, da je nazaj padši priletela Lanskemu na dolge noge.

»Govori, govori!« sili Malec.

»Predlog moj je tale. Ponižno sedemo k mizi, odpremo vrata ter čakamo, kdo pride prvi po hodniku. Kdor

pride prvi, pade nam v plen in malo se pošalimo z njim!«

»Izvrstno!« kriči vsa družba.

»Pridi, kdor hoti, naš bo!« dere se Welser.

»In če je rodni oče moj!« pritrdi Malec. »Lepa šala bo!«

»Ura!« vpijejo vsi. —

Takoj vstanejo, postavijo mizo na prejšnje mesto, se-
dejo k nji ter jo oblože s polnimi steklenicami in kupa-
mi. Tudi sveče pogase in vrata na hodnik odpro na ste-
žaj. Potem sedé mirno in pazljivo poslušajo. Ali na hod-
niku se ni začulo ničesar.

»Vraga, nikogar ne bo!« zatogoti se Krušič. »Kje li tiči vse? Če pride ženska, prosta ji pot! To se ve, in med po-
štenjaki tega posebej naglašati ni treba!«

»To se ve, to se ve!« godrnja pijani vitez Lanski. »Da bi satan le starega Sodarja privlekel,« spregovori zaspa-
ni grof Welser, »to bi bila pečenka za naš lonec! Strela nanj! Ta sivolasi ženin mi je neprijeten, skoraj še bolj od tebe, Lanski, ki si vendar tako dolgočasna puščoba!«

»Veseli bodimo, prijatelji!« odgovori vitez pohlevno. »Čemu me zbadaš venomer, Welser, saj sem vendar do-
bra duša, ali ne, Malec?«

»Molčite!« zašepeta Krušič, »nekdo prihaja.« Zdajci se začujejo na hodniku koraki. Nekdo je počasi prihajal. Veseljaki v sobi si skoraj sopsti ne upajo. Krušiču se je

zabliskalo oko, kvišku se je vzklonil, da bi bil takoj pripravljen, če bi oni na hodniku hotel pobegniti. Kakor rečeno, nekdo je počasi prihajal in, ko je trdo stopal po tlaku, odmevalo je od sten. Časih je postal in tedaj se je vselej čulo, da je govoril sam s seboj. Senci enak je prišel po hodniku — Filip Tekstor! V mislih je prikorakal. Ali pri vratih nehote obstane in dvigne temni svoj obraz proti pijani družbi. Spoznavši jo, hoče hitro oditi; a že ga je tiščal baron Krušič za roko in ga rahlo prisilil, da je moral prekoračiti prag v sobo.

»Kam hočete, prijatelj?« kriči baron radostno. »Da bi vi znali, kako težko smo vas pričakovali, na kolenih bi nas prosili odpuščanja, da ste pred našo izborna, prijazno družbo hoteli pobegniti!«

Grof Welser pripravi stol, rekoč: »Dajmo mu stol, da sede ljubi prijatelj naš. In kako je bled ta revček! Umakni se, Lanski! Povsod te je preveč, preklicana duša!«

Lanski se mrmraje odmakne. Welser pa se obrne z največjo vljudnostjo k Filipu: »Sedite, prijatelj, sedite! Verujte mi, da se zelo veselim, ker vas zopet vidim! Baron Krušič ni lagal, prav res, prav težko smo vas pričakovali. Ali vi ste hoteli pete pobrusiti? To ni bilo lepo! In prepričan sem, da boste nas še na kolenih prosili odpuščanja. To je bila tvoja ideja Krušič, a jaz jo potrdim! O tem pozneje! In na golih kolenih, rečem vam! Na častno mojo besedo, še danes hočem videti gola kolena

vaša! Grof Welser še ni kmalu toliko govoril, zato bodite uverjeni, poštenjak blede, da se bo zgodilo, kar je govoril! Za zdaj pa mu dajmo piti!»

Pri prvem navalu se Filip nikakor ni zavedel položaja, v katerem se je nahajal. Mali Welser ga potisne na stol ter mu naliže vode v kupo: »Le pijte, prijatelj! Potem pa nas boste na kolenih prosili odpuščanja. Drugo za drugim! To bo še prijetno danes!«

Tedaj se je hotel skazati tudi naš vitez Lanski. Vstal je in pristopil k osupnjenemu Filipu.

»Tudi jaz se vam predstavljam,« jeclja s težkim jezikom, »prijatelj dolgičas, jaz sem vitez Lanski in moral sem že nekje videti samostanski obrazek vaš!«

Bil je čez mero pijan in, ko je te besede govoril, opotekal se je tja in sem. Le z veliko težavo se je obdržal v ravnotežju.

»Vidiš, dragi moj!« nadaljuje, »rad te imam, ljubim te in zato ti hočem očistiti lice, da boš čeden, ker si v čedni družbi. Ali ne govorim pravice, gospodje?«

»Lanski ima svojo idejo! K ataki, k ataki, Lanski!« vpije Krušič.

To vpitje je pijanega viteza še bolj ojačilo.

»Poglej,« je dejal, »časih smo taki kuretini, kakor si ti, pulili perje s telesa, ha, ha!« V resnici prične nato s prsti grabiti Filipa za obraz, da bi mu izpulil kaj brade. Le-ta se predrami in potisne Lanskega od sebe, da se je hip-

no zvrnil po sobi. Obležal je na podnici in niti vstati ni skušal, ker je dobro vedel, da bi mu morali vsi poskusi izpodleteti. Dobro je poznal Lanski svoje moči. Zato je mirno obležal na trdi deski.

»Lanski je ugnan!« spregovori Welser trudno. »A mi smo drugačnega kova, dragi moj!«

Tisti hip se je vsilil v razgovor domači sin Viktor. Do tedaj je sedel tiho pri mizi, in na obrazu se mu je kazala velika notranja zadovoljnost, da je usoda privedla ravno Filipa Tekstorja v družbo. Od nekdaj ni rad gledal tega človeka na Nižavi in sovražil ga je, kar je pámetil svojih dni.

»Pustite ga meni, prijatelj, pustite ga meni!« oglasil se je zamolklo. »Sam Bog ga mi je privedel, gospodje, in meni ga morate pustiti!«

»Naj ga ima Malec!« zaječal je Lanski na tleh.

»Dobro, imej ga!« pravi Krušič.

»Tudi meni je povšeči tako!« dostavi Welser, »ker si sin te hiše, imaš prednosti ti!«

Videlo se je, da se grof srdi, ker se mu je plen njegove šale tako nepričakovano izvil.

»Hvalo vam! Storili ste mi veliko dobroto!«

Nato je vstal Malec s svojega sedeža. Le s težavo se je dvignil in z rokami moral opreti ob mizo, da so ga držale noge. Tudi Filip je vstal. Nekaj časa sta si zrla oko v oko.

Bledo lice se je Tekstorju zalilo s krvjo in sovražno so se mu svetile oči.

»Tvoje je torej vse to delo, nižavski pleničar,« spregovoril je suhotno. »Do zdaj si dremal v temačnem kotu in spoznal te nisem. A vedeti bi bil moral, da je vse to tvoje delo, pijani gospod častnik!«

»Zobe kaže!« reče Krušič, »le po njem, Malec!«

»Danes bo še prijetno tu!« zamrmra grof Welser.

»Potrpite, prijatelji, čakali boste, da mi bo zobal oves iz roke kakor star konj!«

Nekaj satanskega se je razlilo Malcu po ničevem obrazu, ko je govoril te besede. Nepopisen, divji srd mu je polnil srce, da se mu z besedo ustavlja pred vso družbo to človeče!

»Obleka ne dela človeka in uniforma ne vojaka! Zato me ni strah pred tabo, prijatelj Viktor. Sicer pa tudi še ni predolgo, ko si se skrival za materina krila!«

»Dobro! Ta bleda prikazen ima še nekaj možganov v čepinji! Sabljo na brus, če ne, padeš, Malec!« kriči Krušič.

»Vraga, danes bo prijetneje, nego li sem mislil!« dostavi Welser s tiho zadovoljnostjo.

Malec je glasno škripal z zobmi in razburil se je tako o Filipovih besedah, da prvi hip niti odgovoriti ni vedel.

»Gospodje, izborni prijatelji moji,« prične s sikajočim glasom, »vi se hočete s tem človekom kratkočasiti, in res

ne vem, čemu bi se ne! A rečem vam, iz roke mi bo zibal! Do zdaj pa še ne veste, kdo li je ta interesantni človek, ki stoji tu pred vami kakor kos umazanega perila, na drog obešenega. Skazali ste mu veliko čast, da ste si ga izbrali sebi v šalo; pravico imate torej zvedeti, kdo je!» —

Filip se ozre po obrazih okrog: »Upam, da sem v olikani družbi! Kar pa ti govoriš, napravlja mi malo skrbi!»

»V olikani, zelo olikani družbi!» naglašja Malec. »Prijatelji, tu vam predstavljam gospoda Filipa Tekstorja! Na mojo čast, to je Filip Tekstor in, če do zdaj še niste čuli o njem, vaša je krivda, edino vaša!»

»Na svojo čast ne prisegaj!» odgovori Filip zbadljivo. »Dolgo te že poznam, ali kaj takega še nisem nikdar opazil na tebi!»

»Prijetno je danes! Le dalje, Malec!» oglasi se Welser. »Čast pa je sicer malenkostna reč in, če je nimaš, kaj potem? Obilo je takih ljudi na svetu! Ni li res, Krušič?»

»Res! Le dalje, Malec!» odgovori Krušič.

»Tu je zatorej Filip Tekstor in jaz sem Viktor Malec. Viktor Malec sem, kolikor me je od nog do glave!»

»Poštena duša si,« oglasi se Krušič, »poštena od nog do glave. Zdaj si malo pijan, a to ti služi le v povzdigo talentov tvojih.»

»Filip Tekstor in Viktor Malec! To se čuje kakor voda in ogenj, ali ne?»

»Kakor voda in ogenj! Recimo, da si ti voda!« dostavi Welser zaspano. Veselilo ga je, da se je tudi z Malcem mogel šaliti. Ve se, da ga je v aristokratski svoji duši zaničeval, umazanega tega plebejca!

Malec nadaljuje: »Dostavljam še, da je bil poštene moj oče sicer dvakrat oženjen, a vedno se je pisal za Malca. To je, kar vem, izborni prijatelji, naglašam! A naglašati mi je tudi, da niti prva niti druga žena njegova ni bila iz obitelji visokorodnih Tekstorjev!«

»Malo me briga to, prekleto malo!«

»Potrpi, Welser, potrpi! Kmalu ti bo stvar kratkočasnejša! Poglej naju! Evo mene, Viktorja Malca, in tam gospoda Filipa Tekstorja! Kdo bi si mislil, da sva — *brata!*«

»Brata?« vpije grof Welser.

»Na moji častni besedi! Brata po krvi, a samo pred Bogom! Pred ljudmi pa se skrivava, ker se sramujeval!«

»In oče tvoj se je pisal vedno za Malca?« vpraša Welser, in na obrazu se mu napnó črte. »Ha, ha! Danes se izvrstno zabavam, nebeško!«

»Ti se šališ, Viktor!« spregovori Filip. Čudna groza mu je pretresala ude, in zavest se ga je lastila, da bo iz ust tega pijanca čul nekaj groznega, morda najgroznejše, kar ga je še pričakovalo v samotnem življenju!

»Govori, govori, dragi Malec naš!« sili baron Krušič, ki se je tudi zelo zanimal za stvar. »Izproži in povej nam vse!«

»Reč je hitro povedana!« odgovori Malec. Bil je očitno tako pijan, da ni vedel, kaj blebeta. »Nekdaj je živel tam na Višavi mlada ženica in je imela počasnega, nerodnega moža, ki ga ni ljubila. Kaj takega se pripeti včasih!«

»Res, res! Kaj takega se rado pripeti!« dostavi grof Welser goreče. »Toda povej, kako je bilo potem, ljubi, preljubi mi prijatelj Malec!«

»Moj oče — saj ga zdaj poznate, starega krokarja — pa je bil v mladosti pravi hudič, pravi satan in kakor strela za ženskami, ha, ha! In sin ni mnogo boljši zdaj, ali ne, Krušič?«

»Res je, in za ženskami si kakor strela!«

»Recimo, kakor vodena strela, ki še slamnate strehe ne užge, če trešči vanjo, ha, ha!«

»Ti si dovtipen, Welser, a zdaj pusti, da Malec nadaljuje! Stvar je taka, da se o njej med prijatelji govoriti da!«

»No, vidita!« prične nato Malec, »oče moj je izgubil pred časom lase in zdaj se ve, zakaj! Oni na Višavi mu je prišel na sled. In kaj mislite, kaj je storil! Tepec jo je potegn timer v svet, tu na Višavi pa pustil zeleni travnik, da ga je ata moj kosil, prijetno in polagoma!«

»Kaj vraga!« ječi Krušič in oči se mu napnó na drobnem obrazcu, da mu stopijo izpod nizkega čela. »In potlej?«

»Potem, nekaj let potem pa se je oglasil na Višavi sinek, dasi je bil domači graščak že davno odrinil v svet. Saj umejete to zastavico?«

»Umejen! Vse mi je jasno!« kriči Welser.

»In ko se je oče moj ženil in ko se je peljal s svojo ženo iz cerkve, čakala ga je tik pota gospa z Višave in pred njim se je ustrelila v srce, da je obležala mrtva na mestu! Saj umejete, kaj in kako?«

»Vse mi je jasno kakor modro nebo!« odgovori Krušič. »In tisti sinek je v naši družbi danes, ha, ha!«

»Taka je in čast mi je predstavljam vama — gospoda Filipa Tekstorja!«

Pozornost vse družbe se je obrnila tedaj na tega nesrečnega človeka. Na stol je bil sedel med Malčevim govorjenjem in kakor v smrtni grozi je obračal skaljene poglede proti onemu, ki je s tako umazano prozo moril njegovega srca vzore ter mu tako rekoč iz živega telesa trgal mučeno to srce! Zadnja kaplja krvi mu je izginila z upadlega lica, da je bil bolj bled do mrliča. Debele kaplje so mu stopile po čelu, po vsem obrazu.

»Viktor,« je vzdihnil, »ali imaš toliko pameti in zavesti, da pomniš, kaj si izbruhal ravno iz sebe? Reci, da si lagal, da vse to ni res! Moj Bog, saj ne more biti res, ne sme biti res. Pomisli vendar, kako ste me trli, kako ste me preganjali in kako sem moral zavoljo vas nesrečno živeti do zdaj! Ne spominjam se dneva, da bi bil srečen!

Pomislite, gospodje, vse to in imejte usmiljenje z menoj! Ves ta čas mi je pred temno dušo sijalo sonce spomina nanjo, ki mi je bila mati. In zdaj mi hočeš sveto podobo v mojem srcu razdrobiti in oskruniti najskrivnejše svetišče v duši moji! Reci, da si lagal, Viktor, in vse ti hočem odpustiti, kar si mi kdaj storil žalega, kar ste mi storili žalega vsi! Reci, da si lagal, za vse svetnike! Reci, da si lagal! Vzdrami se vendar, sicer mi je zblazneti!»

Na mizo nasloni težko glavo in globoko vzdihuje. Malcu pa se je srce topilo v radosti.

»To mi je prijeten pogled! Le trpi, spaka, ki sama ne veš, kako si prišla na svet!«

»Ti ne govoriš resnice, Viktor!«

»Ha, ha! Kdo pravi? Včeraj se mi je izpovedala sestra Meta, nesrečna nevesta naša! Kazal sem ji dobro srce in počasi vse izvlekel iz nje! Uboga, bleda golobica! Veruj mi torej, da je bila mati tvoja — ničvredna, izprijena ženska!«

Filip vzdigne glavo. Z mrtvim pogledom opazuje onega, kakor bi pričakoval, da bo še enkrat ponovil grozne besede.

»Res, res!« ponavlja Malec, »tako je; izprijena, slaba ženska!«

Nato Filip vstane, popade polno kupo na mizi ter buškne tekočino Malcu v obraz, da je hipno vse curelo po njem.

»Na, kukavica!« spregovori, »da boš laže pogoltnil laži, s katerimi hočeš onečediti gomilo materi moji!«

Malec si obriše mokri obraz in telo zaječi. Potem pa plane v kot, kjer je slonelo orožje. Ali prehit ga mali grof Welser.

»Kaj hočeš pri orožju! Branil je čast matere svoje in ti moraš vedeti, kaj ti je storiti zdaj!«

»Naj orožje razsodi!« peni se Viktor.

»Dobro, naj razsodi!« odgovori Filip ponosno.

»Stvar je torej v najlepšem redu!« dostavi Welser, »vse drugo prepustite meni! Lepšega konca si niti misliti ne morem!«

DVAJSETO POGLAVJE

*In ko ura nam odbije,
črna zemlja nas pokrije;
kdo bo še po nas povprašal?
Kdo se z nami bo ponašal?*

Simon Jenko

Welser je res vse uredil. Ker ni bilo glede sekundantov mnogo izbire, delil se je s Krušičem v ta posel. Potem pa se je odpeljal v Lukovec, kjer je poiskal vojaškega zdravnika, ki naj bi bil za vse slučaje navzočen pri dvoboju. Tudi je preskrbel tamkaj potrebne samokrese. Kratko rečeno, grof Welser se je posvetil tej stvari s tistim toplim navdušenjem, ki ga je po njegovem mnenju zahtevala pred Bogom in pred ljudmi! Največ preglavic napravljaj mu je prostor, kjer naj bi se zvršil dvoboj. Po dolgem posvetovanju in premišljevanju izbrala sta si gospoda sekundanta nižavski tolmun, ki je bil tedaj zamrznjen ter je služil gospodi v drsališče. Originalni grof Welser je nasvetoval, naj bi se streljalo med drsanjem, češ da bi se stvar prekrvavo ne končala in da bi imeli kaj izgovora pri roki, če bi jih motili med bojem. Dogovorilo se je, da se bosta nasprotnika na različnih

mestih spustila na led in da imata potem premeriti zamrznjeno vršino po njeni dolžini trikrat gori in doli; kjer bi se srečala, tam naj se streljata. Vsakemu se je dodelila pravica trikrat streljati; po šestem strelu pa je boj končan, ne glede, ali je tekla kri ali ne. Mali grof je bil precej ponosen na to svojo idejo, trdeč, da takšnega dvoboja svet še nikdar ni videl!

Ko so na Nižavi domači ljudje legli k počitku, zapustila je naša družba tihi dvor. Najprej je odšel Krušič z Malcem in zdravnikom. Viktor je škripal med potjo z zobmi in neprestano preklinjal; morda se je bolj hlinil, nego li se je srdil v resnici. Morda pa je hotel s togotenjem samo prikriti strah, ki mu je legal, smrtnemu mraku enak, po prazni duši. Vsaj baron Krušič je bil prepričan, da je tako! Welser in Filip sta prišla šele nekaj časa za onimi. Filip je bil v nekaki ekstazi: notranji ogenj mu je plamenel iz pogledov.

Stopivši na dvorišče pred Nižavo, je vprašal zamolklo: »Ali bi ne bilo krasno, umreti za mater svojo?«

»Kaj besedičite o smrti?« odgovori grof dobrovoljno, »Kaj besedičite o smrti? Mislite li, da bo res tekla kri? Rad bi poznal strelca, ki bi zadel v takih okolištinah! Malo se bosta sprehodila in malo popokala, pa bo dobro vse!«

»Lepa smrt bi bila!« dihne Filip sam v sebi, »in lepše bi praznega svojega življenja končati ne mogel. Sicer pa

pravijo, da je Bog pravičen. Dati bi moral svinčenki moji pot, ki vodi v njegovo srce!»

Gosta megla je pokrivala krajino, ko so stopali od Nižave po poti v gozd. Skoraj se ni videlo korak predse! Sneg je ležal po vejevju in tu in tam se je usipal na tla, da se je čulo, kakor bi kdo hodil po šumi. Nekje je lajal pes, in na vasi se je razlegalo petje, kar je zamolklo in melanholično zvenelo semkaj v samotni log.

Pred tolmunom se je ustavila ponočna družba. Sekundanta sta določila, da ostane Filip na mestu in da ima Malec odriniti na gorenji konec tolmunov. Da se je obliki ustreglo, poskušali so ju sprijazniti. Niti Malec niti Filip ni bil voljan odjenjati. Krušič je odšel nato s prvim po ledu ter kmalu izginil v gosti megli. Tu pa si je Filip pripel železje za nogo in, ko je lahak žvižg z drugega konca oznanjal, da je tudi ondi vse pripravljeno, vzel je samokres Welserju iz rok in se lahko spustil na led.

»Gospod Tekstor!« spregovori Welser, »odpustite nam, če smo vas žalili danes. Bila je šala in pijani smo bili. Sicer pa merite pod noge, če hočete kaj zadeti.«

Podala sta si roke. Ko je Filip odplul v nočno meglo, sedel je grof Welser k zdravniku na posekano deblo in dejal rahločutno: »Dober človek je videti! In niti trenutek ga ni preobdal strah! Škoda, da ni vojak. Zdi se mi, da se nismo prav nosili danes! Moj Bog, kaj hočemo! Življenje žene svoje valove in nas meče tja in semkaj!«

Zapalil si je cigaro. »Zdaj pa čakajmo, da prične pokati. Tristo vragov, takega dvoboja še ni bilo! To pa vem, da ta tepec, ta gorjanski vol, ta Malec ničesar zadel ne bo! Moj Bog, kakšni ljudje so danes že častniki!«

Ko mu zdravnik, ki se je nerad vtaknil v to stvar, ničesar ni odgovoril, umolknil je še grof Welser. Tudi ga je pričelo zebsti in, ko je piš zazibal veje, vsul se mu je sneg za vrat, da je moral glasno zakleti. —

Filipu se je pomirilo valovje razburjene duše, ko se je spustil po ledu v gosto meglo. Nočna tišina vplivala je na strasti v njem, da so se vsaj na videz pomirile in poлегle. Ko se je lažno zibal po ledu, in so mrzle sape hladile vroče mu čelo, obšli so ga takoj rahlejši spomini. Kratko življenje se mu je dozdevalo vendar tako dolgo, in zavest, da je došel zdaj morda h koncu trnove poti, napolnjevala mu je hladilno vroče srce. Stopila mu je pred dušo podoba nje, ki ga je nekdanj v bridkosti porodila. Nikdar do zdaj se je ni tako živo spominjal kakor ravno danes, ko je morda stal pred groba vrati. Gledal je v duhu milobni njen obraz, in zdelo se mu je, da mu niti najskritejša črta ni neznana na tem obrazu! Obšla ga je hipno sladka zavest, kakor da se je ravno ločil od nje; kakor da je še nedavno slonel ji na ljubečih prsih; kakor bi še občutil vroče poljube, ki mu jih je — gotovo v solzah — pritiskala na otroška usta; kakor bi bil še ravno koprnel pod pogledi, ki so mu časih nasproti žareli iz

njenih oči! V vzorni krasoti je gledal Filip Tekstor v duhu svojo porodnico tisto noč in, kamorkoli je obračal oko, razpršila se je siva megla in mu razkrila milobno njeno lice. Preobdalo ga je kesanje in sam sebi je očital, kako li je mogel za en hip dvomiti o njej, ki je tako rekoč brez madeža živel in gotovo tudi brez madeža umrla! Takoj se ga je polastila slepa strast, in vse, kar mu je dihlo in živel v razdraženi duši, dihlo in živel mu je v sovraštvu proti človeku, ki je z zlobno roko oskruniti poskušal gomilo najčistejše ženske, ki je kdaj hodila pod božjim soncem.

»Lopov!« siknil je, »ti moraš umreti!«

Trše je oklenil samokres z roko in napenjal je moči očesne, da bi prodril megle zagrinjalo, ki mu je prikrivalo zločinca, smrti posvečenega. Naposled se mu je prikazala črna proga sredi megle. To mora biti! »Naj umrje, preklicano to bitje!« Strastno dvigne orožje, pomeri in izproži. Mogočno je odmeval strel v daljno noč. Pri žaru smodnikovem je opazil, da je streljal v temno deblo, v drevo, stoječe kraj tolmunu! Moral je zadeti v vrh, kajti zašumelo je v vejevju, in sneg je padal k tlom, da se je nesrečnemu strelcu pobelila obleka. Tolpa vran, ki je počivala nekje v lesu, dvignila se je in zamolklo kričoč zapustila kraj ponočnega boja.

»Bog je protivnik moj in udaril me je s slepoto!« vzdihne Filip. Senci enak se je izluščil tedaj Viktor iz

meglenega zatišja ter — za streljaj od mesta — šinil mimo. Opazivši Filipa, se je zaničljivo zasmejal.

»Slabo si meril, bratec! Morda bom jaz bolje!« Ustrelil je, da se je napravil goreč žarek po megli. Čutil je Filip, kako je treščila svinčenka predenj na led, potem pa odskočila in žvižgaje se izgubila v šumi.

»Smrti dih je bil to!« reče Filip žalostno. Oni je bil že davno izginil. Tudi Filip odrine proti gorenjemu koncu tolmunca. Ondi se je tiščal baron Krušič pod kostanjem ter prezebal, da se mu je treslo po vsem životu. Opazivši Filipa, spregovori zamolklo: »Preklicano je mraz! Glejta, da končata to šalo, sicer se prehladimo vsi. Ali niste zadeli?«

»Ne!«

»Torej brzo nazaj in glejte, da ste srečnejši! Ali vas nič ne zebe, sem od gorovja vleče, kakor bi hotelo človeku odbriti meso od kosti!«

»Mraza ne čutim!«

»Sreča vaša! Lahko noč!«

Nato se Filip obrne in takoj je zopet sam sredi megle. Morda se je bila megla že bolj razvlekla vtem, morda se je pa tudi oko bolj privadilo nočnemu mraku, ali gotovo je, da je Filip došel na mesto, kjer se je videlo do Nižave. Kakor skozi nežno tančico je gledal na tihi dvor, ki se mu je kazal v površnih potezih. Samo dve

okni sta mračno brleli v megleno noč pričujé, da v gradu še ne spi vse.

»Tam je Meta!« zaječi Filip, »in spati ji ni moči!« Že poprej mu je silil v dušo temni obup in že poprej, ko je menil, da ga je usoda udarila s slepoto, otemnela je vzorna podoba materina v trpeči mu duši. Dvojba mu je pretresala duha, in zdaj ga zagrabi z železno pestjo misel, da morda Viktor ni lagal in da bi ga Meta vendar ne bila tako neusmiljeno pahnila od sebe, če bi se ne dvigalo nekaj med njo in med njim. Zavest grozne nesreče ga obvzame in zapustiti ga hoče življenje! Z onemoglo roko zagrabi vejo, ki se je v zraku nad njim razprostirala. Ravno tedaj počí strel. Čul ga je Viktor in izprožil orožje proti njemu. Ni že mogel doseči veje. Padel je na koleno, potem pa z obrazom na led, kjer je obležal kakor mrtev. Ko je oni došel bliže, lila je kri izpod ležečega protivnika in po ledu se je videl temen curek, ki se je vil dalje in dalje. Strah je prešinil Viktorja. Pričel je klicati na pomoč in zdajci so prihiteli tovariši. Vzdignili so zadetega bojnika in zdravnik je preiskal rano.

»Živ je še, ali zadet je nad srcem! Vsak hip mi lahko umrje v rokah! Kam naj ga spravimo?«

»Na Nižavo ne!« odgovori Malec boječe. »Če umrje, potem je skaženo ženitovanje!«

»Kam pa?« vpraša zdravnik srdito, »svetujte, kaj vraga! Tu ga vendar ne moremo puščati, da bi poginil na mrazu kakor pes!«

»Veste kaj,« pravi nato Malec, »nesimo ga na Višavo. Ta je tudi bliže nego li Nižava. Prekleta stvar to!«

Popolnoma je že bil pomirjen in zdaj se je že čutil junaka, ki je srčno zmagal v slavnem boju! —

Na Višavi še niso spali, pričakovali so še gospoda, ki je bil v Soteski. Nastalo je silno vznemirjenje, ko so brezzavestnega Filipa prinesli pred vežni prag, zahtevajoč, naj bi ga sprejeli pod streho. Prihitela je družina ter se takoj z velikim hruščem razpršila, opazivši, da so prinesli mrliča. Stari Jernej se je izgovarjal, da ni gospoda doma, da ne sme sprejeti nikogar in da naj gredo na Nižavo, kjer imajo več prostora, več postelj. Pristopil je s svetilnico bliže.

»Kdo pa je vendar?«

»Lipe z Nižave!«

Obledel je kakor zid in jecljaje je vprašal: »Kaj mu je bilo, za božjo voljo, kaj mu je bilo?«

»Sam se je ustrelil,« odgovori Malec nesramno, »in tam doli na ledu smo ga dobili, pozno v noč. Ni še mrtvih in morda se mu še pomaga, če ga vzamete pod streho!«

»Sam se je končal! Sveta Marija! In semkaj ste ga prinesli, da pri nas umrje? Kdo naj bi ustavljal volji božji!

Nesimo ga v posteljo! Tu naj umrje. Oj, ti preljubi Bog, oj, ti preljubi Bog! Urša!«

Pričel je klicati svojo ženo, ki je trepetaje prihitela.

»Lipe z Nižave je, Urša! In sam se je ustrelil!«

»Za pet ran božjih, sam se je ustrelil!«

In Urša se je takoj spustila v jok in klicala vse svetnike na pomoč.

Potem so ranjenca odnesli v gorenje sobane in ga položili v posteljo. Zdravnik je zavezal rano, kakor je vedel in znal; ali bolniku se ni hotela vrniti zavest. Ko je nižavska družba odšla, ostala je sama Urša pri njem in z molitvijo preganjala grozo, ki jo je napadala, če se je ozrla na blede obraz bolnikov. —

Proti polnoči se prebudi Filip.

»Jezus Marija, zdaj gleda!« vzdihne starka. Bilo je je strah in mrzel pot ji oblije čelo. Nekaj časa se bolnik ni ganil. Mirno ležeč na mestu je obračal kalne oči po sobi in po stenah. Končno se mu je uprl pogled na steno, kjer je visela neznatna podobica.

»Urša,« spregovoril je z veliko težavo, »pojdi semkaj in pomagaj mi, da se vzdignem!«

Plašno je pristopila starka ter vprašala bojazljivo: »Kaj bi rad, Lipe? Ali te boli? Ali si žejen? Ali ne moreš zaspati, pozno je že?«

»Urša!« zastokal je in pokazal s tresočo roko proti steni, »daj mi podobo semkaj! Pri slabi luči sem videl —

samo za trenutek se mi je zdelo! — Moj Bog, daj mi podobo semkaj!«

Snela je zaprašeno podobo s stene in mu jo dala. Z obema rokama je pograbil po nji: »Primakni luč bliže! Tema hoče se mi napraviti pred pogledom!«

Posvetila je bliže. Dolgo je zrl na podobo in nemirno je ječal vtem, z roko pa si je tiščal prsi, kjer je imel globoko rano, kakor bi zabraniti hotel, da bi mu v tem trenutku ne odtekla srčna kri.

»Urša, ali veš, kdo je to?«

»Kdo je to?« ponavljala je Urša jecljaje, in dozdevalo se ji je, da se mu že napravljajo po zračnem obrazu znaki bližajoče se smrti. »Kdo je to? Kaj bi je ne poznala! Mati je našega gospoda! In ko se je ustrelila, ležala je ravno v tej sobi na mrtvaškem odru! Nikdo je ni prišel kropit! In ravno tam, kjer imaš ti glavo, ležala je tudi njena glava tisti dan. Sveče so gorele okrog nje, pa nikdo je ni prišel kropit, ker je bila sama sebe umorila! Prav velik greh je to, in pravijo, da zanj ni odpuščanja ni na tem ni na onem svetu!«

Videlo se je starki, da je rada govorila, da bi si s tem pregnala grozo, ki jo je neprestano nadlegovala. Sicer pa brez dvojbe ni vedela, o čem govori. —

»V tej sobi je ležala na mrtvaškem odru« — reče Filip tiho. »In to je njena podoba? In mati je vašega gospodarja?«

»Mati, prava mati! Ali nosila se ni, kakor gre materi. Vendar, čemu bi govorila o tem? Saj je že vse pozabljeno! In kaj tebi skrb, ti usmiljenja vredni revček moj! Zaspí, zaspí! Revček, hov, hov!«

Z velo roko mu je pogladila čelo. Silno je bilo vroče to čelo in čutila je, kako mu je tolklo pod sencem. Filipu je bila podoba odpadla izmed onemoglih prstov. Nekaj časa je molčal in oko, ki se mu je bilo poprej zjasnilo, postalo je zopet motno in kalno. Otemnela mu je tudi zavest.

»Urša,« spregovoril je strastno, »vidiš, umreti mi bo! Tam v kotu se že napravlja rumen oblak in angel, ki ima peruti od čistega zlata, kliče me in vabi, naj pridem! In lilije cveto okrog njega! — V ozadju pa se vije svetega slovanstva sveta reka mogočna modra Volga, in cvetoče lipe senčijo ji pisane obale! — V visoki kremeljski baziliki ga gledamo, častitljivega starčka, in s tresočim glasom oznanjuje začudenemu svetu, da je Krist vstal! — Kako je krasno vse to! «

Zatisnil je oko. Pod oknom se je podrla tedaj skladalnica drv, da se je čul mogočen ropot.

»Moj Bog, spomin!« vikne starka. »In sámó me pusté tu, ko umira!«

Filip se je zopet zavedel. »Urša,« reče ji, »umrl bom morda takoj, morda jutri! Ali mi hočeš skaziti veliko dobroto?«

»Kaj hočeš, Lipe? Morda bi pil rad gorko mleko?«

»Pokliči gospoda! Lesovéja! Reci mu, da bi bolnik, ki ima le trenutek življenja še, rad govoril z njim. Bolnik, ki tako težko, tako bridko težko umira!«

»V Soteski je!«

»Čul sem, da je ravno prišel domov. Po stopnicah korāči in morda pride semkaj!«

Urša je hitela k vratom. Res se odpró in v sobo stopi Bogomir Lesovéj s starim Jernejem. Vse je bil zvedel in s prečudno grozo se je približal bolnikovi postelji. Ničesar ni mogel spregovoriti.

Dolgo ga je opazoval oni, potem pa dejal zamolklo: »Gospod Lesovéj, gost sem vaš, a menim, da le za kratek čas. Podajte mi roko!«

Ko mu je podal roko, vprašal je Filip: »Lagali mi ne boste, če bom hotel vedeti resnico!«

»Ne, gospod Tekstor!«

»Na častno besedo vašo!«

»Na častno mojo besedo!«

»Poglejte in povejte mi, je li bila to vaša — mati!«

Z onemoglo roko mu je ponudil podobo, katero je Bogomir Lesovéj takoj spoznal. Ni mu mogel odgovoriti, zgrudil se je bolniku na posteljo in pričel je ihteti kakor otrok. Oni pa je prijel njegovo roko ter jo položil sebi na vroče lice, potem pa šepetal predse:

*»Nun das süße Bild erblichen,
bin ich gänzlich nachtumhüllt.«*

S poslednjo besedo je odplaval duh Filipa Tekstorja v neizmerno večnost! Ko pa je Bogomir Lesovėj vzel svojo roko z lica mrličevega, bila je mokra. Porosile so jo bile solze umirajočega! —

ENAINDVAJSETO POGLAVJE

Hamlet: — — Nekdaj sem vas ljubil.

Ofelija: Resnično, kraljevič, zatrjevali ste mi to.

Hamlet: Čemu se mi verjeli: — —

Jaz vas nisem ljubil. —

Hamlet, III. Akt, I. Prizor

Dvojno ženitovanje, ki se je praznovalo drugi dan na Nižavi, ni vžigalo tiste radosti v udeležencih, katere je pričakoval hišni gospodar. Takoj zjutraj se je oglasila nenadejana vest: najprej je odpovedal grof Anton iz Soteske ter poslal pismo, da ne pride, ker je kneginja zbolela. Tudi je Ernest Malec gojil upe, da ga bo ta dan počastil knez in škof Janez Evangelist; ali namesto škofa je prišla vest, da ga je v noči prešinil mrtvoud in da — umira! In res je knez Janez Evangelist umrl tiste dni, in mi vsi vemo, da za njim stolica sv. Maksima ni imela vodnika, katerega bi bila obsevala blišč in slava Janeza Evangelista!

Najneprijetneje pa se je pripetilo v Rakovniku pred cerkvijo. Po poroki, ko se je gosposka svatovščina usula iz božjega hrama in posedla na vozove, za slovesni ta dan po vsem Lukovcu izprošene — zapeli so v stolpu

zvonovi, žalostno in mrtvaško trudno. Stari Sodar je ravno z mlado svojo ženico hotel stopiti v voz.

»Komu zvoní?« vpraša Meta, in bolestna slutnja se ji polasti duše.

»Ali misliš, da res mrliču zvoní, srce sladko moje?« odgovori mož. Bil je navzlic vsej svoji sladkosti smešna, ostudna prikazen. Toliko smešnejši in ostudnejši, ker se je stari grešnik zaljubljeno dobrikal okrog preuboge trpinke, ki je bila zdaj za življenje priklenjena nanj!

»Komu pač zvoní?« ponavlja Meta v strahu. Pri cerkvenih vratih je prežal cerkovnik Tine in pričakoval, da bi mu svatje kaj darovali. Z gladnimi pogledi je premeril svata za svatom in z nekako umetelno sramežljivostjo spravljal, kar se mu je stiskalo v radovoljno roko.

»Čakaj, takoj bomo zvedeli, draga ženica!« In starec je zakričal: »Tine! Tine!« — Oni pri cerkvenih vratih je hipno priskočil: »Kaj ukazujete, gospod Sodar? No, ali ni bila cerkev ozaljšana kakor nevesta, hi, hi! No, ali ste videli, kako debele sveče so gorele na oltarju? In lestene, ali se ni svetil kakor sonce nebeško? Mi smo cerkovniki, da malo takih, kajne, gospod Sodar? No, saj je pa take poroke ne bomo več čakali, to sam Bog ve, da ne!«

Vtem je bilo pristopilo tudi nekaj druge družbe. Tudi Ernest Malec. —

»Zakaj ne odrineš, Sodar?« vpraša malomarno.

»Tale ženica moja, ki je radovedna kakor vse, rada bi vedela, komu zvoní. Kdo je umrl, Tine?«

»E,« odgovori Tine zaničljivo, »tista žival, ki se je plazila po Nižavi in Višavi! Pa saj morate vedeti?«

»Kdo?« vzdihne Meta.

»No, tisti Lipe, ki je stradal pri vas tam gori. Pa sem mislil, da veste!«

»Lipe!« In mladi ženi se je zazibalo vse pred pogledom. »In kaj mu je bilo?« zastoka v smrtni grozi.

»Pravijo, da se je sam ustrelil. A to ne bo res, ker bi sicer naš duhovni oče ne pustili zvoniti!«

»Ustrelil! Jezus, Marija!« Na zemljo bi se bila zgrudila, da je ni prestregel oče, ki pa je bil v tistem trenutku bolj bled od zimske odeje, ki je krila pokrajino.

Bil je tožen povrat iz cerkve. Nevesta je ležala brez zavesti v vozu; svatje pa so si šepetali različne opazke na uho in hudobni jeziki in jezički so se brusili, milujé sicer, ali s takšnim milovanjem, ki je dosti zbadljivejše od očitnega zasramovanja. —

Spomin na ta dogodek je ležal potem nad svatovščino, kakor leži časih nad cvetočo ravnino teman oblak, ki grozi zdaj in zdaj s ploho in točo posuti vse!

DVAINDVAJSETO POGLAVJE

Kakor bi se udeleževali sedmine, sedeli so svatje krog dolge, s cvetjem bogato okrašene mize. Malo se je govorilo, mnogo jedlo in mnogo pilo. Šele proti večeru se je družba nekaj bolj ogrela, in vojaki, ki so se med obedom odločno dolgočasili, izrekli so še celo željo, naj bi se v sosednji sobi plesalo. Učitelja Vekoslava Kozico, ki so ga samo v ta namen povabili k svatovščini, poklicali so h klavirju. Poštenjak se ni branil in kmalu je z debelo pestjo udrihal po beli slonovini, da so vse strune grmele in brnele. Izpraznila se je jedilnica. Mladina se je sukala po ozkem prostoru, ob steni pa so sloneli starejši svatje ter — zabavljali, da je ženitovanje dolgočasno, da tudi jed ni preslastna in da je smešno, če se poroči tako star človek z mlado, krasno žensko itd.

Pri mizi sta ostala samo hišni gospodar in stari ženin Lovre Sodar. Le-ta se je nekoliko časa trudil, da bi zabaval mlado svojo ženo. Brez uspeha. Meta je sedela tik njega bleda kakor mrtva, ni jedla, ni pila, in vse na nji je pričalo, da je v mislih vse kje drugod nego pri hrumeči svatovščini. Morda je bila v mislih pri njem, ki je tedaj ležal v osamljeni višavski sobi na mrtvaškem odru in že

počival v dolgem — večnem spanju, iz katerega se do zdaj še ni prebudilo človeško bitje. —

Ko je Lovre Sodar videl, da ne more ženice svoje ogreti, pričel je sebe ogrevati; proti večeru je vedela vsa družba, da je stari ženin dodobra pijan. S težkim jezikom je jecljal o kupčijah, o žitni ceni in o slabem vinu, ki se je to leto pridelalo. Pri vsaki priliki je napijal Ernestu Malcu in tu in tam se tudi pričkal z njim, če ni vsemu pritrjeval, kar je govoril. Časih je glasno kričal, koliko se mu ima Nižava zahvaliti in da bi marsikdo — beračil, če bi Lovre Sodar ne živel. Hišnemu očetu se je ohladilo srce, ko se je odpravila družba na ples. Bal se je, da bi oni v svoji pijanosti preveč ne govoril in ne razobešal hišnih skrivnosti, na katere Ernest Malec niti mislil ni rad!

Meta je z drugo družbo vstala in skrivaj šla iz sobe. Menila je, da je ni opazil nikdo. Ali opazilo jo je skrbeče materino oko. Gospa Helena, ki se je bila v teh časih postarala za leta ter se posušila kakor travnata bilka v jeseni, hitela je za hčerjo. Dohiti jo v sprednji sobi.

»Kam greš, Metka?« vpraša boječe. Ni se ji upala pogledati v trpeči obraz.

»Glava me boli, mama, in razpočila mi bo, če še dalj časa ostanem tu! Prodali ste me staremu možu!«

Poslednje besede je samo vzdihnila, ali vendar jih je čulo materino uho. Vsa se je pretresla stara ženica. Ime-

la je predobro srce in za svoje otroke bi bila prelila srčno kri. Toda v hiši ni veljala mnogo, in Ernest Malec je časih sam dejal, da je žena njegova tako tiha, da skoraj ne ve, je li oženjen, ali ne!

»Meni ničesar ne očitaj, Metka!« odgovori proseče, »da je po mojem, bilo bi vse drugače, vse drugače!«

»Zdaj je dognano!« reče hči zamolklo, »in drugega mi ne ostaja nego pusto, obupno življenje. Filip (to veste, da je moral umreti!) dejal je pri priliki, da mora človek časih živeti navzlic svojemu mrtvemu, umorjenemu srcu! Meni je dano tako življenje z mrtvim srcem, in sam večni Bog ve, kako ga bom doživela!«

Šli sta v hčerino sobo. Ondi je Meta razmetala cvetje in drug svatovski lišp s sebe. Potem pa je sedla ter s suhimi očmi zrla v mrak in občutila z vso grozno težo nesrečnega življenja nesrečne trenutke. Njej nasproti je sedela gospa Helena, vila suhe roke in venomer točila bridke solze. Potolažila bi bila rada otroka svojega; ali trda usoda ni ji hotela dodeliti tolažilnih besed, tako da ni vedela, kaj naj bi govorila njej, ki ji je nasproti v neskončnih mukah koprnela! Tam v sobi pa je klestil Vekoslav Kozica z debelo roko po klavirju in mladi svet je plesal in se smejal, kakor bi nebeška radost kraljevala pod to streho! —

Notar Sodar je bil že tisti dan velik revež. Če je le spregovoril besedico s tem ali onim dekletom, drezala

ga je ostarela nevesta z laktjo očitno pred vso družbo, in strupeni njeni pogledi preprečili so mu besedo še prej nego jo je spregovoril. Zdaj in zdaj ga je pretresel mraz, če se je ozrl po stari svoji ženi, ki je na njegovi strani v nenaravno deviškem lišpu razkazovala ogrodi svoje in ga neprestano preganjala z zaljubljenimi svojimi pogledi.

»Denarna je res« — mislil si je — »a življenje na njeni strani bo pa tudi — tožno dolgo!« — Ta misel ga ni hotela več zapustiti potem. Zdelo se mu je, da ga pričinja boleti glava. Obrnil je pogled na kupo, ki je polna šampanjca stala pred njim in v kateri so se neprestano drobile od dna proti vrhu iskram enake pene.

»Morebiti so to solze, ki jih še pretočim v življenju!«

Ko se je družba odpravila na ples, vstal je tudi notar s svojo ženo. Pred vhodom v plesalnico ga je zadržala.

»Ti se že danes dolgočasiš!« zastoka Murnovka in z nekako deviško sramežljivostjo ga pogleda.

»Kako si moreš kaj takega domišljati!« odgovori hladno.

»Zdi se mi tako!« reče in gorko — kakor bi storilo mlado dekle — oklene se mu roke. Sram ga je bilo. Čakala ga je še hujša zadrega.

»Poljubi me enkrat, Nande moj!« zašepeče stara nevesta.

»Moj Bog, tu pred ljudmi!« vzdihne Nande in obledel je kakor pražnji prt.

»Že vem, ti se rajši oziraš po mladih!« V hipu se je stari devici napolnilo sivo oko z vodo, in vsak hip seji je grozila izliti mala ploha solz po licu.

»Le jokati ne!« razsrdi se notar, »saj je dosti, da imamo že eno nesrečno nevesto danes!«

Iztrga se ji in odhiti iz sobe. Na pragu ga sreča vitez Lanski.

»Kam greš, notar!«

»Na zrak malo.«

»Si li preveč pil? Ali si pa prepoln vroče ljubezni, ha, ha!«

Najrajši bi ga bil pobil na tla, tega pijanega bedaka, toda zavoljo družbe mu ni smel ničesar odgovoriti.

Stopivši na hladni hodnik, si misli: »Odslej boš vsemu svetu v posmeh!« Bila je jasna noč zunaj. Mraz je pritisikal in na nebu so mrgolele zvezde tako trepetajoče, kakor bi jih tudi zeblo.

»Vrag me vzemi, če se ne bojim, da bi prihodnje moje življenje ne bilo podobno jasni zimski noči, v kateri vse drgeče od mraza, še zvezde na nebu!«

Po telesu ga je pretresal mraz, ali v možganih mu je gorelo. Na steklo pri oknu je pritisikal vroče čelo, da bi se mu ohladilo.

V sobi pa je Vekoslav Kozica trpinčil klavir, da so se mu debele kaplje utrinjale po razburjenem obrazu. In grof Welser je vodil kadriljo s tistim ponosom, kakor bi jo bil vodil — na dvornem plesu! —

Tudi Bogomir Lesovėj je prišel na ženitovanje. Davno je že bil ukrenil razrešiti vezi, v katere se je lahko-mišljeno in proti oporoki očeta svojega vkoval. Noč in dan ga je preganjala misel, kako bi se otresel spominov na rumenolaso dekle, ki ji je nekega dne govoril o svoji ljubezni. Iskal je prilike, da bi zopet vse preklical in se po lepi poti iztrgal iz okov, katere nositi ni več hotel. Vest mu je očitala marsikaj, ali tolažil se je, da nравnost ne dovoljuje, da bi snubil hčer tistega, ki mu je tako rekoč umoril očeta. Smrt Filipa Tekstorja ga je potrdila v naklepih, za katere se je bil že prej odločil. »Tudi tega re-veža so umorili ti ljudje!« To je bil nov dokaz, s katerim je podprl sklep, s katerim je opravičeval dejanje, izvira-joče iz površnosti in plitvosti njegovega pravega znač-ja! Razvnel se je nad smrtjo Filipovo in čutil se je pozva-nega, maščevati umorjenca. Poprej pa, ko je še živel, ogibal se ga je skoraj, in groza ga je vedno obhajala, če mu je gledal v obraz ter imel zavest, da je rodila oba ena mati. Bogomir Lesovėj je bil sin svojega časa in niti tre-nutek se ni plašil pred hinavščino, s katero je omamil dobre moči v duši svoji. Razsrdil se je o smrti Filipovi, da bi s tem srdom ojačil samega sebe ter laže spregovoril

ločilno besedo nji, ki se ga je oklepala z gorečo prvo ljubeznijo. Poleg tega si pa Bogomir Lesovėj ni hotel povedati resnice! V mislih se je bavil s smrtjo očetovo, z očetovo oporoko in s smrtjo Filipovo in večkrat je deklamoval v duhu znani Hamletov samogovor, v katerem se kraljič tako ostro obsoja samega sebe! Dobro mu je del moralični srd, h kateremu se je silil, silil, da bi prikril resnico sam sebi! Hlinil je moralično razburjenost, ali vse to je povzročil — rožnati obraz ponosne, mrzle ženske, ki je kraljevala v njegovem srcu od tistega dne, ko jo je prvič ugledal. Izprva se je branil vplivom njenim. Ali prijazni sprejemi v stari plemenitaški hiši so ga prečudno osrečili, Prej je menil, da je demokrat, da je človek enak človeku, naj se je porodil na slami ali na mehkih svilnih blazinah. Prve čase je zahajal v Sotesko, da bi tem ošabnim ljudem dejansko kazal, da se ne plaši pred njimi in da mu nikakor ne imponira staro ime stare obitelji. Nosil se je, kakor bi bil med svojci, dasi je moral kmalu pripoznati, da je dejansko zvrševanje sive teorije od teorije samo bistveno različno. Prav kmalu je občutil, da loči visoka stena kroge, v katere je zdaj zašel, od krogov, v katerih je do zdaj živel, in da se ta stena preskočiti ne da z demokratičnimi frazami. Videč aristokrate, ki so med sabo živeli, kakor se je dalo sklepati, v vzorni ljubezni, in ki so v vedenju, v govorici brez najmanjše težave ogibali se vsega, kar bi tudi le iz dalje

spominjalo na vsakdanjost, sodil je, da so to vzorni ljudje, da so to bitja, boljša od njega. Sodil je po zunanosti, po vedenju, po govorici ter bil prepričan, da mora, če je govorica čista kakor zrcala bistro steklo, tudi duša čista biti, da tudi le-ta ne pozna vsakdanjosti, o kateri vedenje, govorica ničesar vedela nista. V svojem prepričanju, da ga je usoda dovedla v dotiko z osebami, ki so bile popolnejše od njega, nosil se je med aristokrati izprva okorno, kakor se nosi polja ratar, če so ga valovi življenja zanesli v družbo gosposko. Vedel je, da se je njegovo nepopolno in nesalonsko vedenje opazilo, ali niti pogled niti smehljaj ga ni spominjal nikdar na to, da se ne vede vselej po strogih predpisih salonskih zakonov. Ko se je od dne do dne bolj privadil družbe, vnelo se je v njem hrepenenje po tej družbi. In če je sedel v Soteski pri stari kneginji, izginil mu je čas, da sam ni vedel kdaj, in poslušal je s sveto vdanostjo, kar mu je pripovedovala o časih, ko je še živel veličastni Friderik Avgust in preblaga mu hči Kornelija Amalija. Dan za dnevom je čul eno in isto, ali dan za dnevom je poslušal z večjo vdanostjo! V zavesti se je zibal, kakor bi se bil z razburkanega vesoljnega morja rešil pred viharji in pred burjo srdito v skrito zatišje, kjer se za rešilno goro valovje pomiri in spremeni v srebrno vršino, kjer niti najslabši dih ne moti harmonije v prirodi in kjer se nad krasno tropično krajino kroži neskalsko, prečisto, tropično

obnebjje. S tega obnebjja pa so mu sijale žarne oči kontese Line! In kakor pluje preslepljeni ribar za vabečo povodno vilo v smrtonosni vrtinec, tako se je vdal Bogomir Lesovėj smrtonosni strasti, ki ga je morala dreviti v prepad. Da je kontesa kmalu opazila, kakšna strast mlademu znancu razsaja po srcu, se ve. In niti trditi nam ni moči, da ji je bila ljubezen, ki je Bogomiru pri vsaki priliki sijala iz pogledov in se nehote kazala iz vsega njegovega vedenja, neprijetna. Kje živi na svetu ženska, ki bi ji kaj takega neprijetno delo! In če bi se bil Terzit zaljubil v Pentezilejo, junakinjo mogočne krasote, smejala bi se bila morebiti, a smejala s srčnim zadovoljstvom nad grbastim častilcem! Zato se ni čuditi, da mlada kontesa ni samo ničesar storila, kar bi bilo gasilo ogenj v navdušenem srcu navdušenega Bogomira, temveč da je z lahno koketnostjo še bolj zanetila plamen in da je s pogledi, ki si jih je Bogomir tolmačil sebi v korist, zmedla mu zdravi premislek ter mu sebi v šalo nastavljala mreže, v katere ga je morala zasačiti prej ali pozneje.

Nekdaj sta bila sama v sobi. Stopila je bila pred ogledalo ter si z roko, na kateri se je koketno blesketal drag kamen, popravljala lase. Pri tem so se krasne črte vitkega njenega telesa kazale v taki jasnosti, da je Bogomir Lesovėj nehote pristopil bliže. Nikdar do zdaj se mu kontesa še ni videla tako krasna! Ko je z belimi prsti medla po laseh, odpadel je ondi cvet, ki je tičal med

kodrci. Morda ga je sama sprožila, da bi videla, kako se bo vedel Bogomir. Tik nje je sedel na stol, in že mu je hotelo srce prekipeti in že ji je hotel govoriti o nesrečni svoji ljubezni! Obrnivši pa pogled po vitki, ponosni njeni podobi, otrpne mu takoj srčnost in v zavesti svoje nizkosti, v zavesti vsakdanjosti svoje ne upa se ni spregovoriti. Tedaj je omenjeni cvet padel iz njenih las ter se polagoma spustil po njeni obleki na mehko preprogo, na kateri je stala. Kontesa ni hotela ničesar opaziti, dasi je v svetlem steklu, iz katerega se ji je nasproti žaril njen obrazek, prav dobro videla, kam je drobní cvet izginil z mesta svojega. Da se Bogomir izkušnjavi obraniti ni mogel, je naravno. Sklonil se je lahno, pobral cvet in ga ravno tako lahno pritisnil k ustom. Potem pa ga je skril v obleko na razburjeno srce in občutil je srečo, kakor je občuti zaljubljen dijak, če mu je usoda slučajno v posest dala pisan trak ali kaj takega, kar je poprej nosila ona, ki si jo je izbral v rano, prvo ljubezen svojo. Kontesa je tudi to opazila v jasnem steklu. Lahna zora ji je zakrila nežno lice, potem pa je spregovorila tiho, tako tiho, da je Bogomir stežka čul njene besede: »Gregor Lesovėj!«

Vzdihnil je za njo: »Gregor Lesovėj!«

Oba sta se spominjala pradedá njegovega, ki je nek-daj morda ravno v tej sobi nosil s sabo bolno svoje srce! —

Obrnila se je proti njemu in njeno oko se je uprlo nanj nekaj trenutkov. Koprnel je pod tem pogledom in bral v njem — ljubezen. A to, kar je menil, da je ljubezen, bilo je morebiti samo — usmiljenje!

»Gospod Lesovėj,« dejala je nato, »midva sva pač odrasla — otroka.«

Glasji je bil zopet trd, kakor bi se sramovala mehko-te svoje.

Od tedaj je živel Bogomir Lesovėj v nekaki duševni omamljenosti. Kjerkoli je bil, povsod ga je spremljevala podoba njena. Vedno jo je v duhu gledal pred svetlim zrcalom, kako si je z ročico popravljala svoje lase in kako se je po beli njeni obleki spuščal cvet, podoben rdeči kaplji krvi! Od tačas pa je Bogomir Lesovėj za trdno vedel, da bo razrušiti moral vezi, ki so ga vezale z Nižavo. Zato je prišel tudi na ženitovanje, in sicer s trdnim sklepom, poiskati si prilike, pri kateri bi spregovoril ločilno besedo. Ves dan se je dolgočasil in, ko se je pričelo plesati, moral je na plesišče ter iz priljudnosti plesati z domačo gospodično Ano. Ker mu ni bilo povšeči v gneči plesati in ker je bil poslednji čas, če je hotel opravek, glavni opravek današnjega dne zvršiti, zvalil je dekleta, da sta se zopet podala v jedilnico. Sedla sta k spodnjemu koncu mize, da bi ju ne čula onadva, ki sta še vedno pila pri zgornjem koncu. Ali stari Sodarju je takoj opazil. Z laktjo sune soseda svojega, zavleče usta, po-

kaže z roko proti spodnjemu koncu ter pomenljivo za-
mežika.

»Tam doli se nekaj prede, ljubi Malec moj, ha, ha!«
reče zadovoljno in tako glasno, da je tudi Ana urnela
njegovih besed pomen. Po bledem obrazu se ji razgrne
kakor rdeča tančica, ki pa takoj zopet izgine.

»Če se kaj sprede, meni prav!« govori Sodar, »imetje
je pri hiši in ta je prva!«

Ko Malec ničesar ne odgovori, dostavi: »Ali mu nisi ti
še nekaj dolžan, kaj?«

»Ej, ni toliko, kolikor se je govorilo, ne!«

Ernest Malec je odgovoril to srdit, ni mu bilo prav, da
se je govorilo o tem.

»Naj je, kolikor hoče,« pravi Sodar lahkodušno, koli-
kor je dolgov, toliko jih je preveč. Naj se sprede, naj se
sprede! V to naj Bog pomaga! Potem bosta dva srečna
človeka več pod tvojo streho, Malec, ha, ha!«

Malec se ni hotel smejati!

»Smej se, ali ne —«in Sodar dvigne kozarec — »pijva
na srečo tvojih otrok, ki si jih tako dobro h kruhu spravi-
vil. Bog živi!«

Trčila sta s kozarci.

Tu spodaj pa je bil Bogomir v hudi stiski. Sam ni ve-
del, kako bi pričel govorico. Dekletov obraz je bil tako
prečudno bled, in tako močno je bila upadla, kar jo je
poslednjič videl, da se mu je nehote pričela smiliti in da

se je skoraj sramoval besed, katere so mu že bile tičale na jeziku. S povešenimi očmi je sedela pri njem in vdanostno pričakovala udarca, o katerem je vedela, da pride. Batistno rutico je stiskala med prsti in z lahnimi vzdihom si je zdaj in zdaj olajševala notranjo boleost.

Ko Bogomir ni ničesar spregovoril, dejala je lahno:

»Dolgo vas že ni bilo pri nas, gospod Lesovéj!«

»Dolgo že ne, gospodična!« To je bilo vse, kar ji je vedel prvi hip odgovoriti. Obrnila je v stran obrazek, ali Lesovéju vendar ni mogla prikriti solz, ki so ji zalile oko.

»Pravijo, da zahajate v Sotesko!« vzdihnila je. Ozrla se je zopet proti njemu. Skrčilo se mu je srce in že se je bal, da bo omagal, da ji tudi danes še ne bo spregovoril slovesa! Pred duha si je poklical ponosne ženske ponosno podobo in na srce si je pritisnil roko, kjer mu je počival cvet, ki se je nekdanj kakor kaplja rdeče krvi spuščal po njeni obleki na mehko preprogo.

Ojačil se je in spregovoril: »Gospodična Ana, nekdanj sem menil, da sem vas ljubil!«

»Pravili ste mi to nekdanj!«

Kako težko je izrekla te besede!

»Čemu bi se vam hlinil, Ana! Zdaj vem, da to ni bila ljubezen! Človek ne pozna vselej svojega srca! In kakor megla po nebu se spreminjajo naši občutki. Ljubezen se ne da izsiliti!«

Vedela je, da pride ta hip. Ali bo tako gorjup, tega ni vedela. Poslednja kaplja krvi ji je zapustila lice in, da je imel le kolikaj srca, morala bi se mu bila smiliti, tako uboga je bila.

»Kaj hoče zakon potem,« nadaljeval je brezsrčno, »zakon brez ljubezni je življenje z mrtvim srcem! Zato vas prosim, pozabite, kar je bilo, in upajte na cvetno prihodnost. V svojo srečo« — dostavil je s prečudno vsakdanjostjo — »je človek tako ustvarjen, da lahko pozabi na to, kar je bilo.«

»Pričakovala sem vas časih, poprej! Ali zdaj že ne več! Morebiti vas pozabim!«

V bolesi in trpljenju je to govorila.

»Tako je prav! In vidite, jaz s svoje strani sem že delal nekoliko pokore. Tam pri prepadu je bilo! Saj veste, tisti dan, ko sva gledala v globoko ravnino pod sabo!«

»In so zvonovi peli k dohodu kneza in škofa, preblagega Janeza Evangelista!« dostavila je trpko.

»Vaš oče mi je bil mnogo dolžan in časih bi ga bil s pismi, ki sem jih imel v rokah, lahko spravil na beraško palico! Da ga nisem spravil, zahvaliti se ima vam, gospodična Ana!«

»Vedela sem, da smo izgubili imetje!« Vdano je nagnila glavico.

»Prizanašal sem mu, ker sem menil, da ljubim vas. A potem, ko se mi je razjasnilo obnebjje srca, stal sem ne-

kega dne zopet pred prepadom in v roki sem tiščal vse tiste listine, s katerimi bi bil poprej lahko spravil vašega očeta na beraško palico. In spustil sem jih, da so sfrfo-tale globoko v žrelo zevajočemu prepadu, kjer so za več-no zakopane. Vidite, to je bila moja pokora, to je bila moja žrtev, ki sem jo posvetil spominu vašemu! Ali srca svojega vam žrtvovati ne morem!«

Bistro ga je pogledala.

»V redu je torej vse! Vi ste plačali, kar ste mi bili dolž-ni! In zdaj se mi zdi, da vas bom lažje pozabila, nego sem mislila. Z Bogom, gospod Lesovėj!«

Ravno tedaj je prihitel grof Welser iz sosednje sobe ter prosil, da bi smel z njo plesati. Vstala je in odšla, Z olajšanim srcem je vstal tudi Bogomir. Kmalu potem je zapustil Nižavo, skrivaj, da se niti poslovil ni!

Tu pri mizi pa sta sedela starca in še vedno pila.

»Kje pa sta otroka?« vprasa Sodar.

»Plešeta zopet!« odgovori Malec.

»Izginila sta torej, aha, se je že spredlo!«

»Mogoče!«

»Ti mladi ljudje, ti mladi ljudje!«

In ko oni ničesar ne odgovori, pristavi še: »Kaj hoče-va! Ljubezen je ljubezen!«

V sosednji sobi pa je razbijal Kozica po klavirju in pari so se vrteli in smejali so se in glasno govorili. Vmes pa je plesala tudi gospodična Ana in počivala je tujemu vo-

jaku na prsih in se tudi sladko smejala kakor druge ženske vse. Ali v resnici ji je hotelo počiti mlado srce, in pred dušo se ji je razgrinjalo prihodnje življenje kakor pusta, peščena ravan, kjer ni niti hladilnih vrelcev niti zelenih ledin.

TRIINDVAJSETO POGLAVJE

Pismo

(Bogomir Lesovėj prijatelju Ivanu K.)

*Umrlo je meni srcé,
umrle so nade sladké,
umrla ljubezen goreča,
umrla življenja je sreča.*

S. Gregorčič

Močno se boš čudil, ko ti dospe ta drobni list v roke. Svojim očem ne boš hotel verjeti, ali končno boš moral verjeti! Resnica je, tožna resnica je, nekdanji prijatelj Tvoj je zapustil malo svojo domovino in zdaj se že razprostira vesoljno morje med njo in med njim! Če Ti pride v roko ta list, moral bo poprej prepluti neskončno vodno planjavo, ki se v sivi svoji večnosti širi med mlado Ameriko in med staro Evropo. Obupal sem nad življenjem v stari Evropi in pobegnil semkaj, hoteč pričeti novo življenje! Moje srce je kakor dolgočasno zimsko polje! Kamor seže oko, pokriva blestečega snega odeja mrtvo livado. Vse je mrtvo pod to odejo, kar je spomladi radostilo se pisanega življenja, in nikjer dru-

gega nego enolična, dolgočasna, misli moreča belina! Nad njo pa se ziblje tu in tam črn vran, počasi, težko in trudno pluje s perutmi, kakor bi hotel zdaj in zdaj poginiti ter pasti navzdol v gomilo, v kateri spi vsa priroda smrtno spanje. Vidiš, tako snežno polje je zdaj srce moje! Nad njim pa se dviguje črni vran temnega obupa in se počasi, ali neprestano preletava tja in sem.

Sam s sabo nositi bolest! Ni mi mogoče. K Tebi, prijatelj dragi, hočem se zateči. Morda se mi olajša srca težko breme, če se Ti izpovem kako je bilo!

Povestnica minulega življenja mojega Ti je vsaj nekoliko znana. Moj poslednji list, ki sem Ti ga pisal še z Višave, bil je kakor ozaljšana in olišpana ladja, v vsem ponosu in z mnogobrojnimi jadri, zapuščajoč luko in nosoč s sabo tolpo veselega ljudstva, katero se je vdalo brezmejnemu nadam na srečno potovanje po hudobnem vodovju. Pisal sem Ti, kako nežne vezi so se osnovale med mano in grofico v Soteski, pisal sem Ti o rdečem cvetu, ki zdaj počiva več na srcu mojem, pisal o žarnih njenih pogledih, ki so mi vse obetali! Čul sem divne sirene sladko petje in s svojim revnim čolničem plul proti smrtonosni skalini, kjer se je moral na stotine koscev razdrobiti! Čul sem sirene sladko petje in zato nisem opazil nevarnosti, zato sem menil, da jadram po mirni svetli vršini, zato sem menil, da se mi že iz dalje prikazujejo cvetoči bregovi, kjer bom užival srečo, ki so jo

bogovi ustvarili sami sebi! Ali zdaj je čolnič razbit in ta moj list je kakor ladja, ki se s polomljenimi jambori, raztrganimi jadri in brez krila, stežka na površju se držeč, povrača k pobrežju! Tako je to naše življenje. Danes sonce, jutri deževje!

Ali zdaj poslušaj, kako je bilo!

Nekaj dni po dvojnem ženitovanju na Nižavi (o katerem sem Ti tudi pisal) odpravil sem se proti Soteski. Mrzla burja je brila po logu, toda v meni je kipela kri in vroče mi je bilo, kakor bi me objemalo gorko poletje. Danes se mi je hotela razrešiti temna prihodnost, danes se je imela končati igra, pri kateri se je igralo za srečo mojo! Skrb in up sta me navdajala obenem; skrb, če sem se spominjal na imenitnost stare obitelji, in up, če sem si v spomin klical vedenje njeno. Ko je gosposki dvor ležal pred mano, tiho in ponosno, upála mi je skoraj srčnost, in že sem se hotel vrniti. »Gregor Lesovėj!« Te besede je šepetala tisti dan pred zrcalom in te besede so me tedaj v tistem trenutku zopet ojačile. Sama se je spominjala Gregorja Lesovéja, o katerem je vedela, da je z ljubečim srcem zahajal v Sotesko, z ljubečim srcem, s katerim sem tudi jaz prihajal pod to plemenitaško streho! Da jo ljubim, ni ji neznano, kakor ji ni bila neznana nesrečna ljubezen Gregorjeva! Ta misel mi je dala srčnosti, da sem vstopil pri visokem portalu in da sem iz-

nova za trdno sklenil današnji dan izreči odločilno vprašanje. Vidiš, takšen bedak sem bil tisti dan!

Grofa Antona in kontese ni bilo doma. Doma sem torej dobil samó kneginjo. Ravno prav, mislil sem si, tej dobri, mehki in rahli duši povem vse in prepričan sem, da bo ganjena in da bo z mano točila solze in da bo potem zame govorila, ta vzorna, rahla in dobra dušica, ki je s svojim usmiljenjem objemala najmanjšega črviča v prahu! In z mano naj bi ne imela usmiljenja!

Ko sem pri nji vstopil, sedela je v stolu tik peči, zavita v starodavno obleko in v obilo čipk, da si le težko opazil dobrovoljni njen obrazek, ki ji je tičal globoko med ramama. Vsa srečna je bila, da sem prišel.

»Kako krasno, da me obiščete danes, cher Bogomir! Ljub gost se je oglasil v tej zimi in grof Anton in kontesa Lina sta mu hitela naproti! A jaz sem sama in zima mi sili v dušo. Kako krasno, da ste prišli. Nikamor mi ni pogledati! Povsod te puste megle! In mraz je tudi, silno mraz! Ali vas ne zebe, dragi moj?«

Sedel sem tik nje, poljubil ji vdano velo roko in ji pri-trdil, da je res mraz in da me tudi zebe. To zadnje ni bila resnica! Govorila je o vremenu, o zimskem mrazu in o tem, kako bi življenje prijetno bilo, da ni te grde, nesrečne zime. Povpraševala je po mojem zdravju, hvalila, da se vidim čvrst, in časih je z vlažno svojo ročico pogladila lice moje. Bila je sama dobrotljivost in topla ljubezen ji

je sijala iz pogleda. Vse to je množilo srčnost v meni! Vdano sem ji zrl v ljubeznivi obrazek. Že mi je silila odločilna beseda na jezik in že sem ji hotel govoriti o srčnih svojih upih, a zopet mi je zamrla ta beseda, ko je kneginja v teku govorice po stari svoji navadi naglaševala, da se je porodila v stari obitelji Palffyjevi in da ji je bil soprog knez Teanski!

»Pri sveti Devici in Materi božji,« vprašala je rahlo-čutno, »vam, gospod Bogomir, morajo pač tudi prav počasi teči dneva trenutki, ko ste tako sami na Višavi?«

»Pač mi je dolgčas tu in tam, svetlost,« odgovorim in kri mi zahiti k srcu, »z delom in branjem kratim si čas. Poprej pa sem lazil po zelenih logih in užival krasoto prirode!«

»Po logih zelenih! O sveta Trojica, kdaj jih že nisem gledala! In morda jih videla več ne bom!«

Na skrivnem si je obrisala solzo iz očesa.

»A čemu se ne ženite, ubožec moj?« vpraša po kratkem premolku. »Vedno vendar ne morete tako živeti kakor puščavnik! Ali dandanes ni več mladih deklet, ki bi se možiti hotela, hi, hi!«

Bila je zopet radostna, in meni se je zdelo, da me nekako pomenljivo opazuje s svojimi pogledi. Zardel sem kakor sramežljiva deklica. Zdaj je napočil trenutek, da sem skoraj moral govoriti!

»Mladih ženske na izbiranje, svetlost!« odgovoril sem srčno, »ali z ženitvijo se stori usoden korak, in človek ne ve, kaj bo potem prinašala prihodnost! To je ravno, to je ravno!«

»Kdo bo tako boječ, cher Bogomir!« — Pri tem se je svetlost tako milobno smejala — »kdo bo tako boječ! Kakor čujem, imate imetja obilo, da bi lahko preživeli sebe in obitelj. Pravilo se mi je, da je Višava lepa posest in da vas prištevajo najimovitejšim našim sosedom!«

»Res je, svetlost,« odgovorim ponižno, »nebesa so mi pomnožila posvetno imetje!«

»No, vidite« — z roko je posegla po moji roki in mi jo gladila kakor otroku — »no, vidite, čemu se torej ne ženite?«

Zamišljeno je dostavila: »To vam je bil Gregor Lesovėj, praded vaš, drugače vrste junak, hi, hi! Oj, ti časi, oj, ti časi!«

Hvaležno sem poljubil roko! Prišel je bil torej trenutek! Tiho, boječe sem spregovoril: »Svetlost, že dolgo mi leži na srcu težko, silno breme. In le vaša izborna prijaznost in materinska ljubeznivost, če se smem tako izraziti, osrečuje me, da odkrijem svoje duše skrbi pred vami, svetlost! Ne štejte mi te predrznosti v zlo; ravno osrečili, pregreli ste mi srce in povedal vam bom vse, če mi blagovoljno dovolite, da smem nadaljevati — «

»Le govorite, dragi moj!«

In odprla se mi je duša in pričel sem govoriti, kako mi je ona od tedaj, ko sem jo videl prvič, zmagala srce, kako se me je polastila ljubezen, in da pravzaprav samo za voljo nje zahajam semkaj; tudi sem govoril o svojih upih in kako živim v veri, da me tudi ona ljubi in da to vsaj posnemljem iz njenega vedenja. Ko sem govoril, nisem se ji upal gledati v obraz. Končavši svojo izpoved, dvignil sem pogled proti njej. V stolu se je bila nekoliko vzdignila, in prav prestrašen sem opazil, da je to trd, ošaben obraz in da na njem ni ničesar rahlega, mehkega in dobrotljivega. Vse to je bilo izginilo tisti hip z njenega obraza, in v sivih očeh, s katerimi je neprestano zrla vame, vzplamtel ji je žar sovraštva.

Obledel sem in tresoče vprašal: »Vi se srdite, svetlost!«

»Če sem vas prav umela, govorili ste o domači kontesi!« spregovorila je ostro. Tudi glas ji je bil trd kakor jeklo in ni pričal o nikaki dobrotljivosti več.

»Da!« sem zdihnil potrt.

»Mislila sem sicer, da govorite o mladi hišni naši. Pametna, dobro vzgojena deklica je in časih sem si dejala, da bi to bila žena za vas, kakor si je le želeti morete!«

Hudobno, ironično je govorila in kakor strele so mi udarjale njene besede v revno moje srce.

»Svetlost!« sem vzkliknil in vstal.

Dostavila je ošabno, ponosno, kakor prava kneginja:

»Ne verjamem, da bi se bila kontesa tako zelo spoza-
bila! A če se je spozabila, potem poslušajte, kar vam go-
vorim! Že pol stoletja čepim tu v stolu, hroma, onemog-
la, kakor novorojeno dete! Pol stoletja opazujem kras
prirode le iz dalje in sladkosti življenja so mi le pravlji-
ca, so mi le sanje, so mi zgolj fantom! In to je nekaj, go-
spod Lesovėj! Ali odkritosrčno vam rečem in na sveto
telo našega Odrešenika vam prisegam, da sem še sto let
rajši prikovana na ta mučni stol, da še sto let rajši zrem
spomladi cvetove le iz dalje in da še sto let rada umiram
tako počasi, kakor tega pol stoletja do zdaj, ko mi je časa
kragulj kakor Prometeju nekdam kljuval trenutek za tre-
nutkom življenje z mene — nego pa bi privolila, da bi
kontesa Lina prevzela gospodinjstvo na kmetski vaši
Višavi. To vam rečem jaz, kneginja Teanska! Ali zdaj
sem se utrudila! Z Bogom, dragi moj gospod Lesovėj! Z
Bogom!«

Bil sem odpuščen, odpuščen v veliki nemilosti! Po-
parjen in pobit sem zapustil sobo. Skoraj brez zavesti
sem bil, ko mi je sluga v sprednji sobi pomagal pri obla-
čenju. Čustvo osramočenja družilo se je s čustvom ne-
sreče v duši moji. Zalival me je pot, in v duhu sam nisem
vedel, kaj naj zdaj počnem. Steza življenja me je dovedla
k mestu, kjer se mi je pred nogami širil zevajoč prepad.
Kako ga premostiti? V mislih sem še enkrat pretehtal
vse malo in veliko, kar mi je po moji domišljiji pričeva-

lo o njeni ljubezni. Preplula mi je duha rešilna misel. Kaj mi hoče sodba te stare ženske, ki s svojim zastarelim mišljenjem, s smešnim svojim plemenitaškim ponosom korenini še v minulem stoletju? Takim ljudem so jemali glave za francoske prve revolucije! Ali od tedaj so se časi spremenili! Da me le ona ljubi; njo samo sem sklenil vprašati, naj ona sama razsodi! Tu se je igralo s srečo vsega mojega življenja, in nespametno bi bilo, če naj bi odločevala beseda stare ženice, ki brez dvojbe ni vedela, kaj govori, ki je v svoji zmedeni starosti menila, da še vedno živi na dvoru Friderika Avgusta, v časih, ko se je tikala s preblazeno Kornelijo Amalijo! Kontesa sama naj razsodi! Stopivšemu na hodnik zavel mi je nasproti hladni zrak in me v omenjenem sklepu, zbistrivši mi omotene možgane, še bolj utrdil. »To je edino prava pot, in lahkomišljeno je bilo, da si govoril kneginji, ki te ni mogla umeti, ker ravno ne umeje zakonov sedanjega stoletja!« V mislih sem odkorakal po koridoru, po mehki pletenini, ki je bila ondi razgrnjena. Vrh stopnic sem obstal. Tu je bilo mesto, kjer je nekdanj Gregor Lesovč krčil se pod bolestjo brezupne ljubezni. Na ta držaj se je morebiti naslanjal, ko je tej brezsrčni ženski, ki zdaj tam notri ni mogla ni živeti ni umreti, pravil o čustvih svojih. Tu ji je bil izročil cvet, znak svoje ljubezni, ki ni imela niti upov niti prihodnosti, kakor jih nima cvetje, če se je sredi zime po umetelni poti izvilo iz osrčja materi zem-

lji! Morebiti je tudi ljubezen moja taka, brez upov, brez prihodnosti! Iznova me je davila boleost, iznova grabila je obupnost z železnimi prsti po meni! Ravno tedaj je pridrdral voz na graščinsko dvorišče! Prihiteli so sluge od vseh strani ter mimo mene drevili se po stopnicah navzdol. Otrpnile so mi noge, in nekaj je reklo v meni, da pride zdaj še hujši udarec, nego li je bil ta, ki mi ga je vsekala vela roka kneginje Teanske. Kmalu se je v vznožju stopnic prikazala gospoda. Najprej je prišel grof Anton z dolgo koščeno svojo podobo. Za njim je stopal mlad, tenak častnik v huzarski opravi. Izmed kožuhovine mu je štrlel blazirani, blede obraz, na katerem se je čitala zgodovina razuzdanega dosedanjega življenja. Ob roki pa je vodil konteso Lino, ki je prav tako tičala v dragi kožuhovini. Mraz ji je bil razvnel lice, da je lahna rdečica pokrivala ji obrazek. Meni, oslepelemu bedaku, se je videla tako krasna kakor boginja. Niti prestopiti se nisem mogel. Govorili so francoski ter počasi stopali navzgor po stopnicah. Najprej me je opazil mladi človek. Meneč, da ne umejem, kaj vpraša, spregovoril je: »Kdo je ta človek tu gori?«

Grof Anton je pogledal proti meni. Na obrazu sem mu bral, da ni bil razradoščen, ko me je ugledal na tem mestu.

»Kdo je? Moj Bog, nadležen sosed, ki se nam vsiljuje v hišo. Pri kneginji je časih, da se razgovarja z njo. Saj veste, da mora zmeraj kdo biti pri njej!«

Prišli so k meni. Grof Anton je lahno odzdravil poklonu mojemu.

»Kaj, ali ste v tem mrazu prišli k nam? Po gozdu morajo biti slaba pota. Tudi se mi zdi, da je nekoliko južno vreme!« Le težko je prikrival malicioznost v svojem glasu, tako da sem moral prav občutiti, kako neprilična mu je moja navzočnost danes. —

»Bil sem pri kneginji, eksclenca!« zajecljaj sem. Mladi aristokrat, ki je bil s svojo spremljevalko v tem tudi dospel na vrh stopnic, opazoval me je s plemenitaško zaspanostjo. V tistem trenutku sem moral biti brez dvojbe malo smešen. S potnim čelom sem stal tu pred družbo in sam nisem vedel, kam naj obrnem pogled! —

»Seznanim vaju moram!« dejal je grof Anton lahno in malomarno, kakor bi to seznanjanje bilo nepotrebno tako, da se ni takoj prvi trenutek spomnil na to.

»Magnat grof Erdody! Gospod Lesovéj, naš sosed!« Lahno je nagnil glavo magnat grof Erdody, a meni se je zdelo, da me opazuje z nekakim zaničevanjem.

»Velika mi je čast!« Pri teh besedah, ki sem jih zamolklo spregovoril, ujelo se je oko moje z očesom kontese Line. Tudi njen pogled je bil mrzel, kakor bi me videla danes prvič v svojem življenju.

»Grof Erdody nas je obiskal,« nosljal je v tem grof Anton. »Že dolgo časa smo ga pričakovali. Zaročen je s konteso in zdaj hočemo določiti, kdaj bo poroka. To pa nam napravlja dela in skrbi! Z Bogom, gospod Lesovėj!«

Odšli so. Kontesa ob roki mladega magnata, sladko se nasmihajoč. Znan mi je bil ta pogled od tedaj, ko mi je dejala: »Kaka odrasla otroka sva pač, gospod Lesovėj!« Ali od tistega dne sta bila minula jedva dva tedna!

»Čuden človek je to,« govoril je magnat odhajajoč, »in vidi se, da se med nami niti nositi ne ve!«

Te besede je govoril zopet francoski. Hišni gospodar je odgovoril tudi francoski: »Kaj hočete, grof? Na deželi ne smemo na tehtnico polagati vsakega, s katerim občujemo!«

»Da, da!« pritrjeval je ta.

»Sicer me bo pa skrb« — oglasil se je oni — »da ne pride več v Sotesko, če vam njegov obraz ni povšeči!«

Te besede sem še čul. Potem sem taval po stopnicah navzdol. Vse se je sukalo krog mene in, kako sem tisto jutro došel nazaj na Višavo, še danes ne vem. Vse je gorelo po meni in le ena misel me je navdajala: stran, stran v daljni svet! —

To je zgodovina mojega mrtvega srca! Če bi bil imel več moralčne podlage, ne bil bi zapravlil dosedanjega življenja svojega. A zdaj je zapravljeno!

Porodil sem se sredi malega naroda in slovanska kri se mi pretaka po žilah. Užival sem nemško vzgojo; v meni živi zato duh, okovan v nemške verige. Zemlja, v kateri koreninimo, je slovanska, ali zrak, ki veje nad njo — je nemški. Dva elementa se vedno bojujeta v nas, nemški in slovanski. Zato ni celote, zato je vse, kar počenjamo, kar mislimo, polovično, površno. Tudi značaji naši se ne morejo razviti, tudi ti so polovični. In časih jih še celo ni! V prihodnosti bo boljše morebiti, ko ne bo samo naša zemlja slovanska, temveč tudi zrak, ki veje nad njo. Mi pa zdihujemo pod prekletstvom sedanjosti!

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-082-0